

Ny finansieringsmodell.

Forslag til fordelingsmodell ved Universitetet i Oslo

Innstilling fra et utvalg, avlevert 1. mars 2007

Forord

Finansieringsmodellutvalget legger med dette fram sin innstilling. Utvalget har hatt i oppgave å foreslå en ny modell for hvordan styret for Universitetet i Oslo skal fordele midler mellom enhetene på nivået rett under styret, det vil si fakulteter, museer, sentre og sentrale tjenesteytende enheter.

Utvalget har registrert at mange har store forventninger til arbeidet. Det kan derfor være grunn til å minne om at utvalgets oppgave ikke har vært å fordele penger, men bare å lage et hjelpemiddel til bruk ved fordelingen. Det blir selvsagt heller ikke mer penger alt i alt av at en lager et slikt hjelpemiddel. Utvalget har ikke hatt ressurser til å gå i detalj når det gjelder hvordan en i budsjettarbeidet kan ivareta de mange forskjellige oppgaver og utfordringer som de enkelte enhetene har og som er mer eller mindre spesielle for dem. Det som utvalget foreslår, er en overordnet ramme for budsjettarbeidet. Før rammen kan fylles med konkret innhold i form av et budsjettforslag i kroner, må det skje en dialog mellom de enkelte enhetene og den sentrale ledelsen om de utfordringene den enkelte enhet står overfor.

Innstillingen er enstemmig med mindre det eksplisitt framgår noe annet. Det vises her spesielt til merknadene fra medlemmene Johnsrud og Øgaard i kapittel 1.3.

Oslo/Blindern, 1. mars 2007

Asbjørn Rødseth
leder

Monica Bakken

Tove Tvedt Blix

Knut Fægri

Terje P. Hagen

Mette Halskov Hansen

Knut Heidar

Benjamin Endré Johnsrud

Mette Groseth Langballe

Bjørn Øgaard

Karsten Aase-Nilsen

Per Heitmann
sekretær

Innholdsfortegnelse

1	Sammendrag	1
1.1	Hovedtrekk i flertallets forslag.....	1
1.2	Kort om de ulike kapitlene.....	3
1.3	Særmerknader fra mindretallet.....	4
2	Oppnevning og mandat	9
2.1	Universitetsstyrets vedtak / mandat.....	10
2.2	Prosjektorganisering.....	10
2.3	Tidsplan.....	11
3	Departementets finansieringsmodell og føringer	13
3.1	Departementets nye finansieringsmodell fra 2002/2003.....	13
3.2	Endringer i finansieringsmodellen fra 2006.....	15
3.3	Departementets føringer og implementering av modellen ved UiO	15
3.4	Om behovet for å vurdere UiOs modell på nytt.....	17
4	Hovedprinsipper	19
4.1	Et hjelpemiddel for Universitetsstyret	19
4.2	Et middel for å fremme god ressursbruk.....	19
4.3	Nærmere om oppgavene	20
4.4	Infrastruktur, fellestjenester og fellestiltak	23
4.5	Nærmere om resultatbaserte tildelinger	24
4.6	Prosjektinntekter og andre inntekter utenom det ordinære budsjettet.....	26
4.7	Stabilitet i bevilgningene.....	26
4.8	Bruken av kriterier og nøkler	28
4.9	Innføring av modellen	29
4.10	Konklusjoner	29
5	Forskningsbasert utdanning	31
5.1	Studieplasser og finansieringskategorier.....	31
5.2	Finansiering av studieplasser ved UiO.....	32
5.3	Studieplassfordeling og fordeling av penger – et talleksempel.....	34
5.4	Forholdet mellom basisbevilgning og resultatbasert bevilgning.....	38
5.5	Resultatuttelling for fullførte grader på høyere nivå.....	39
5.6	Faglig bredde, stordriftsfordeler og små fag	40
5.7	Andre særlige forhold	41
5.8	Konklusjon	42
6	Forskning og forskerutdanning	43
6.1	Basisbevilgninger	43
6.2	Resultatmidler	45
6.3	Satsinger	47
6.4	Forskningsprioriteringer.....	48
6.5	Eksternt finansierte prosjekter.....	49
6.6	Konklusjon	50
7	Samfunnskontakt	53
7.1	Formidling generelt.....	54
7.2	Museenes utstillings- og formidlingsvirksomhet	55
7.3	Etter- og videreutdanning.....	57
7.4	Innovasjon og entreprenørskap	58
7.5	Annen samfunnskontakt.....	58
7.6	Skisse til en modell for samfunnskontakt	58

8 Samlinger	61
8.1 Museenes samlinger	61
8.2 Universitetsbiblioteket	64
8.3 Andre samlinger ved UiO	65
8.4 Skisse til en modell for samlinger	65
9 Sentrale tjenester (infrastruktur, fellestjenester og fellestiltak)	67
9.1 Kostnader til sentrale tjenester	67
9.2 Om internprising ved UiO.....	68
9.3 Håndtering av eksternt finansierte prosjekter.....	70
9.4 Konsekvenser av husleieordningen for finansieringsmodellen.....	72
9.5 Betalingsordning	75
9.6 Konklusjon	76
10 Talleksempler	79
10.1 To eksempler	79
10.2 Modelldynamikk	81

Det er seks **vedlegg** til rapporten:

1. Styresaken fra februar 2006 som er bakgrunnen for utvalgets arbeid.
2. Detaljer om studieplassberegningen i kapittel 5.
3. Oversikt over eksisterende forskningskomponent.
4. Anbefalingen fra styringsgruppa i EFP-prosjektet.
5. Om virksomhet i andre lokaler enn universitetets egne.
6. Om indikatorer for universitetsmuseenes virksomhet.

1 Sammendrag

1.1 Hovedtrekk i flertallets forslag

Utvalget har hatt som mål å utvikle en finansieringsmodell som kan være et godt hjelpemiddel for Universitetsstyret i arbeidet med å realisere UiOs strategi. Modellen skal ikke i seg selv bestemme fordelingen mellom enhetene, men legge til rette for at Universitetsstyret kan treffe strategiske valg. Modellen skal gi en ramme for budsjettdiskusjonen. Rammen må så fylles opp med konkret innhold av Universitetsstyret etter en dialog med enhetene.

Grunnstrukturen i modellen er slik: I bunnen ligger en firedeling av universitetets oppgaver i 1) forskningsbasert utdanning, 2) forskning og forskerutdanning, 3) samfunnskontakt og 4) samlingsforvaltning. Alle fordelingskriterier og fordelingsnøkler knyttes til disse fire oppgavene. Bevilgningene kan være av tre typer (i) basisbevilgninger, (ii) resultatbevilgninger og (iii) satsinger. Gjennom å bestemme basisbevilgningene, bestemmer Universitetsstyret den grunnleggende, langsiktig dimensjoneringen av enhetene. Resultatbevilgningene følger av oppnådde resultater i tidligere år. Hensikten vil gjerne være å stimulere aktiviteten i bestemte retninger. Satsingene er midlertidige tiltak og midlene vil ofte være øremerket for å påvirke retningen på aktivitetene.

Tabell 1.1 Oversikt over utvalgets forslag til ny fordelingsmodell

Tildelingsgrunnlag og -måte	Basis (langsiktig dimensjonering)	Resultater (oppnådde resultater)	Satsinger (midlertidige, øremerking)
Forskningsbasert utdanning	Studieplasser som kobler forskning og utdanning. Pris pr. studieplass som inkluderer midler for å betale husleie. Særskilt tillegg for enkelte oppgaver.	Videreføring av nasjonale resultatbaserte bevilgninger med 2/3. Pris pr. resultatenheter.	Bevilgninger til særskilt identifiserte tiltak som i dag. Omstillingsmidler.
Forskning og forskerutdanning	Rekr.stillinger. Særskilte tildelinger til laboratorieforskning, forskningssentre, m.v. Økt tildeling pga. dekningsbidrag fra eksterne prosjekter.	Videreføring av nasjonale resultatbaserte bevilgninger med 2/3. Pris pr. resultatenheter.	Bevilgninger til særskilt identifiserte tiltak som i dag. Omstillingsmidler.
Samfunnskontakt	Basis for museenes publikumsutstillinger. Foreløpig ingen andre.	Avventer nasjonal modell.	Bevilgninger til særskilt identifiserte tiltak som i dag. Omstillingsmidler.
Samlinger	Basis for forvaltning av samlingene knyttet til Aktivitetsmål.	Nasjonale modell usikker. Egen UiO-modell mulig, men anbefalt å vente.	Bevilgninger til særskilt identifiserte tiltak som i dag. Omstillingsmidler.

I tillegg kommer tildeling til sentrale tjenester:

Bibliotek, IT, Sentraladministrasjon	Rammebudsjettering på grunnlag av fjorårstall. Totalrammen knyttes sterkere til aktiviteten ved fakultetene.	Totalrammen påvirkes av de samlede resultatbevilgningene til UiO og av dekningsbidrag.	Bevilgninger til særskilt identifiserte tiltak som i dag. Omstillingsmidler.
--------------------------------------	--	--	--

Utvalgets forslag er et flertallsforslag. Flertallet består av alle utvalgets medlemmer med unntak av medlemmene Benjamin Endré Johnsrud og Bjørn Øgaard.

Utvalget foreslår at basisbevilgningen til fakultetene blir bygd opp av to komponenter, en knyttet til oppgaven *forskningsbasert utdanning* og en knyttet til *forskning og forskerutdanning*. Selve grunnstammen i basisbevilgningen er en bevilgning som blir bestemt av hvor mange *studieplasser* fakultetet blir tildelt av Universitetsstyret. Studieplassbegrepet er det samme som blir brukt av Kunnskapsdepartementet. Studieplassene har forskjellig pris avhengig av hvilken av departementets finansieringskategorier de tilhører. Ifølge departementet har UiO basisbevilgning til ca. 14 500 studieplasser. Fordelingen av disse plassene på fakultetene blir en av de viktigste fagdimensjoneringsbeslutningene som Universitetsstyret må fatte, og av den beslutningen vil fordelingen av en stor del av basis følge. Utvalget forutsetter at det igangværende fagdimensjoneringsarbeidet ved UiO vurderer fordelingen av studieplasser. Oppgaven *forskningsbasert utdanning* kan også begrunne andre basisbevilgninger, for eksempel spesialbevilgninger til ett eller flere fakulteter for å opprettholde faglig bredde.

For basistildelingen til forskerutdanningen vil fordelingen av stipendiatstillinger spille en tilsvarende rolle som fordelingen av studieplasser spiller for basisbevilgningen til forskningsbasert utdanning. En basis for forskning ligger inne i den bevilgningen som er knyttet til studier. I tillegg vil det være aktuelt med basisbevilgninger til drift av laboratorier med videre. Nivået på slike bevilgninger må vurderes i det enkelte tilfellet. Permanente forskningssentre må også ha en basisbevilgning til forskning. Museene gis basisbevilgninger spesifisert på forskning, samfunnskontakt (publikumsutstillinger) og samlinger.

Når det gjelder resultatbevilgninger, tilrår utvalget at UiO bruker samme kriterier som departementet, men at bare 2/3 av resultatbevilgningene blir ført nedover fra UiO sentralt. Det siste er for å ta høyde for at 1/3 av universitetets kostnader blir dekket sentralt. Samtidig bidrar ordningen til at fakultetenes budsjetter blir mindre resultatavhengige. I forhold til i dag går uttellingen for studiepoeng ned fra 75 til 67 prosent av departementets satser. På forskningssiden blir det etter forslaget relativt store endringer i kriterier og satser, men uttellingen for doktorgrader blir om lag den samme som i dag. Begrunnelsen for å føre resultatbevilgningene nedover i organisasjonen på denne måten er først og fremst å skape samsvar mellom UiOs og enhetenes økonomiske interesser. Utvalget avviser å innføre andre resultatkomponenter enn de som er med i departementets modell.

For satsingene har utvalget naturlig nok ikke foreslått bestemte fordelingsnøkler. Satsingene vil være mer situasjonsbestemte. Blant satsingene kan det også være omstillingsbevilgninger. Utvalget legger til grunn at omstillingsbevilgninger vil bli brukt dersom et fakultet blir utsatt for så store endringer i budsjettet fra ett år til det neste at det vil bli vanskelig å tilpasse seg disse endringene raskt nok.

Utvalget foreslår at det blir innført en ordning med reell internhusleie og at basisbevilgningene til enhetene blir tilpasset dette. Utvalget foreslår at øvrige sentrale tjenester blir finansiert med dekningsbidrag. De må for det meste komme fra bevilgningen fra Kunnskapsdepartementet, men utvalget foreslår at eksternt finansierte prosjekt også skal bidra noe. Forslaget legger opp til at sentrale tjenester skal ta sin del av tilpasningen ved endringer i bevilgningen fra Kunnskapsdepartementet.

Innføringen av modellen skal ikke i seg selv bety en omfordeling mellom enhetene. Men det blir foreslått å synliggjøre begrunnelsen for alle bevilgningene til fakulteter og tilsvarende faglige enheter. Alle bevilgninger skal knyttes til en av de fire oppgavene (forskningsbasert utdanning osv.) og en av de tre bevilgningskategoriene (basis, resultat, satsinger). Noen av bevilgningene kan bli synliggjort som omstillingsbevilgninger.

Modellen bygger på rammestyringsprinsipper, dvs. at styret formulerer føringer og mål, mens enhetene bestemmer hvordan disse skal oppnås. Så lenge oppgavene blir løst til-

fresstillende, kan enhetene fritt omdisponere alle midler som ikke eksplisitt er øremerket. Fordelingskriteriene er på overordnet nivå og fanger ikke eksplisitt opp alle aktiviteter. Det vil alltid være mindre oppgaver som følger med de store, og som må dekkes av de midlene som er fordelt på grunnlag av de store oppgavene.

Utvalget har lagt avgjørende vekt på å konstruere en modell som er enkel og gir tilstrekkelig stabilitet og forutsigbarhet for enhetene.

Utvalgets forslag betyr at ca. 2/3 av midlene til fakultene vil bli fordelt etter nøkler. Resten av midlene vil dels være til spesifikke satsinger og dels tillegg til basis som blir gitt ut fra at enhetene har oppgaver som ikke kan dekkes innenfor de midlene som blir fordelt etter nøkler. I innstillingen er det nevnt noen eksempler på hva slags oppgaver dette kan være. En mer fullstendig gjennomgang må gjøres i etterkant i samarbeid med fakulteter og enheter, og da må en også komme fram til konkrete beløp.

1.2 Kort om de ulike kapitlene

Hovedprinsippene, som utvalget bygger på i arbeidet, er gjengitt i kapittel 4. Rapportens to første kapitler etter sammendraget, kapittel 2 om mandat mv. og kapittel 3 om departementets modell og føringer er nødvendig bakgrunnsstoff. Departementets føring om videreføring av resultatbaserte tildelingsmekanismer internt ved institusjonene er viktig.

Forskningsbasert utdanning er et kjernebegrep i utvalgets modellkonstruksjon og tas opp i kapittel 5. Det er et grunnfestet prinsipp ved norske universiteter – at hoveddelen av undervisningen skal utføres av personale i stillinger som kombinerer forskning og undervisning med like deler av hver aktivitet. Utvalget tar ikke standpunkt til studieplassfordelingen ved UiO, men gir et regneeksempel basert på samme metodikk som departementet anvender. Regneeksemplet gir så grunnlag for økonomiske beregninger.

En vesentlig del av forskningsfinansieringen er lagt inn under oppgaven forskningsbasert utdanning. Øvrig forskningsfinansiering tas opp i kapittel 6. Kapitlet baserer seg i hovedsak på videreføring av eksisterende forskningstiltak i hovedfordelingen ved UiO.

Verken når det gjelder kapittel 7 om samfunnskontakt eller kapittel 8 om samlinger har utvalget funnet anledning til å etablere kriterier med stykkpriser for fordeling av midler. Her vil altså budsjetteringen skje på tradisjonelt vis – som justeringer av en historisk ramme. Når det gjelder resultatelementer spesielt, avventer utvalget den nasjonale strukturen på samfunnskontaktområdet og frarår at det etableres egne resultatordninger ved UiO i denne omgang. Det er ikke til hinder for resultatoppfølging i tråd med hvordan virksomhetsstyringen ellers håndteres. Utvalget omtaler sentrale aktiviteter innenfor de to områdene.

Hovedspørsmålet i kapittel 9 om sentrale tjenester/infrastruktur er om finansieringsansvaret for disse tjenestene helt eller delvis skal forbli sentralt eller gjøres desentralt, og i hvilken grad de eksternt finansierte prosjektene skal dekke sin andel av disse kostnadene. Hovedforslaget er desentralt ansvar for arealene, men ikke for andre områder (IT, bibliotek og sentral administrasjon). Det innebærer at det gjøres et påslag på etablerte stykkpriser i basisfinansieringen (studieplasser), samt at husleiemidler til særskilte forskningsformål (laboratorier og spesialrom) synliggjøres. Et alternativt forslag vil være fortsatt sentral budsjettering også av husleia. Eksterne prosjekter må imidlertid finansiere sin andel av de sentrale tjenestene, i tråd med anbefalingene fra styringsgruppa i EFP-prosjektet (EFP = eksternt finanserte prosjekter).

Det avsluttende kapittel 10 gir en tallmessig oppsummering og viser fordelingen basert på 2006-tall både med reell internhusleie (eksempel 2) og med full sentral budsjettering av sentrale tjenester/infrastruktur (eksempel 1). Det gis også tall for hvilken andel av budsjettet som kan henføres til hvilket finansieringsprinsipp – historisk basert rammebudsjettering,

øremerking og kriteriebasert fordeling med stykkpriser (utvalget anvender alle tre i samspill) for tre ulike modeller – dagens eksisterende, én uten reell internhusleie og én med.

Helt til sist i kapittel 10 gis en kortfattet gjennomgang av de dynamiske elementene i finansieringsmodellen: Hvordan vil modellen virke ved studieplassendringer, resultatendringer, osv.?

1.3 Særmerknader fra mindretallet

Mindretallet består Benjamin Endré Johnsrud, studentrepresentant og Bjørn Øgaard, professor/Forskerforbundet.

Generelle betraktninger

Flertallet i utvalget har lagt frem forslag til ny intern finansieringsmodell ved Universitetet i Oslo. Forslaget bygger vesentlig på departementets modell der deler av undervisnings- og forskningskomponentene er knyttet til oppnådde resultater i tillegg til basisbevilgninger. Resultatkomponenten for forskningsbasert utdanning utgjøres av studiepoengene og for forskning og forskerutdanning av insentiver knyttet til avlagte doktorgrader, EU/NFR tildelinger og publikasjonspoeng. Resultatbaserte bevilgninger utgjør i dag ca 33% av budsjettet dvs. vel 1 mrd kroner.

I flertallets forslag anbefales det at UiO bruker samme kriterier for resultatbevilgninger som departementet og at 2/3 av totalbudsjettet overføres til fakultetene. Nedskaleringene begrunnes med behovet for å dekke sentrale kostnader og for å gjøre fakultetenes budsjetter mindre resultatavhengige. Fordeling av midlene internt på fakultetene bygger på rammestyringsprinsipper ved at Universitetsstyret utformer føringer og mål og fakultetene bestemmer hvordan disse skal oppnås.

Departementets finansieringsmodell er imidlertid beregnet på å dekke brede fagområder og er laget for å fordele midler mellom institusjonene på nasjonalt nivå. Den relative fordelingen mellom basis og insentivbevilgninger fra den nasjonale finansieringsmodellen er ikke nødvendigvis best for å realisere UiO's egen strategi. Basisbevilgningene til universitetene har sunket jevnt og trutt de siste årene og utgjør nå bare ca 50% av totalbevilgningen. Universitetet i Oslo er et forskningsuniversitet med særlig vekt på grunnforskning og forskningsbasert utdanning. For grunnenhetene må rammevilkårene gi langsiktighet og stabilitet. Basisbevilgningen må være stor nok til å dekke fakultetenes og andre enheters drift fullt ut.

På nasjonalt nivå har Kunnskapsdepartementet fått seg forelagt sluttevalueringen av Kvalitetsreformen. I denne evalueringen er ikke finansieringsmodellen evaluert til tross for at dette var forutsetningen fra Stortingets side. Statsråd Djupedal har antydnet at Stjernø-utvalget skal evaluere finansieringsmodellen og utvalgets leder har tolket mandatet slik at de vil drøfte hvordan de ulike insentivsystemene i modellen virker inn på målene i sektoren. På direkte spørsmål fra Forskerforbundet ved UiO, sier statssekretær Maurseth at finansieringsmodellen skal evalueres denne våren (2007).

Konsekvenser for UiOs finansiering av studier og forskning

Den nasjonale finansieringsmodellen er altså verken ferdig utviklet eller basert på prinsipper som er tilstrekkelig ukontroversielle til at de nødvendigvis vil videreføres ved en eventuell revidering. Dersom UiO nå knytter seg for sterkt opp til dagens nasjonale modell, kan man bli nødt til å foreta betydelige endringer i løpet av kort tid. I debatten om ny finansieringsmodell bør det også problematiseres hvordan modellen skal videreføres nedover i organisasjonen, før man binder seg til en bestemt modell. Flertallets forslag legger også en del føringer i forhold

til fagdimensjoneringsproblematikken, der de endelige politiske vedtakene gjenstår for UiOs vedkommende.

Mindretallet mener at en videreføring av departementets modell fører til at det blir lagt for stor vekt på resultater. En modell med relativt stor vekt på resultater kan komme til å påvirke fakultetenes opplevde mulighet til å differensiere tildelingene internt.

UiO skal ivareta flere mål som ikke fanges inn av resultatindikatorerne fra departementet.

Resultatkomponentene kan, som det også diskuteres i rapporten (særlig kapittel 4), ha flere uheldige virkninger. Studiepoengene gjør at utdanningen blir mer avhengig av kvantitet enn kvalitet. Det er også slik som påpekt, at faktisk studiepoengproduksjon ligger over departementets aktivitetskrav (tabell 5.4). Mindretallet foreslår derfor at uttelling for studiepoengproduksjon reduseres ytterligere fra de foreslåtte 67% til maksimum 20%. Midlene fra nedskaleringene, bortsett fra det som skal dekke sentrale tjenester, overføres til postene basisbevilgninger/satsninger for den forskningsbaserte utdanningen. Behovet for økonomiske insentiver som skal ivareta Kvalitetsreformens intensjoner om bedre gjennomstrømning og tettere oppfølging av studentene sikres av den gjenværende resultatkomponenten – men også av universitetsstyrets politiske føringer og gode dialoger mellom sentralledet og student- og tjenestemannsorganisasjonene.

Forskjeller mellom fagområder kan skape betydelige problemer knyttet til publikasjonspoeng som fordelingskriterium. Som nevnt under 6.2 er telling av publikasjonspoeng utviklet for å brukes av KD ved fordeling av midler til alle nasjonale institusjoner. Derved opprettholdes et dokumentasjonssystem for vitenskapelig publisering som kan ha verdi helt uavhengig av finansieringsmodellen. Mindretallet mener imidlertid at uttelling for publikasjonspoeng bør frikobles fra resultatkomponenten og legges til basistildelingen for forskning og forskerutdanning. Det er ikke klart hvordan publikasjonspoeng skal virke som insentiv for den enkelte hvis det stopper på fakultetsnivå. Samtidig er forskning og publisering for de vitenskapelige et sterkt insentiv i seg selv. Debatten rundt publikasjonspoengene i academia de siste årene, viser at systemet har varierende støtte blant de vitenskapelige tilsatte.

Resultatkomponenten for EU/NFR bør også i størst mulig grad legges til basis under forskning og forskerutdanning. EU/NFR midler til den enkelte forsker/forskergruppe er i utgangspunktet underfinansiert og det bør ikke knyttes insentiver til disse midlene, ettersom det dermed legges føringer på enhetenes øvrige driftsmidler.

Både for resultatuttelling for studiepoengproduksjon og forskning anbefaler mindretallet at grunnlaget for tildeling til enhetene er et gjennomsnitt av resultatene for de tre siste år. Dette vil redusere virkningen av tilfeldige utslag og stimulere til mer langsiktig planlegging.

Mindretallet foreslår altså en betydelig styrking av finansieringsmodellens opplevde grad av lokalt handlingsrom og langsiktighet, slik at midlene fra KDs basisbevilgning og deler av resultatmidlene ses under ett, og fordeles til enhetene slik at de til sammen utgjør ca 80%. De resterende midlene (ca 20%) utgjøres av strategi- (10-15%) og resultatkomponenter (10-5%). Dette vil øke Universitetstyrets handlingsrom, i og med at strategidelen vil vokse betraktelig i størrelse, sett i forhold til dagens 4,7% av total budsjettet. Mindretallets hovedintensjon er å redusere enhetenes opplevde grad av resultateksponering, og anbefaler å nå dette målet ved å tildele mest mulig av de midlene som KD bevilger på bakgrunn av resultater som fritt disponible basismidler til enhetenes drift. Mindretallet mener at en slik økonomistyring, kombinert med at resultatutdeling er basert på et gjennomsnitt over flere år, vil bidra til at enhetene opplever finansieringen som mer stabil og langsiktig.

Som nevnt under kapittel 6 er en vesentlig del av forskningsfinansieringen lagt inn under oppgaven forskningsbasert utdanning. Dette understreker at undervisningen skal være forskningsbasert. Fra 1993 har en særavtale regulert lønns- og arbeidsvilkår for vitenskapelige tilsatte ved universiteter og høyskoler. Den gav forskerne rett til lik fordeling av arbeidstiden mellom forskning og utdanning. Departementet sa opp avtalen i 2005 og overlot til institusjonene selv å avgjøre fordelingen. UiO bestemte i 2006 at denne fordelingen skal være lik mellom forskning og utdanning. Mindretallet mener derfor at dette bør synliggjøres i budsjettet hvis det skal opereres med to basisposter. Den delen som angår forskning (lønns- og driftsmidler til de vitenskapelige for forskningstiden) i basiskomponenten under forskningsbasert utdanning bør legges til basis under forskning og forskerutdanning. Derved får man understreket UiO's intensjoner om å være et forskningsuniversitet.

Mindretallets forslag til finansiering av studier og forskning

Mindretallet er fornøyd med utvalgets forslag om at resultatkomponentene reduseres i forhold til departementets modell. Mindretallet ønsker en ytterligere reduksjon av den totale resultateksponeringen, en styrking av midler med basiskarakter og en økning av satsninger. Dette gir bedre langsiktighet i budsjettene og muligheter for Universitetsstyre til å gjøre strategiske prioriteringer. Basiskomponentene beregnes på samme måte som i flertallets forslag men med den forskjell at resultatdelene for forskningsbasert utdanning og forskning/ forskerutdannelse helt eller delvis overflyttes til basis slik at denne økes til ca. 80 % av totalbudsjettet. En slik modell vil være mindre avhengig av den nasjonale modellen og trenger ikke endres hvis departementet endrer sin.

Våre forslag er:

1. Basiskomponentene skal utgjøre ca 80 % av totalbudsjettet. Satsningskomponentene kan utgjøre fra 10-15 % og resultatdelene fra 10-5 % av totalbudsjettet.
2. Alle resultattildelinger gjøres på bakgrunn av et gjennomsnitt for de tre siste år.
3. Midler tildelt på bakgrunn av studiepoengproduksjonen reduseres til max 20 % i resultatkomponenten og overskytende legges inn i basis- og satsningsdelene for den forskningsbaserte utdanningen.
4. Midler tildelt på bakgrunn av publikasjonspoengene og EU/NFR tas ut av resultatkomponenten for forskning og forskerutdanning og legges inn i basis- og satsningsdelen.
5. Siden det opereres med en basis for forskningsbasert utdanning og en basis for forskning og forskerutdanning, bør midler til forskning under basisbevilgningene til forskningsbasert utdanning, flyttes til basis under forskning og forskerutdanning.

Fordelingstekniske utfordringer til dette kan trenge nærmere utredning.

Finansieringsmodellens konsekvenser for arealbetaling (kap. 9)

Utvalgets mindretall mener at UiOs ordning for arealbetaling i hovedsak bør videreføres som i dag. Mindretallet går dermed inn for det alternative forslaget som nevnes i kapittel 9.7, men likevel med det unntak at eksternt finansierte prosjekter må betale dekningsbidrag for de arealer prosjektene bruker, etter de satsene som er nevnt i kapittel 9.7. Dette er viktig for å sikre at kostnadene knyttet til slike prosjekter ikke framstår som kunstig lave i forhold til universitetets øvrige aktiviteter. Det ivaretar også flertallets intensjon om å synliggjøre disse kostnadene som en del av UiOs egenandel ved slike prosjekter. Utvalgets mindretall vil begrunne sitt syn ved å legge særlig vekt på argumentasjonen i tredje siste og siste avsnitt i kapittel 9.4.

I forhold til tredje siste avsnitt, vil mindretallet uttrykke bekymring for at en arealbasert husleiefakturerings av en del arealer ved det Matematisk-naturvitenskapelige fakultet (og muligens også ved andre enheter) vil gjøre det attraktivt å avslutte bruken av enkelte lokaler som ikke har muligheter for alternativ bruk eller arealeffektivisering, på grunn av bygningsmessige forhold (våtrom, tykke betongvegger) og lokalisering (kjellere, avstand til øvrige enheter). Dette kan føre til at disse fasilitetenes nytteverdi tapes, samtidig som midlene som frigjøres for enheten trolig ikke vil stå i forhold til mulighetene for inntjening ved alternativ bruk. Arealer som i dag har en viss nytteverdi, kan altså komme til å "legges brakk", uten at UiO dermed oppnår en mer effektiv utnyttelse av arealer, samtidig som mangel på differensierte priser vil kunne gi enheten en uforholdsmessig økonomisk gevinst. Utvalgets mindretall mener likevel, på grunn av andre forhold, at markedsbasert leie ikke vil bidra til å løse dette problemet, og slutter seg i dette spørsmålet til flertallets syn – der en markedspriset arealfaktureringsordning frarådes. I sum taler dette for at dagens ordning videreføres.

I forhold til siste avsnitt i kapittel 9.4, mener mindretallet at en faktureringsordning som knytter kostnadene forbundet med studentarealer til hver enkelt studiepoengsproduserende enhet, kan bidra til økte transaksjonskostnader og rapporteringskrav – som ikke vil oppveies av en eventuell rasjonaliseringsgevinst. Samtidig kan en slik ordning også bidra til et mer fragmentert studiemiljø dersom enhetene går inn for å frita seg for finansiering av studentarealer som ikke kommer deres studenter til gode. En slik insentivstruktur vil også undergrave den fleksibiliteten studentene faktisk utviser i forhold til valg av arbeidssted. Det er også mulig å se for seg at enhetene vil søke å belaste de resterende fellesarealene (bl.a. bibliotekene) i størst mulig grad for å minimere egne arealutlegg. I så fall er det bedre å betrakte studentarealene sett under ett som fellesgode. I sum taler dette for at dagens ordning videreføres.

Utvalgets mindretall har ikke sett seg kompetent til å vurdere hensiktsmessigheten av en arealbasert fakturerings av kontorarealer og arbeidsarealer for universitetets ansatte (den tredje arealkategorien) isolert sett, men stiller seg likevel tvilende til om en omlegging av arealbetalingssystemet vil være regningsssvarende dersom den utelukkende berører disse arealene. På grunnlag av dette vil mindretallet anbefale at dagens ordning videreføres som helhet, med det unntaket at det tas dekningsbidrag for arealbruk knyttet til eksternt finansierte prosjekter.

2 Oppnevning og mandat

Universitetsstyret besluttet på møtet 28. februar 2006 å starte arbeidet med en gjennomgang og videreutvikling av eksisterende modell for ressursfordeling ved Universitetet i Oslo. Saksframlegget m/vedlegg til styremøtet er tatt inn som vedlegg 1 til denne rapporten.

Dagens finansieringsmodell kombinerer utstrakt grad av videreføring av historiske rammer med noen resultatbaserte tildelinger i form av faste priser for oppnådde resultater. Modellen er enkel og den har tradisjonelt vært relativt forutsigbar fordi endringene fra det ene året til det neste har vært små. Gjeldende modell bygger på et rammestyringsprinsipp som er ment å sikre nærhet mellom faglig ansvar og ressursdisponering, men det er ikke etablert noen tydelig sammenheng mellom oppgaver og ressursfordeling.

Svakhetene er imidlertid av flere slag¹:

- Det oppstår risiko for utilsiktede skjevheter i ressursgrunnet når gjeldende rammer ikke systematisk prøves mot forslag til nye tiltak. Budsjettlogikken bygger på at fjorårets ramme videreføres med (små) justeringer knyttet til konkrete aktivitetsvedtak. Denne budsjetteringsformen kalles inkrementell og er den dominerende budsjetteringsformen i statlig forvaltning. Den begrenser ofte styrets rolle til vedtak om marginale endringer – sjelden mer enn 2-3 % av samlet bevilgning, og utilsiktede skjevheter i ressursgrunnet kan oppstå.
- Det er i liten grad etablert en tydelig og oversiktlig sammenheng mellom oppgaver og tilhørende ressurser. Dimensjonerings spørsmål inngår ikke direkte i ressursfordelingen. Heller ikke der styret fatter slike vedtak (f.eks. opptaksrammer), følges disse vedtakene av ressurser. En ambisjon om å knytte oppgaver og penger tettere sammen, medfører derfor et behov for å utvikle gjeldende finansieringsmodell.
- Dagens insentivstruktur lider av to typer svakheter: Dels er insentivene knyttet til studiepoengproduksjon såpass store at de forveksles med selve finansieringen av utdanningen. Dels stilles det spørsmål i enkelte fagmiljøer om insentivene knyttet til forskningspublisering bryter med viktige publiseringstradisjoner på uheldig vis. Insentiver kan virke på minst tre måter: (i) Konkurransen mellom enheter, (ii) konkurranse over tid innen hver enkelt enhet, eller (iii) justering av rammer basert på dialog om resultatmål. Svakheter i måten insentivene virker på i dag, gir behov for drøfting av endringer.
- Spørsmålet om de eksternt finansierte (forsknings)prosjektene er viktig selv om det ikke direkte berører fordelingen av Stortingets bevilgning. 1/3 av de samlede ressursene v/UiO kommer fra eksterne kilder – i mange fagmiljøer betydelig mer. Langt de fleste prosjektene er bidragsprosjekter og de er pr. definisjon aldri fullfinansierte. De følger også en "bottom-up"-logikk der enkeltforskere (eller grupper) føler stor personlig råderett over bruken av midlene. Egenandelen til prosjektene unndrar seg på denne måten i praksis helhetlig prioritering. Det blir da en betydelig utfordring å få de to finansieringssystemene – bevilgninger og prosjektf finansiering – til å virke sammen på en god måte.

¹ De fire kulepunktene som følger, er hentet fra styrenotatet fra februar 2006 som oppnevnte utvalget for gjennomgang av finansieringsmodellen, jf. vedlegg 1.

2.1 Universitetsstyrets vedtak / mandat

På det grunnlaget som er gjengitt foran, gjorde så Universitetsstyret sitt vedtak:

Det nedsettes et utvalg for videreutvikling av den interne finansieringsmodellen ved Universitetet i Oslo med mandat og tidsplan for arbeidet som beskrevet i universitetsdirektørens notat datert 17. februar 2006. Utvalgets innstilling skal danne grunnlag for styrets behandling av framtidig finansieringsmodell.

Mandatet for utvalgets arbeid ble vedtatt slik:

Utvalget skal utvikle en helhetlig, intern finansieringsmodell for viderefordelingen av Stortingets bevilgning til UiO. Det overordnede målet for arbeidet er å utvide det universitetspolitiske handlingsrommet til styret.

En modell for ressursfordeling som styrer aktiviteter og prioriteringer vil eksplisitt måtte berøre forholdet mellom nivåene (universitetsstyre – fakultet – institutt).

En ny, helhetlig finansieringsmodell skal kombinere oppgaver og bevilgninger på en slik måte at eksplisitte beslutninger knyttet til dimensjonering, strategi og resultatmål får ressursmessige konsekvenser. Oppgavene er først og fremst knyttet til universitetets kjerneaktiviteter – forskning, utdanning og formidling, men også ulike støttetjenester. Bevilgningene kan deles i fire ulike former – en grunntildeling, en volumkomponent, satsinger og insentiver.

Modellen baseres på eksisterende kostnadsbilde, men gjøres så transparent at politisk ønskede endringer lett kan gjøres. Eventuelle endringer i enhetenes ressursgrunnlag som følge av modellen skal skje slik at nødvendig tid til omstillinger blir ivarettatt.

Utvalget må også vurdere samspillet mellom den bevilgningsfinansierte og den eksternt finansierte virksomheten ved å fokusere på tiltak for en helhetlig prioritering av alle midler.

Modellen skal være enkel, gjennomiktig og forutsigbar.

Utvalget skal vurdere om ressursene til nødvendig infrastruktur, støttetjenester og administrasjon kan etableres som en funksjon av kjerneaktivitetene, herunder også volumet på de eksternt finansierte prosjektene.

Utvalget skal legge vekt på dialog med ulike grupper i universitetssamfunnet.

Forståelsen av mandatet suppleres av øvrig tekst i saksframlegget til styremøtet.

2.2 Prosjektorganisering

Arbeidet ble organisert som et *utvalgsarbeid* med bistand fra et *sekretariat*. Utvalget har vært ledet av dekan Asbjørn Rødseth, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, og har ellers bestått av følgende medlemmer:

- Studiedirektør Monica Bakken, Studieavdelingen.
- Ass. fakultetsdirektør Tove Tvedt Blix, Det juridiske fakultet.
- Dekan Knut Fægri, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet.
- Professor Terje P. Hagen, Institutt for helseledelse og helseøkonomi.
- Instituttleder Mette Halskov Hansen, Det humanistiske fakultet.
- Professor Knut Heidar, Institutt for statsvitenskap.
- Student Benjamin Endré Johnsrud.
- Assisterende fakultetsdirektør Mette Groseth Langballe, Det medisinske fakultet.
- Professor Bjørn Øgaard, Forskerforbundet.
- Underdirektør Karsten Aase-Nilsen, Kulturhistorisk museum.

Sekretariatet har vært ledet av Økonomi- og planavdelingen og har vært supplert av andre saksbehandlere på konkrete deloppgaver, både fra fagavdelingene i sentraladministrasjonen og fra fakulteter, museer, etc.

2.3 Tidsplan

Utvalgets oppgave har vært å lage en modell for ressursfordeling som blir Universitetsstyrets hjelpemiddel for å implementere strategiske valg. Dette arbeidet startet opp våren 2006 og har foregått høst/vinter 2006/2007 med avslutning i februar 2007. På denne måten kan Universitetsstyret gjøre de nødvendige vedtak for å implementere en ny modell fra og med 2008.

3 Departementets finansieringsmodell og føringer

Bevilgningen over statsbudsjettet har i stor grad vært basert på historiske størrelser. Før rammebudsjetteringen startet med budsjettreformen i 1986, var bevilgningen basert på stillingstall innen de ulike kategoriene av stillinger. Fra 1989 til 1996 foregikk det en betydelig studentvekst², og bevilgningene til institusjonene ble økt i takt med nye studieplasser. Dette innebærer at studenten ble ansett som kostnadsbærer for all aktivitet i denne perioden.

Innføringen av en ny finansieringsmodell i 2002/2003 begrunnes gjerne i tre forhold:

- 1) Gjennomstrømming – fra 1996 til 2001 sank studiepoengproduksjonen ved norske universiteter med 12 %, ved UiO med 25 %. Mjøsutvalget nevnte dette som en sentral begrunnelse for et nytt finansieringssystem.
- 2) Forskning – ved at bevilgninger gis også med forskning som særskilt begrunnelse, og ikke bare med studenttall som eneste kostnadsbærer. Dette gir også muligheter til å foreta forskningsstrategiske prioriteringer slik Mjøsutvalget var opptatt av.
- 3) Gjennomskiktighet – ved at bevilgninger knyttes til kjente, forutsigbare størrelser og ikke utelukkende til marginale justeringer basert på historiske tall.

Basert på Mjøsutvalgets innstilling, la regjeringen i St.prp. nr.1 (2001-2002) fram forslag til nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler der konkurranse om ressurser er et sentralt element. Den nye finansieringsmodellen i universitets- og høyskolesektoren fra 2003 innebærer, slik det daværende Utdannings- og forskningsdepartementet skriver på side 151 i St.pr. nr. 1 (2001-2002), ”ei markert dreining av fokus frå innsatsfaktorar og over mot resultat.” Tilsvarende utvikling gjelder også internasjonalt.

3.1 Departementets nye finansieringsmodell fra 2002/2003

Det nye finansieringssystemet slik det beskrives i St.prp. nr. 1 (2001-2002) er bygd opp med tre ulike komponenter – en basiskomponent, en undervisningskomponent og en forskningskomponent. Av disse tre komponentene er undervisningskomponenten og en del av forskningskomponenten fastsatt på grunnlag av oppnådde resultater. Forskningskomponenten består også av strategiske forskningsmidler. Basisbevilgningen skal sikre stabilitet og tar utgangspunkt i en historisk fastsatt budsjetttramme. Det nye finansieringssystemet hadde ingen omfordelende eller andre budsjettvirkninger i 2002, men det ble etablert en utgangsposisjon for senere års omfordeling – fra og med statsbudsjettet for 2003.

Fordelingen mellom de ulike komponentene i finansieringssystemet for 2003-budsjettet framkommer av tabellen nedenfor. Alle tall er oppgitt i prosent.³

Tabell 3.2 Fordelingene mellom komponentene i første versjon av ny finansieringsmodell

	Basis	Undervisning	Forskning
Universitetene	59	19	22
Vitenskapelige høyskoler	61	20	19
Statlige høyskoler	68	26	6
Hele universitets- og høyskolesektoren	63	22	15

² Ved UiO ble studenttallet nær fordoblet – fra ca. 20 000 til ca. 36 000 i denne perioden.

³ Kilde er departementets tekniske dokumentasjon ifm. statsbudsjettet, jf. vevsiden http://www.dep.no/ufd/norsk/dok/andre_dok/veiledninger/045061-120003/ind-bn.html.

Undervisningskomponenten gir uttelling etter faste satser under betegnelsen resultatbasert finansiering (RBF), mens den insentivbaserte beregningsmodellen for forskning gir uttelling etter relativ resultatoppgåelse, såkalt resultatbasert omfordeling (RBO)⁴.

Studiepoengmidlene i utdanningskomponenten er basert på faste satser uten noe tak for tildeling. For å fange opp grunnleggende forskjeller mellom undervisningstilbudene i sektoren er data for avlagte studiepoeng i undervisningskomponenten fordelt på 6 ulike utdanningskategorier. Det er fastsatt en fast pris pr. årshet (dvs. 60 studiepoeng) innenfor de ulike kategoriene i tråd med vektingen nedenfor. Produserte studiepoeng inndeles etter 6 studiekatogier (A–F) med vekt fra 1 til 4 og priser fra kroner 24 000 til 96 000 (2003-nivå).⁵ Hver utvekslingsstudent, både innreisende og utreisende, gir en uttelling på 5 000 kroner. Dataene som ligger til grunn for tildelingen et bestemt budsjettår, er basert på studiepoengproduksjonen to år før budsjettåret. Den prisen som gjelder for de enkelte kategorier ved uttelling i RBF utgjør 40 pst. av den sats som legges til grunn ved opprettelse eller nedleggelse av studieplasser. De resterende 60 pst. blir ved opprettelse og nedleggelse av studieplasser knyttet til basisbevilgningen.

Tabell 3.3 Finansieringskategorier i utdanningskomponenten – resultatpriser (2003-nivå)

Kategorier	Studium	Vekt	Pris
Kategori A	Kliniske studier o.a.	4,00	96 000
Kategori B	Utøvende musikkutdanning, arkitektur- og designutdanninger, farmasi, psykologi o.a.	3,00	72 000
Kategori C	Realfag på høyere grads nivå o.a.	2,00	48 000
Kategori D	Samfunnsvitenskapelig og humanistiske fag på høyere grads nivå, enkelte kostnadskreven helsefag- og faglærerutdanninger, samt praktiske mediefag	1,50	36 000
Kategori E	Helsefag-, lærer- og realfagsutdanninger på lavere grads nivå	1,25	30 000
Kategori F	Teorifag og sosialfaglige utdanninger på lavere grads nivå	1,00	24 000
Utveksl.studenter	Fast, lik pris på inn- og utreisende studenter		5 000

Strategidelen av forskningskomponenten består av øremerkede midler til vitenskapelig utstyr, rekrutteringsstillinger og øvrige strategimidler. Insentivdelen gir uttelling for kandidater (hovedfag, profesjon og master, samt doktorgrad), eksterne forskningsmidler som bevilges fra NFR og EU, samt antall førstestillinger. Mens uttellingen for studiepoeng er basert på faste satser uten noe tak, vil insentivdelen av forskningskomponenten fordeles mellom institusjonene innenfor en gitt ramme der oppnådde resultater gis uttelling etter kriterier med tilhørende vekter:

Tabell 3.4 Insentivdelen av forskningskomponenten

Universitetene ⁶	Vekt
Doktorgradskandidater	0,30
Hovedfags-, master- og profesjonskandidater	0,10
EU-tildeling	0,03
NFR-tildeling	0,17
Førstestillinger	0,40

⁴ Med resultatbasert omfordeling menes følgende, jf. departementets tekst ifm. den tekniske dokumentasjonen av forslaget til statsbudsjett: ” Fordi en omfordeler en ramme mellom institusjonene, er uttellingen for den enkelte institusjon avhengig av institusjonens egne resultater relativt til de andre institusjonenes resultater.”

⁵ Prisene er siden økt i takt med alminnelig lønns- og prisstigning.

⁶ De vitenskapelige høyskolene og de statlige høyskolene har andre kriterier og vekter.

Insentivdelen av forskningskomponenten bygger på gjennomsnittsdata for de til enhver tid siste tilgjengelige tre år. På denne måten unngår man tilfeldige utslag og store endringer fra det ene året til det neste.

Basiskomponenten var residualt bestemt ved innføringen av modellen, seinere utvikles den på tradisjonell, inkrementell basis i tråd med de vedtak som gjøres om aktivitetsendringer og pris- og lønnskompensasjon. Aktivitetsendringene er typisk ganske små. På denne måten blir basiskomponenten et stabiliserende element i finansieringsmodellen som sikrer langsiktighet og demper resultatbaserte svingninger.

Resultatelementenes andel av den samlede budsjettildelingen for 2003 til universitetene sto for 29 % i gjennomsnitt, ved UiO 30 %.

3.2 Endringer i finansieringsmodellen fra 2006

Endringene i finansieringsmodellen fra 2006 gjelder utelukkende insentivdelen av forskningskomponenten. Innholdsmessig er hovedendringen at kriteriene mastergrader og førstestillinger er tatt bort, og at publikasjonspoeng er kommet inn. Vektingen av elementene er også endret i forhold til tidligere, det er blitt én, felles modell for hele universitets- og høgskolesektoren, og endelig kan det nevnes at datagrunnlaget for uttellingen ikke lenger er tre-årige gjennomsnitt, men data fra enkeltår (to år før budsjetteringsåret, dvs. at resultater i 2005 har gitt budsjettmessig uttelling i 2007).

Tabell 3.5 Insentivdelen av forskningskomponenten, ny sammenliknet med gammel

	2003: Vekt	2006: Vekt
Doktorgradskandidater	0,30	0,30
Hovedfags-, master- og profesjonskandidater	0,10	
EU-tildeling	0,03	0,20
NFR-tildeling	0,17	0,20
Førstestillinger	0,40	
Publikasjonspoeng		0,30

Fra departementets side er hensikten med omleggingen presentert i forslaget til statsbudsjett for 2005. Der heter det (side 114 i St.prp. nr.1 (2004-2005)): ”Gjennom bedre måling av forskningsresultat enn i systemet som blir nytta i dag, ønsker departementet i større grad å stimulere universitet og høgskolar til å få fram forskningsresultat av høg kvalitet.”

3.3 Departementets føringer og implementering av modellen ved UiO

Innføringen av en ny finansieringsmodell kan ses i sammenheng med Kvalitetsreformen. Departementets føringer kan dermed deles i to – dels generelt om innføring av Kvalitetsreformen, dels spesifikt knyttet til finansieringsmodellen.

1. Fra departementets tildelingsbrev for budsjettåret 2002 hentes følgende (side 6):
”Departementet forventer at universitetene og høgskolene har iverksatt interne systemer for implementering av Kvalitetsreformen slik at intensjonene i reformen oppnås innenfor de tidsfrister som er fastsatt.”
2. Fra departementets tildelingsbrev for budsjettåret 2003 hentes følgende (side 7):
”Det nye finansieringssystemet for universiteter og høgskoler legger opp til resultatbasert fordeling av budsjettmidlene. Institusjonene skal også videreutvikle interne resultatbaserte modeller for budsjettfordeling.”
Spesielt om insentivene i forskningskomponenten skriver departementet i St.prp. nr.1

(2004-2005) på side 114: ”Institusjonane må ha interne fordelingsmodellar som fører insentiva vidare ned i institusjonen.”

Den resultatbaserte tildelingen av midler er fra departementets side ment å stimulere til bedre resultater. Den skal ikke forstås som finansiering av de aktivitetene som frambringer resultatene. Til det er resultatkategoriene alt for overordnede/grove og institusjonene har stor frihet til selv å legge til rette for aktiviteter. Det at prisene varierer med relativ resultatoppnåelse i insentivdelen av forskningskomponenten indikerer likeledes at hensikten ikke er finansiering av forskningen, men stimulans til bedre resultater.

Universitetet i Oslo har i hovedsak implementert en intern finansieringsmodell som viderefører hovedtrekkene og føringene i departementets modell:

1. Komponentene i modellen – utdanning, forskning og basis – er de samme.
2. Resultatelementene er videreført til underliggende nivåer.
3. Heller ikke ved UiO er modellens komponenter/elementer å forstå som øremerking. Modellen fordeler inntektene til fakultetene og tilsvarende enheter, som så innenfor rammestyringens prinsipper må prioritere og budsjettere sine aktiviteter konkret.
4. Selv om likhetene med departementets modell er tydelige, avviker UiOs modell på enkelte punkter:
 - a. Resultatuttellingen på utdanningskomponenten er nedskalert til 75 % av departementets priser. Nedskaleringen skyldes et ønske om å unngå at noen fakulteter ble for sterkt eksponert mot resultatsvingninger. Resultatet er økt basis.
 - b. NFR-/EU-insentiver er ikke videreført. Dels mente det daværende kollegiet i 2002 at eksterne midler var insentiv godt nok i seg selv, dels at tilgang på eksterne midler var skjev i utgangspunktet og at ytterligere tilførsel av insentivmidler ville forsterke denne skjevheten.
 - c. Fra 2004 innførte UiO et publikasjonselement på egen hånd.
 - d. For deler av resultatuttellingen i forskningskomponenten (mastergrader, doktorgrader) ble det innført faste stykkpriser, som for studiepoenguttellingen i utdanningskomponenten. Hensikten var en mer gjennomiktig og forutsigbar insentivvirkning.
 - e. Universitetsstyret har forsterket de forskningsstrategiske satsingene i forhold til de elementer som ligger inne fra departementets side.

Utvalget har i sitt arbeid tatt den nasjonale finansieringsmodellen for gitt. Mange vil kunne finne gode grunner til å arbeide for endringer i den nasjonale modellen. Det har imidlertid ikke vært en del av utvalgets mandat. Forslagene fra utvalget må derfor ses på bakgrunn av den eksisterende nasjonale modellen. Hvis den nasjonale modellen endres, vil det måtte vurderes endringer også i den interne fordelingsmodellen ved UiO.

Utvalget tolker departementets føringer slik at UiO har stor grad av frihet til selv å bestemme i hvor stor grad og på hvilken måte den interne fordelingen skal knyttes til oppnådde resultater ved enhetene. Det vil imidlertid være i strid med departementets føringer om UiO ikke i det hele tatt legger vekt på resultater ved den interne fordelingen.

3.4 Om behovet for å vurdere UiOs modell på nytt

Ved innføringen av modellen kom basisbevilgningene til enhetene ut som en historisk bestemt residual uten noen eksplisitt begrunnelse ut fra enhetenes oppgaver. Dette har vist seg problematisk på flere måter. Forskjellene i basisbevilgninger mellom fakultetene er store både absolutt og relativt. For fakultetene er det utilfredsstillende å ikke få noen forklaring på forskjellene. For universitetsledelsen er det vanskelig å ta stilling til krav fra enkeltfakulteter om økte bevilgninger, siden det mangler klare kriterier for fordelingen av basis.

Universitetsstyret har ved flere anledninger ønsket å skaffe seg økt handlingsrom i budsjettfordelingen for å kunne prioritere nye tiltak. Særlig kom dette til uttrykk under forbedringen av 2005-budsjettet. Problemet er at det er vanskelig å gjøre gode prioriteringer mellom nye tiltak og tidligere bevilgninger når grunnlaget for de tidligere bevilgningene ikke er kjent. I stedet for selektive kutt rettet mot lavt prioriterte oppgaver valgte Universitetsstyret derfor såkalt proporsjonale kutt. I praksis betydde det at basisbevilgningene til enhetene ved den foreløpige fordelingen for 2005 ble redusert med et beløp som svarte til fem prosent av enhetens totalbevilgning. Den prosentvise reduksjonen i den frie basisbevilgningen (basis eksklusive husleie), ble da vesentlig større enn fem prosent og størst for de fakultetene som fra før hadde den laveste andelen av frie basisbevilgninger. Dermed ble det enda vanskeligere å forklare forskjellen i basisbevilgningene. Framgangsmåten førte til at de fakultetene som hadde gode resultater i 2003 (grunnlagsåret for 2005 fordelingen), ble straffet for det gjennom reduserte basisbevilgninger ikke bare i 2005, men også i årene etter. Det proporsjonale kuttet ble opprettholdt i den endelige fordelingen, men det ble gjort en rekke midlertidige tiltak for å bøte på uforutsette problemer som fordelingen skapte.

Generelt ser det ikke ut som basisbevilgningen har blitt det stabile elementet som en tenkte seg da den nye interne finansieringsmodellen ved UiO ble innført. Basis har i noen grad blitt en restpost som må gi etter for ulike typer endringer i andre deler av budsjettet.

Et annet problem har vært håndteringen av studieplasskutt fra departementet. Studieplasskutt betyr at departementet kutter i basisbevilgningen, men samtidig reduserer forventningen til hvor mange studiepoeng som skal avlegges. Studieplasskuttene har blitt fordelt mellom fakultetene uten at det har blitt sagt hvor mange studieplasser de enkelte fakultetene alt i alt har. Noen fakulteter har opplevd at for hver studieplass som ble kuttet har reduksjonen i basisbevilgningen vært vesentlig større enn det de i utgangspunktet har i basisbevilgning pr. student. Dersom det skulle komme flere studieplasskutt, vil det kunne bli vanskelig å behandle de på samme måten.

Som fortalt over, har den resultatbaserte forskningsfinansieringen i departementets modell blitt endret vesentlig etter at den først ble innført. Det er et behov for å vurdere i hvilken grad UiO skal tilpasse seg endringene i departementets modell. Samtidig har det vært en intern diskusjon om bevilgningene har blitt for resultatavhengige.

Budsjetteringen av sentrale tjenester er også et diskusjonstema. Et spørsmål er om en kan lage bedre mekanismer for å dimensjonere de sentrale tjenestene. Internt ved UiO har det blitt vurdert om en skulle innføre en reell internhusleieordning. Forslaget ble lagt på is, fordi det reiste spørsmål som trenget mer avklaring, blant annet om hvordan det skulle virke inn på fordelingen av bevilgninger til enhetene.

For øvrig viser utvalget til innledningen av kapittel 2 der det er referert til universitetsdirektørens begrunnelse for å opprette utvalget.

4 Hovedprinsipper

4.1 Et hjelpemiddel for Universitetsstyret

Finansieringsmodellen skal være et hjelpemiddel for Universitetsstyret når det fordeler midler. Det er ikke modellen som skal bestemme fordelingen, men styret. Det betyr at budsjettet bør deles inn i poster som styret kan prioritere mellom på en meningsfylt måte. Dette taler for at budsjettet primært blir delt inn etter de ulike oppgavene universitetet har (forskning, utdanning osv), slik at styrets rolle blir å fordele midler først mellom oppgaver og så mellom fagområder representert ved fakulteter, museer og sentra. Vi kan tenke på fordelingen som en tabell eller matrise med en kolonne for hver oppgave og en linje for hver enhet.

Ved fordelingen mellom enhetene kan styret ha hjelp av nøkler som bygger på enkle kvantitative kriterier, for eksempel studiepoeng eller doktorgrader. En hovedoppgave for utvalget er å foreslå slike fordelingsnøkler. Men fordelingen mellom enhetene kan ikke bare baseres på nøkler. Universitetet har et mangfold av oppgaver og noen av dem er unike for en eller to enheter. I budsjettet må det derfor være et betydelig rom for bevilgninger som blir gitt ut fra en konkret, kvalitativ vurdering av de enkelte oppgavene. Ikke alle prioriteringer kan reduseres til å sette inn noen tall i en formel. Det gjelder også det sentrale spørsmålet om fordelingen av totalbudsjettet mellom de ulike oppgavene (for eksempel forskning og utdanning). Styrets prioriteringer må både kunne gi seg uttrykk i vedtak om fordelingsnøkler og gjennom vedtak om å bevilge bestemte beløp. Målsettingen må være at modellen skal bli et godt redskap for å realisere UiOs strategi.

En klar forbindelse mellom departements finansieringsmodell og universitetets vil være en fordel. Det vil gjøre det lettere å finne ut hvordan UiO skal forholde seg når bevilgningen fra departementet blir endret. Departementet har gitt uttrykk for at institusjonenes interne fordelingsmodeller bør inneholde resultatbaserte bevilgninger både for utdanning og forskning, men har stilt institusjonene relativt fritt når det gjelder hvordan dette gjøres, se avsnitt 3.4. Utvalget legger til at en ved implementeringen ved UiO bør og kan ta hensyn til verdier og særtrekk som er viktige for UiO.

4.2 Et middel for å fremme god ressursbruk

I tillegg til at budsjettmodellen skal hjelpe Universitetsstyret til å gjøre gode prioriteringer, så bør den bidra til å fremme god ressursbruk ved enhetene. Kunnskapen om hvordan oppgavene best kan løses, er som regel størst på lokalt nivå. Dette støtter opp under at midlene bør fordeles på grunnlag av oppgaver og ikke til bestemte utgiftsarter (for eksempel lønn, drift, investeringer).

Fordeling etter oppgaver betyr ikke at midlene blir øremerket til bruk for de enkelte oppgavene, bare at fordelingskriteriene tar utgangspunkt i hvilke oppgaver enhetene har. Tendensen i statlig virksomhet har vært at en går bort fra øremerking og i stedet styrer ved hjelp av generelle mål og resultatkrav. Bevilgningene blir da gitt som generelle rammebevilgninger. Forventningen er at dette gir større effektivitet fordi en på lokalt nivå har størst kunnskap om hvordan midlene best kan brukes for å nå målene. Dersom en oppgave kan løses billigere enn forutsatt, kan en bruke midlene til å løse andre oppgaver i stedet for å sende dem tilbake eller pådra seg unødvendige utgifter. En trenger heller ikke like detaljert rapportering om bruken av midlene som når midlene er øremerket. Rammebevilgninger bidrar også til å ansvarliggjøre det lokale nivået. Dersom en samtidig gir fakultetene en serie mål og resultatkrav og øremerker store deler av budsjettet, kan oppgaven bli uløselig. Rammebevilgninger bør derfor være hovedprinsippet. Inndelingen av budsjettet etter oppgaver skal være et hjelpemiddel for å komme fram til størrelsen på rammebevilgningene, ikke en binding på bruken av midlene.

Universitetet utlyser relativt ofte midler som enhetene kan søke på og som skal brukes til bestemte formål. Som regel må enhetene stille opp med en egenandel. Dette rammes av de generelle innvendingene mot øremerking og noen ganger brukes det også relativt store ressurser til saksbehandling. Om midlene i stedet ble lagt inn i rammebevilgningene, ville enhetene ha mulighet til å sette i verk de samme tiltakene selv. Om de lar være, så er grunnen mest sannsynlig at det finnes bedre måter å bruke pengene på.

Noen ganger kan det likevel være riktig med øremerking. Tiltak ved en enhet kan ha positive virkninger for andre enheter, for eksempel utprøving av nye undervisningsformer. Øremerking kan brukes for å motivere til (og legitimere) at en prøver ut nye måter å gjøre ting på. Øremerking kan også noen ganger være på sin plass for store utstyersanskaffelser eller andre store prosjekter som vedtas av Universitetsstyret. Uansett bør det vurderes år for år om begrunnelsen for øremerking fortsatt er gyldig, eller om midlene med fordel kan legges inn i enhetenes rammer. Resultatbaserte bevilgninger, som blir nærmere omtalt i avsnitt 4.5, kan være et alternativ til øremerking for å styre aktiviteten i ønsket retning.

Bevilgning basert på oppnådde resultater kan fremme god ressursbruk på to måter. For det første kan det å flytte midler fra enheter med dårlige resultater til enheter med gode resultater i seg selv føre til at midlene blir brukt bedre. For det andre kan resultatbasering stimulere til økt innsats for å oppnå gode resultater. Det første kan en kalle fordelingseffekten, det andre insentiveffekten. Det er nesten selvsagt at en ved fordeling av offentlige midler bør ta hensyn til oppnådde resultater. Spørsmålet er derfor ikke om en skal fordele på grunnlag av resultater, men hvordan en skal gjøre det. Skal en gjøre det basert på skjønn ut fra et bredt sett av indikatorer, eller skal en gjøre det ved hjelp av en matematisk formel basert på noen enkle kvantitative indikatorer? Utvalget mener at en bør gjøre noe av begge deler. Virksomheten ved universitetet og målene er for komplekse til at fordelingen av midler kan bygge på noen få kvantitative indikatorer alene. På den andre siden fordeler departementet en betydelig del av midlene ut fra et lite antall resultatindikatorer, og har gitt signal om at universitetet bør videreføre en del av insentivene som ligger i disse ordningene nedover i organisasjonen. Det kan også være i universitetets interesse.

Tydelige insentiver i form av eksplisitt resultatbasering kan være et middel til å nå UiOs mål. Men for motivasjonen nedover i organisasjonen vil det også ha betydning at enhetene og de ansatte kan føle seg rettferdig behandlet. Det betyr at det er ønskelig at kriteriene for fordelingen har relativt stor grad av legitimitet i universitetssamfunnet og at det er mulig å gjøre rede for hvorfor bevilgningene er slik de er. Å bare få høre at hoveddelen av budsjettet er historisk bestemt er ikke godt nok.

God ressursbruk forutsetter langsiktig planlegging. Forutsigbarhet omkring rammene er derfor ønskelig. Forutsigbarhet er ikke alltid det samme som stabilitet i bevilgningene. Når kostnadene varierer med studenttallene, kan det være lettere å planlegge om også bevilgningene varierer med studenttallene.

4.3 Nærmere om oppgavene

Universitetenes oppgaver framgår av universitetsloven, særlig paragrafene 1.1, 1.3 og 1.4 som er gjengitt under. Oppgaver som er tillagt UiO etter § 1.4, 3.ledd vil normalt framgå av tilde-
lingsbrev.

§ 1-1. *Lovens formål*

Denne lov har som formål å legge til rette for at universiteter og høyskoler

- a) tilbyr høyere utdanning på høyt internasjonalt nivå.
- b) utfører forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå.
- c) formidler kunnskap om virksomheten og utbrer forståelse for og anvendelse av vitenskapelige og kunstneriske metoder og resultater, både i offentlig forvaltning, kulturliv og næringsliv.

§ 1-3. *Institusjonenes virksomhet*

Universiteter og høyskoler skal arbeide for å fremme lovens formål ved å:

- a) tilby høyere utdanning som er basert på det fremste innen forskning, faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap.
- b) utføre forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- c) forvalte tilførte ressurser effektivt og aktivt søke tilføring av eksterne ressurser.
- d) bidra til å spre og formidle resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- e) bidra til innovasjon og verdiskapning basert på resultater fra forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid.
- f) legge til rette for at institusjonens ansatte og studenter kan delta i samfunnsdebatten.
- g) bidra til at norsk høyere utdanning og forskning følger den internasjonale forskningsfronten og utviklingen av høyere utdanningstilbud.
- h) samarbeide med andre universiteter og høyskoler og tilsvarende institusjoner i andre land, lokalt og regionalt samfunns- og arbeidsliv, offentlig forvaltning og internasjonale organisasjoner.
- i) tilby etter- og videreutdanning innenfor institusjonens virkeområde.

§ 1-4. *Særlig ansvar for enkelte institusjoner*

(1) Universiteter og høyskoler har et særlig ansvar for grunnforskning og forskerutdanning innenfor de områder der de tildeler doktorgrad.

(2) Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo, Universitetet i Tromsø og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet har et særskilt nasjonalt ansvar for å bygge opp, drive og vedlikeholde museer med vitenskapelige samlinger og publikumsutstillinger.

(3) Departementet kan gi enkelte institusjoner et særskilt nasjonalt ansvar for forskning eller undervisning på bestemte fagområder. På samme måte kan departementet gi enkelte institusjoner et særskilt nasjonalt ansvar for å bygge opp, drive og vedlikeholde forskningsbiblioteker, kunnskapsbanker og databaser samt museer med vitenskapelige samlinger og publikumsutstillinger for særskilte fagområder.

(4) Departementet kan i samråd med institusjonen legge driften av en nasjonal fellesoppgave til en bestemt institusjon, uten at institusjonens egne styringsorgan har ansvaret for den faglige virksomheten.

Ut fra loven kan en identifisere følgende oppgaver som det kan være aktuelt å gi bevilgninger til:

- 1) Grunnutdanning
- 2) Forskning (særlig grunnforskning) og utviklingsarbeid
- 3) Forskerutdanning
- 4) Formidling og publikumsutstillinger.
- 5) Innovasjon og verdiskapning.
- 6) Deltaking i samfunnsdebatten.
- 7) Samarbeid med samfunns- og arbeidsliv.
- 8) Etter- og videreutdanning.
- 9) Vitenskaplige samlinger (oppbygging, drift- og vedlikehold).

Flere av oppgavene må ses i sammenheng. Utdanningen skal være forskningsbasert. Det er et anerkjent prinsipp at en vesentlig del av undervisningen skal gis av lærere som er ansatt i stillinger med like deler av forskning og undervisning i arbeidsoppgavene. Tildeling av midler til utdanning forutsetter derfor tildeling av midler også til forskning. Utvalget har derfor funnet det hensiktsmessig å definere "Forskningsbasert utdanning" som en oppgave. Tildeling til denne oppgaven skal finansiere ikke bare undervisningen, men også forskningstid til lærerne og et minimum av driftsmidler. Dette samsvarer med at når departementet finansierer nye studieplasser, så legger de også inn midler til forskning. Prinsippet om forskningsbasert utdanning – at hoveddelen av undervisningen skal utføres av personale i stillinger som kombinerer forskning og undervisning – er grunnfestet ved norske universiteter. Dette prinsippet har også støtte i uttalelser fra departementet og fra utdanningskomiteen i Stortinget. NOKUTs forskrifter om akkreditering stiller krav til forskningsbasering av undervisningen.

Samtidig er det viktig at Universitetsstyret kan fordele en del midler til forskning uavhengig av utdanningssiden. Det bør derfor være en post som er en ren forskningsbevilgning. Denne bør blant annet gi rom for å styrke forskningsfinansieringen for enheter med uvanlig store behov for driftsmidler, for eksempel til drift av laboratorier.

Forskerutdanningen er som navnet sier en utdanning, og undervisningen er i noen tilfeller felles for master- og doktorgrad. På den andre siden bruker stipendiatene det meste av sin tid til avhandlingen og de står for en stor del av forskningen ved universitetet. I departementets finansieringsmodell er stipendiatfinansieringen lagt til forskningskomponenten. Alt i alt er det mest som taler for å se forskerutdanningen i sammenheng med forskning.

Utvalget har funnet det hensiktsmessig for den videre diskusjonen å dele oppgavene i fire "kapitler":

- a) Forskningsbasert utdanning.
- b) Forskning og forskerutdanning.
- c) Samfunnskontakt
- d) Samlinger

Oppgave c) omfatter da punktene 4 – 8 i listen over. Oppgavene a – d blir behandlet i etter tur i kapitlene 5-8.

4.4 Infrastruktur, fellestjenester og fellestiltak

Av UiOs budsjett fra KD (post 50) blir ca to tredeler fordelt til fakulteter, museer og sentre, mens en tredel blir brukt av UiO sentralt til infrastruktur, fellestjenester og andre fellestiltak. Husleie og bygningsdrift er da regnet som en del av infrastrukturen og ikke tatt med i tallene som blir fordelt til enhetene. Om vi også tar med eksterne midler av ulike slag, så er det ca en firedel av totalbudsjettet som blir brukt av UiO sentralt. Utgiftene til lokaler står alene for mer enn halvparten av de utgiftene som blir dekket sentralt, mens IT og bibliotek er andre store poster. Nedenfor vil vi bruke *sentrale tjenester* som et samlebegrep for infrastruktur, fellestjenester og fellestiltak.

Sett at alle midler først ble delt ut til fakulteter, museer og sentre og at disse så måtte betale et dekningsbidrag for å finansiere de sentrale tjenestene. Da måtte dekningsbidraget være på ca. 25 % av samtlige inntekter, eksterne og interne. Dersom dekningsbidrag til UiO sentralt bare skulle betales av bevilgningen fra KD og ikke av eksterne prosjekter, slik det i realiteten er i dag, så ville dekningsbidraget av inntekter fra KD måtte være på 33 %.

Primæroppgavene til universitetet blir utført av de enkelte enhetene. UiO sentralt bidrar indirekte ved å levere tjenester til enhetene. Det kan da virke naturlig å tenke seg at en gjør som nettopp antydnet, fordeler alle midler direkte til enhetene og så lar enhetene betale UiO for sentrale tjenester. Det enkleste er da å la enhetene betale det samme prosentvise dekningsbidraget av alle midler de mottar. Dette kan, dersom det er ønskelig, gjennomføres på en slik måte at fordelingen mellom enhetene i utgangspunktet blir akkurat den samme som i dag. Likevel vil det være en viktig forskjell når det gjelder insentiver. Lønnsomheten av å gjennomføre aktiviteter som gir økte midler til enheten vil bli forandret. Eksterne prosjekter vil bli mindre lønnsomme. Aktiviteter som gir resultatmidler fra departementet vil bli mer eller mindre lønnsomme alt ettersom dekningsbidraget er større eller mindre enn den delen av bevilgningen som UiO sentralt i dag holder tilbake.

Generelt er det ønskelig at den enheten som tar beslutning om en aktivitet også tar hensyn til alle inntekter og kostnader som aktiviteten påfører universitetet. Ellers kan summen av enkeltbeslutninger ved enhetene føre til at kostnadene sentralt stiger og at alle blir skadelidende. Dette tilsier at enhetene mottar alle inntekter som deres enhet genererer for universitetet, men samtidig også betaler for kostnadene som aktiviteten påfører UiO sentralt eller andre enheter. Betalingen kan skje enten gjennom internpriser eller dekningsbidrag i prosent av inntektene.

Internprising betyr at en betaler for faktisk bruk av tjenestene. Fordelen med dette er at det kan gi mer effektiv ressursbruk. Sett at en setter i gang en aktivitet som krever arealer. Dersom en betaler bruken av arealer i forhold til hvor mye en faktisk bruker i stedet for ved å avgi en fast prosent av inntektene, så vil det motivere til å ikke kreve mer arealer enn det som er strengt nødvendig. Det vil også motivere til å velge prosjekter som krever lite arealer framfor prosjekter som krever mye arealer, alt annet likt.

Altså ser det ut som internpriser er å foretrekke framfor prosentvise dekningsbidrag. Men det er noen viktige forbehold. Internpriser krever mer administrasjon, og noen ganger kan administrasjonskostnadene bli større enn de fordelene som kan oppnås. Internprising forutsetter at tjenesteleveranse til det enkelte fakultetet kan skilles fra leveransen til andre fakulteter og måles. Dette vil ikke være tilfelle for tjenester som er typiske fellesgoder. Tjenester der det er stordriftsfordeler kan bli for dårlig utnyttet dersom en forsøker å fullfinansiere tjenestene gjennom internprising. Gevinsten ved internprising er liten dersom enhetene selv har liten mulighet til å påvirke tjenestevolumet.

Enten en bruker dekningsbidrag eller internprising, vil midlene til disposisjon for infrastruktur, fellestjenester og fellestiltak komme til å variere med volumet av primæraktiviteten. En viktig forskjell mellom finansiering av sentrale tjenester direkte fra Universitetsstyret

og via primæraktiviteten kommer fram dersom vi tenker oss at UiO blir utsatt for et budsjettkutt. I det første tilfellet starter budsjettbehandlingen med å spørre hvor mye skal holdes tilbake sentralt og hvor mye skal fordeles til enhetene. I det andre tilfellet starter budsjettbehandlingen med å spørre hvor mye som skal fordeles til de ulike primæraktivitetene. Av den fordelingen følger det et visst nivå på de inntektene som går til sentrale tjenester, og så blir neste spørsmål hvordan kostnadsnivået sentralt kan tilpasses de reduserte inntektene. Ved å justere internpriser eller satsen for dekningsbidrag kan Universitetsstyret i prinsippet få til samme sluttresultat med begge modellene, men i praksis vil nok finansiering av sentrale tjenester via primæraktivitetene føre til et større press for at også de skal ta sin del av tilpassingen. På den andre siden vil ved økte inntekter til UiO de sentrale tjenestene i utgangspunktet få økte bevilgninger som kan sette dem i stand til å imøtekomme økt etterspørsel fra primæraktiviteten.

Satsen for et eventuelt dekningsbidrag kan i prinsippet differensieres mellom ulike aktiviteter avhengig av hvilke kostnader de medfører, men da bli modellen også mer komplisert. Hensynet til enkelhet og i modellen gjør at utvalget har hatt som utgangspunkt at alle internt finansierte aktiviteter bør bidra i samme grad til finansiering av fellestjenestene, det vil si den delen av de sentrale tjenestene som ikke blir finansierte gjennom direkte brukerbetaling. Imidlertid er mange av fellestjenestene knyttet til universitetsfunksjonene. Det kan være uheldig om eksterne prosjekter blir belastet med kostnader som ikke vedkommer dem og som heller ikke instituttsektoren har. Derfor kan en ikke legge opp til eksterne midler skal gi samme prosentvise bidrag til dekning av sentrale kostnader som eksterne midler.

Utvalget har i drøftingene og forslagene i kapitlene 5-8 lagt til grunn at utgiftsfordelingen mellom UiO sentralt og enhetene blir værende den samme som i dag. Med andre ord har utvalget i disse kapitlene sett bort fra at det kan bli innført brukerbetaling (interpriser) på nye områder og innkreving av dekningsbidrag til UiO sentralt for eksternt finansierte prosjekter. Dermed er det lagt til grunn at det trengs et dekningsbidrag (eksplisitt eller implisitt) på 33 prosent fra alle internt finansierte aktiviteter for å finansiere de sentrale tjenestene. Drøftingen av andre finansieringsmåter for sentrale tjenester er konsentrert til kapittel 9, som også diskuterer konsekvensene for bevilgningene til primær oppgavene.

4.5 Nærmere om resultatbaserte tildelinger

I avsnitt 4.4 om sentrale tjenester ble det argumentert for at enhetene bør motta alle inntekter som enheten genererer for UiO, men betale fullt ut for de kostnadene som aktivitetene påfører sentrale tjenester gjennom dekningsbidrag eller internpriser. Dette prinsippet taler for å videreføre til enhetene de resultatbaserte tildelingene fra Kunnskapsdepartementet. Innkreving av dekningsbidrag er det samme som å videreføre departementets tildelinger, men med redusert sats. Videreføring til fakulteter og tilsvarende enheter med redusert sats blir i dag brukt blant annet for inntektene fra studiepoeng og publikasjonspoeng, men størrelsen på reduksjonene har ikke vært relatert til kostnadsnivået for sentrale tjenester.

Videreføring hindrer at enhetene blir påvirket av resultatvariasjoner i andre enheter, noe som vanligvis blir sett på som en fordel. En skal likevel ikke se bort fra at om gode resultater ved en enhet i noen grad kommer alle enheter til gode, så kan det styrke fellesskapsfølelsen og lette de interne beslutningsprosessene.

Det er heller ikke klart at full videreføring alltid gir best insentiver. UiO skal ivareta flere mål som ikke fanges inn av resultatindikatorerne til departementet. Dersom en observerer at videreføring av departementets satser på et område fører til for sterk prioritering av kvantitet framfor kvalitet, så kan et mulig tiltak være å redusere satsene for den resultatbaserte tilde-

lingen. En annen mulighet er å sette et tak for resultatuttellingen⁷. Det vil i så fall bryte sterkt med den insentivstrukturen som enhetene hittil har tilpasset seg. Alternativt kan en påvirke enhetene på andre måter, for eksempel gjennom styringsdialogen eller gjennom opptaksrammene.

Utvalget har likevel tatt som utgangspunkt at alle midler videreføres til fakultetene og tilsvarende enheter med en reduksjon av satsene som er tilstrekkelig til å dekke de kostnadene som aktiviteten påfører sentrale tjenester. Vektlegging av enkelhet og gjennomsiktighet i modellen tilsier at en bør være varsom med avvik fra dette prinsippet.

Videreføring til fakultetene handler om å skape samsvar mellom fakultetenes og UiOs økonomiske interesser og mellom departementets og UiOs finansieringsmodell. Utvalget har mottatt flere henvendelser som går ut på at det bør innføres tildeling basert på resultater på områder som ikke går inn i departementets modell, blant annet likestilling og innovasjon. Dette vil da bli rent interne omfordelingsordninger og argumentet om så skape samsvar mellom de økonomiske interessene på ulike nivå gjelder ikke. Nye resultatelementer vil også føre til større kompleksitet i finansieringsmodellen. Erfaring viser at det er vanskelig å konstruere gode belønningsordninger som fremmer universitetets mål uten å ha for mange uheldige bivirkninger. Den ene insentivordningen kan slå den andre i hjel. Enhetene har heller ikke økonomisk fortjeneste som primært mål.

Som nevnt over, finnes det flere metoder for å påvirke enhetenes atferd. Det er også mulig å knytte bestemte resultatkrav til enhetenes basisbevilgninger og å vurdere tildelingene til de enheter som ikke når resultatkravene. Da vil en kunne legge vekt på årsakene til at målene ikke blir nådd. En vil også kunne unngå at det blir overdrevent fokus på kvantitet framfor kvalitet. En annen metode kan være premiering av uvanlig gode resultater, slik det blir gjort gjennom UiOs priser. Departementets resultatindikatorer for forskning har fått kritikk for å være lite treffsikre og for å skape mye merarbeid med rapportering. Det samme gjelder UHRs forslag til resultatindikatorer for formidling. Det er grunn til å tenke seg om før en eventuelt innfører flere resultatkomponenter i UiOs interne finansieringsmodell enn de som inngår i departementets modell.

Departementets resultatindikatorer er først og fremst laget for å måle resultater på institusjonsnivå. Jo mindre grupper en ser på, desto dårligere fungerer sannsynligvis indikatorene som resultatmål, spesielt på forskningssida. Enda dårligere vil de være når det gjelder å måle den enkeltes bidrag til resultatene. Dette er momenter som fakultetene vil måtte legge vekt på når de skal vurdere den videre fordelingen av resultatmidler.

⁷ Dette er ekvivalent med å gi en større basisbevilgning, men gi et fratrukk i bevilgningen dersom et bestemt resultatmål ikke blir nådd. For eksempel kan en legge inn i basisbevilgningen ett beløp som tilsvarer resultatbevilgningen for 2000 årsheter i studiepoeng og så gi et fratrukk dersom studiepoengproduksjonen blir lavere, men ikke noe tillegg dersom den blir høyere.

4.6 Prosjektinntekter og andre inntekter utenom det ordinære budsjettet

I motsetning til resultatbaserte inntekter fra KD går prosjektinntekter, inntekter fra EVU og billettinntekter i dag ubeskåret til vedkommende enheter. I prinsippet bør slike inntekter også bidra til sentrale tjenester enten gjennom dekningsbidrag eller internpriser i forhold til de kostnadene som blir påført. I dag blir studiepoenginntekter implisitt avkrevd et dekningsbidrag på 25 prosent til UiO sentralt, mens prosjektinntekter ikke blir belastet med dekningsbidrag i det hele tatt⁸. Dette er inkonsekvent, men som nevnt over er det er ikke opplagt at det prosentvise dekningsbidraget bør være den samme fra de forskjellige typene inntekter.

Spesielt for en del forskningsmidler er imidlertid at de kan gi informasjon om kvaliteten på den forskningsvirksomheten som foregår ved enheten. Praksisen med å tildele supplerende midler til sentre for fremragende forskning må kunne sies å ha en slik bakgrunn. Dette tilsier at samtidig som en krever inn midler fra et prosjekt for å finansiere sentrale tjenester, kan det være aktuelt å tildele resultatmidler til det samme prosjektet, enten som videreføring av departementets modell eller ut fra egne fordelingskriterier etablert ved UiO (for eksempel SFF og SFF-finalister). Alternativt kan en nette ut overføringene slik at bare differensen blir betalt i den ene eller andre retningen. Det ryddigste er likevel at budsjett og regnskap gir oversikt over begge sider. Slik ryddighet er også viktig for å hindre at det skjer subsidiering av rene oppdragsprosjekter i strid med regelverket.

Bidragprosjekter forutsetter ofte egeninnsats fra institusjonen. Spesielt gjelder det EU-prosjekter og en del NFR-prosjekter. Behovet for å kunne gå inn med egeninnsats i slike prosjekter, for eksempel for i form av laboratoriearealer og utstyr, vil være et moment ved tildeling av midler til oppgaven "forskning". Imidlertid er det grenser for hvor mye midler UiO kan bruke til å supplere midler fra NFR og EU, og argumentene for lokale prioritering innenfor en gitt totalramme gjelder også på dette punktet.

4.7 Stabilitet i bevilgningene

Over ble det argumenter for at stabilitet og forutsigbarhet i bevilgningene fra år til år kan være viktig for å få til effektiv ressursbruk. Samtidig må det kunne skje endringer. I dagens interne finansieringsmodell er det grovt sett tre slags bevilgninger: Basis, resultatmidler og strategiske midler. Basisbevilgningen var ment å skulle være det stabile elementet, men har for fakultetene vist seg å være det mest ustabile. En viktig grunn til det har vært at Universitetsstyret har ønsket å gjøre større avsetninger til strategiske formål⁹. Mer generelt kan det skyldes en tendens til at basisbevilgningen til fakultetene og museene har blitt en restpost som må balansere alle andre endringer i budsjettet. Det kan igjen kanskje forklares med at basis har vært uten spesifikk begrunnelse.

Utvalget mener at innen hver oppgave bør det fortsatt være tre kategorier av bevilgninger:

- a. Basisbevilgninger som er gitt på ubestemt tid og som normalt bare blir endret gradvis og langsomt.
- b. Resultatbevilgninger som følger av oppnådde resultater to år før budsjettåret (eventuelt med noe utjevning).
- c. Satsinger, bevilgninger som er gitt med en bestemt tidshorisont eller som er strengt øremerket.

⁸ Da dekningsbidrag til UiO sentralt for eksterne prosjekter falt bort fra 2000, ble basisbevilgningen redusert for de fakultetene som tidligere hadde betalt mest dekningsbidrag, mot at de beholdt dekningsbidragene. Nettovirkningen var forutsatt å være 0, men slik sett betaler disse fakultetene noe av dekningsbidraget.

⁹ Det som i den sammenhengen har blitt framstilt som proporsjonale kutt i fakultetenes budsjetter, har i realiteten vært svært disproporsjonale kutt i fakultetenes basisbevilgninger.

Betegnelsen satsinger er valgt framfor strategiske midler fordi strategien i minst like stor grad blir implementert gjennom fordelingen av basisbevilgningene. Det er disse som bestemmer den grunnleggende dimensjoneringen av fakultetene. Resultatbevilgningene, en stor del av basisbevilgningene og en mindre del av bevilgningene til satsinger bør kunne bestemmes ved hjelp av fordelingsnøkler som blir vedtatt av Universitetsstyret. For øvrige bevilgninger vil en måtte bestemme beløpene uten hjelp av fordelingsnøkler.

Da departementet innførte sin nye finansieringsmodell, var det uro for at endringer i resultatbevilgningene skulle føre til for stor ustabilitet i fakultetenes budsjetter. Utviklingen etterpå kan tyde på at denne uroen var noe overdrevet, i alle fall på fakultetsnivå ved UiO. Dersom resultatmidlene videreføres, men belastes med et dekningsbidrag til finansiering av sentrale tjenester, slik som skissert i avsnitt 4.5, så betyr det at effekten av variasjon i resultatene fordeles mellom fakultetene og sentrale fellestjenester. Som før nevnt vil variasjon i resultater ofte også bety variasjon i kostnader (for eksempel studentrelaterte utgifter eller supplerende midler til EU-prosjekter). Forsøk på å skape stabilitet ett sted vil dessuten lett slå ut i ustabilitet et annet sted. Dersom en klarer å få til en relativt stabil basis, skal en kanskje være fornøyd. I stedet for å lete etter flere mekanismer som kan stabilisere enkeltposter, bør en kanskje fokusere på graden av stabilitet i de samlede bevilgningene til hver enhet. For eksempel kan en innføre varselsignaler når endringen i bevilgninger til en enhet fra ett år til det neste ligger over eller under visse grenser. Så kan en ha en prosedyre som sørger for at det da blir vurdert midlertidige tilleggsbevilgninger (omstillingsmidler) i det ene tilfellet og langsommere opptrapping i det andre tilfellet.

Et annet mulig tiltak for stabilitet er å la resultatbevilgningene bli bestemt av gjennomsnittsverdien av resultatene over tre år. Dette løser ikke alle problemer. For eksempel vil det da ved oppretting av nye studieplasser kunne gå fire år før hele finansieringen er på plass. Erfaringsmessig oppstår de største omstillingsproblemene ikke på grunn av svingninger i resultatene fra år til år, men på grunn av en systematisk trend nedover i resultatene, eventuelt kombinert med nedgang i basisbevilgningen. Da vil det bli behov for omstillingsmidler selv om en bruker tre års gjennomsnitt. Utvalget foreslår at universitetsdirektøren gjør simuleringer for å kartlegge hvor mye bruk av tre års gjennomsnitt kan bety for stabiliteten og vurderer om gevinsten i form av økt stabilitet er stor nok til å oppveie for den økte kompleksiteten i modellen.

Stabilitet og forutsigbarhet handler også om hvordan Universitetsstyret og universitetsledelsen arbeider med budsjettet. I den grad en ny budsjettmodell kan hjelpe styret og ledelsen til å fatte bedre beslutninger kan det i seg selv kanskje bidra til større stabilitet fra år til år samtidig som styret får gjennomslag for sine prioriteringer.

For øvrig legger utvalget til grunn at adgangen til å overføre midler fra ett år til det neste og muligheten til å bruke flere år til å dekke inn et underskudd vil bestå, og at den sterke skattleggingen av overføringer til 2007 vil bli et unntakstilfelle.

4.8 Bruken av kriterier og nøkler

Utvalgets ambisjoner må nødvendigvis bli noe forskjellig når det gjelder de tre typene bevilgninger. Satsinger er tidsbestemte og til enhver tid vil det sannsynligvis være mange forskjellige satsinger. Utvalget har ikke sett det som sin oppgave å lage kriterier eller nøkler for fordeling av satsingsmidler. Det må være et løpende arbeid etter hvert som satsingene endrer seg. Utvalget vil derimot være opptatt av at modellen skal gi tilstrekkelig rom for satsinger, og dermed handlefrihet for styret. Det betyr at ikke alle midler kan bindes opp til basis og resultatbevilgninger.

Det ligger i definisjonen at resultatbevilgningene skal være regelstyrt. Utvalgets oppgave er her å foreslå de reglene som skal styre fordelingen.

Når det gjelder basisbevilgningene, har utvalget hatt som ambisjon å lage fordelingsnøkler for en størst mulig del av bevilgningene. Den grunnleggende dimensjoneringen av fakulteter og andre enheter blir avgjort av basisbevilgningene. Fordelingen av basisbevilgningene er dermed et sentralt politisk spørsmål for universitetsstyret. Dette tilsier at fordelingsnøkklene må bygge på variabler som universitetsstyret selv fastsetter verdien av¹⁰. Eksempler på slike nøkkelvariabler som utvalget foreslår i senere kapitler er antall studieplasser og antall stipendiatstillinger. Den første dimensjonerer grunnutdanningen, den andre forskerutdanningen. Fordelingsnøkklens rolle er å sørge for at det blir en sammenheng mellom de strategiske dimensjonsneringsbeslutningene som blir tatt, de kostnadene som disse beslutningene medfører og de bevilgningene som blir gitt.

Fordelingsnøkler er bare til hjelp når den virksomheten som skal finansieres har tilstrekkelig mange fellestrekk ved de forskjellige enhetene. Fordelingsnøkler kan derfor først og fremst være til hjelp ved fordeling av basis mellom fakultetene. For basisbevilgningene til musene er det i praksis lite å oppnå ved å gå veien om nøkler. Også fakultetene kan ha oppgaver som er så spesielle og omfattende at de må gis særskilte basisbevilgninger i tillegg til de som følger nøklene. Imidlertid må en her legge en streng vurdering til grunn for hva som skal gi særskilte bevilgninger. Alle enheter vil kunne peke på forhold som er mer eller mindre spesielle og oppgaver som ikke er eksplisitt knyttet til de nøkkelvariablene som er brukt. Tankegangen må være at volumet av mindre oppgaver i stor grad vil følge den grunnleggende dimensjoneringen av enhetene og at en må finne rom for disse oppgavene innenfor de bevilgningene som følger av fordelingsnøkklene. Hvor store basisbevilgninger som de enkelte enhetene skal få i tillegg til de som følger av nøklene, krever en konkret vurdering som utvalget ikke har hatt mulighet til å gjøre. Utvalget vil derfor i det følgende nøye seg med å peke på noen områder som bør vurderes.

Utvalget vil i de følgende kapitlene også peke på noen kriterier som det kan være aktuelt for Universitetsstyret å ta i betraktning ved fordelingen av nøkkelvariablene og ved fastsettingen av enkelte basiskomponenter som ikke kan fastsettes ut fra nøkler. Utvalget har ikke hatt kapasitet til å gi en uttømmende drøfting av slike kriterier.

¹⁰ Universitetsstyrets problem skiller seg her fra det som ofte er problemstillingen i andre deler av offentlig sektor, nemlig at befolkningen i forskjellige geografiske områder skal gis et likeverdig tjenestetilbud. Da vil problemstillingen være å finne fram til en nøkkelvariabel som måler befolkningens behov. Universitetsstyret står langt friere når det gjelder å bestemme hvilke behov UiO skal dekke, og derfor blir fordelingen mellom enhetene i større grad et politisk valg.

4.9 Innføring av modellen

Innføringen av en ny modell bør kunne skje på en slik måte at det ikke i seg selv medfører store endringer i fordelingen fra ett år til det neste og uten langvarige overgangsordninger. Det taler for at modellen bør være bygd opp på en slik måte at Universitetsstyret ved å velge passende nivåer på en del parametere kan komme ut med en fordeling som ikke er for forskjellig fra dagens fordeling.

Første ledd i overgangen vil være en omgruppering av budsjettet for inneværende år slik at alle bevilgningene fordeles på de fire oppgavene og på basis, resultater og satsinger i samsvar med de nøklene som er valgt. Konkret kan dette gjøres ved at Økonomi- og planavdelingen lager et budsjett basert på de vedtatte nøklene, observerte resultater og satsinger som er identifisert i dagens budsjett. Det vil da stå igjen en uforklart rest av dagens bevilgning, som Økonomi- og planavdelingen så kan be fakultetene om å begrunne og klassifisere. Fra dette utgangspunktet kan så arbeidet med budsjettet for det følgende året starte. I de følgende kapitlene har utvalget vist noen eksempler på hvordan en slik oppstilling kan se ut før Økonomi- og planavdelingen har fullført prosessen med fakultetene.

Fakultetene er forskjellige. Blant annet er det forskjeller i graden av desentralisering, herunder i hvilke kostnader som blir dekket av fakultet selv og hvilke som blir dekket av de underliggende enhetene. Kostnadsstrukturen varierer også på andre måter. Inntektene per student kan være høyst forskjellige. Det kan være forskjeller mellom fagene som jevner seg ut når en skal fordele mellom fakulteter, men som det er nødvendig å ta hensyn til i den interne fordelingen på fakultetet. De prinsipielle betraktningene som utvalget har gjort kan være relevante også ved viderefordeling av midlene lengre ned i organisasjonen, men utvalget mener at det bør være opp til det enkelte fakultet å bestemme hvordan midlene skal videreføres til grunnenhetene.

4.10 Konklusjoner

Utvalget tilrår at budsjettet blir fordelt på de fire hovedpostene: Forskningsbasert utdanning, forskning og forskerutdanning, samfunnskontakt og samlingsforvaltning. For hver oppgave kan det være tre kategorier av bevilgninger: Basis, resultat og satsinger. Sentrale tjenester finansieres via enhetene gjennom et system med dekningsbidrag og / eller internpriser. Eksternt finansierte prosjekter skal også bidra til finansieringen av sentrale tjenester.

Utvalget vil foreslå fordelingsnøkler som kan dekke en stor del av basisbevilgningene. Inndelingen av budsjettet i oppgaver skal være et hjelpemiddel for å komme fram til størrelsen på enhetenes rammebevilgninger, ikke en øremerking.

Utvalget tilrår at resultatmidler fra departementet som hovedregel videreføres til fakultetet, men slik at det trekkes fra et dekningsbidrag for å finansiere sentrale tjenester. Utvalget stiller seg tvilende til nytten av å innføre egne lokale resultatelementer som ikke finnes i departementets modell, og har valgt å ikke bruke mye tid på slike forslag.

Eventuelle problemer som skyldes at en enhet får en særlig stor nedgang i bevilgningen fra ett år til det neste, håndteres med omstillingsbevilgninger. Enheter som ifølge modellen får en særlig rask vekst, kan gis en mer gradvis opptrapping av bevilgningen.

Utvalget legger til grunn at den nye finansieringsmodellen i første omgang skal brukes til å omgruppere gjeldende budsjett etter nye kategorier og nøkler. Diskusjon om eventuelle endringer i fordelingen starter derifra. Utvalgets oppgave er ikke å foreslå en bestemt fordeling av budsjettet, men et hjelpemiddel som kan brukes i utarbeidningen av nye budsjetter.

Utvalget vil understreke at modellen er konstruert for å håndtere fordelingen på sentralt nivå. Hvordan midlene videreføres nedover i organisasjonen bør være opp til fakultetene.

5 Forskningsbasert utdanning

Prinsippet om forskningsbasert utdanning – at hoveddelen av undervisningen skal utføres av personale i stillinger som kombinerer forskning og undervisning med like deler av hver aktivitet – er grunnfestet ved norske universiteter. Det har også støtte i uttalelser fra departementet og fra utdanningskomiteen i Stortinget. NOKUTs forskrifter om akkreditering stiller krav til forskningsbasering av undervisningen. Finansieringen av studieplasser må derfor ikke bare dekke de direkte utgiftene til undervisningen, men også gi rom for et visst minimum av forskning i tillegg – først og fremst i form av den tida som vitenskapelig personale bruker på forskning.

Dette kapitlet drøfter ulike kriterier for fordeling av midler til oppgaven ”forskningsbasert utdanning” og foreslår nøkler for fordelingen av størstedelen av midlene. Grunnstammen i forslaget bygger nokså direkte på KDs finansieringsmodell. Det innebærer at universitetsstyret politisk må fastsette antall studieplasser for hvert fakultet. Basismidler blir tildelt i forhold til antall studieplasser, resultatmidler i forhold til avlagte studiepoeng. Disse tildelingene avhenger av hvilken av KDs seks finansieringskategorier som studiene tilhører. I tillegg er det aktuelt å tildele enkelte fakulteter basismidler til spesielle oppgaver.

5.1 Studieplasser og finansieringskategorier

Studieplassbegrepet står sentralt i KDs finansieringsmodell og i utvalgets forslag. I KDs språkbruk gir antall studieplasser uttrykk for hvor stor utdanningskapasitet det enkelte institusjonen har. Kapasiteten måles i årsheter. En årshet tilsvarer seksti studiepoeng i fullførte emner. Ifølge budsjettokumentene for 2006 fra KD har Universitetet i Oslo pr. i dag 14 537 studieplasser¹¹. Det skal forstås slik at KD mener at UiO bør levere minst 14 537 årsheter hvert år og at UiO har blitt gitt et budsjett som skal være tilstrekkelig for å få til dette. Antall registrerte studenter er vesentlig høyere enn antall avlagte årsheter.

En studieplass defineres i departementets språkbruk som avlagte 60-studiepoengenheter, dvs. årsheter.

Denne måten å definere studieplasser på må ikke forveksles med andre måter, f.eks. opptaksrammer multiplisert med normert antall studieår.

I KDs modell for finansiering av studieplasser er studiene plassert i 6 forskjellige finansieringskategorier, se tabell 5.1. De dyreste studieplassene utløser nesten fire ganger så mye penger som de billigste. 60 % av studiefinansieringen blir gitt til institusjonene som en del av basisbevilgningen, mens 40 % blir gitt som resultatbasert finansiering på grunnlag av avlagte studiepoeng. Denne prosentfordelingen oppnår en når tallet på årsheter som faktisk blir avlagt er lik antall studieplasser som institusjonen er tildelt. Basisdelen av bevilgningen blir endret når Stortinget i forbindelse med budsjettbehandlingen fatter vedtak om oppretting og nedlegging av studieplasser. Resultatdelen av bevilgningen varierer med den faktiske studiepoengproduksjonen, som kan være både større og mindre enn antall studieplasser som er bevilget. Når Stortinget oppretter en ny studieplass i kategori F, får universitetet 40 000 kroner i økt basisbevilgning. Dersom det samme året også faktisk blir avlagt eksamen i 60 flere studiepoeng, så får universitetet to år etter 27 000 kroner til i resultatbevilgning.

¹¹ Vi viser til den tekniske dokumentasjonen ifm. St.prp. nr.1 for 2006. I tabell 3.3.7 på side 26-27 i dette dokumentet oppgis antall studieplasser ved de ulike utdanningsinstitusjonene og i tabell øverst på side 29 i samme dokument oppgis ”antall 60-studiepoengenheter som må avlegges det første studieåret” ved noen spesifiserte helsefagutdanninger (medisin, farmasi, odontologi, psykologi og tannpleie).

I motsetning til slik det var før 2003, har universitetet nå fullmakt til å selv fordele studieplassene mellom fagområder¹². For enkelte helsefaglige profesjonsutdanninger finnes det imidlertid aktivitetskrav som setter et gulv for antall studieplasser i disse utdanningene. Universitetsstyret har ikke tidligere gjort noe eksplisitt vedtak om hvor mange studieplasser det enkelte fakultet har. Universitetsstyret har i stedet nøydt seg med å fordele *endringer* i studieplasser mellom fakultetene.

Tabell 5.1 Priser per studieplass i KDs finansieringsmodell.

Kategori	Studier ¹³	Basispris	Resultatpris	Sum
A	Kliniske studier (medisin, odontologi)	158 000	105 000	263 000
B	Visse profesjonsstudier (farmasi, psykologi)	121 000	80 000	201 000
C	Realfag på høyere grads nivå	80 000	54 000	134 000
D	Samf.vit. og humanistiske fag på høyere grads nivå ¹⁴	59 000	39 000	98 000
E	Jus, lærer- og realfagsutd. på lavere grads nivå	50 000	33 000	83 000
F	Teorifag på lavere grads nivå	40 000	27 000	67 000

Summen av avlagte studiepoeng ved UiO i 2005 var 18 359 årsheter. Studiepoengproduksjonen var altså 26 prosent høyere enn antall studieplasser. Formelt er det ikke noe i veien for at UiO kan fortsette med en studiepoengproduksjon som ligger over antall studieplasser og innkassere resultatmidler for flere studenter enn studieplasser. Departementet har imidlertid gitt uttrykk for at studieplaskuttene i 2005 burde gitt større utslag i form av færre registrerte studenter. Nå er avlagte studiepoeng ikke bare et resultat av antall studenter som tas opp, men også av hvordan studiene tilrettelegges. Det kan se ut til å være en viss konflikt mellom ønsket i Kvalitetsreformen om å stimulere til bedre gjennomføring av studiene for den enkelte student og et ønske fra departementet om å holde studiepoengproduksjonen nede av hensyn til budsjettene.

5.2 Finansiering av studieplasser ved UiO

Utvalget foreslår å legge departementets modell for studieplassefinansiering til grunn også for fordelingen mellom fakultetene. Det betyr at universitetsstyret må fordele mellom fakultetene og mellom finansieringskategorier de 14 537 studieplassene som UiO har ifølge KD. Mulige kriterier som Universitetsstyret kan legge vekt på ved fordelingen er blant annet:

- aktivitetskrav fra departementet
- andre utdanningspolitiske føringer fra departementet (for eksempel satsing på realfag og lærerutdanning)
- samfunnsmessige behov, spesielt behov for arbeidskraft
- søkningen til studiene
- kvalitet i studiene
- fullføring på normert tid
- i hvilken grad de ferdige kandidatene får relevant arbeid eller blir tatt opp til videre studier
- i hvilken grad fagmiljøet oppnår gode resultater innen forskning

¹² Studieplaskuttene er likevel gitt med en føring fra departementet om at de skal tas på allmennfakultetene på lavere grad. Selve den konkrete fordelingen av kuttene mellom fakulteter er det imidlertid UiOs styre som har gjort.

¹³ Beskrivelsen av studiene er tilpasset virksomheten ved UiO.

¹⁴ Pedagogisk praksis inngår også i denne kategorien fra og med 2005 (var tidligere plassert i kategori E).

- hensynet til bredde i studietilbudene (og forskningen) lokalt og nasjonalt
- andre hensyn som er nedfelt i UiOs strategi for utdanning og forskning

Utvalget vil understreke behovet for at det også blir gjort forskningspolitiske vurderinger når studieplassene skal fordeles. Kriteriene må ses i et langt tidsperspektiv. Om en ønsker å flytte studieplasser må det skje gradvis over flere år både fordi studentkullene beveger seg langsomt gjennom studiene og av hensyn til at fakultetene skal ha tid til nødvendige tilpasninger.

Det er Universitetsstyret som til slutt må avveie de ulike kriteriene og hensynene mot hverandre. Utvalget ser det ikke som sin oppgave å fremme et konkret forslag til fordeling av studieplassene og har heller ikke hatt kapasitet til å gå nærmere inn på de forskjellige kriteriene. Utvalget viser til at arbeidet med faglige prioriteringer etter hvert beveger seg inn i en fase der det er naturlig å se på utdanningsdelen av UiOs virksomhet.

Utvalgets forslag innebærer også at en gjør bruk av KDs finansieringskategorier ved den interne fordelingen. Imidlertid må en ta i betraktning at KDs satser er ment å dekke ikke bare fakultetenes kostnader, men også de tilhørende kostnadene til sentrale tjenester. Kostnadene til sentrale tjenester utgjør for UiO ca. 33 prosent av KDs bevilgning. Det tilsier at prisene til fakultetene settes til 67 prosent av KDs priser, se tabell 5.2. Spørsmålet om nedskaleringen bør være forskjellig for basis og resultater blir drøftet i avsnitt 5.4. Dersom det blir innført brukerbetaling for en eller flere sentrale tjenester, må satsene til fakultetene settes høyere, se kapittel 9.

Tabell 5.2 Pris per studieplass til fakultetene (67 % av KDs priser)

Kategori	A	B	C	D	E	F
Resultatpris	70 350	53 600	36 180	26 130	22 110	18 090
Basispris	105 860	81 070	53 600	39 530	33 500	26 800
Sum	176 210	134 670	89 780	65 660	55 610	44 890

Forslaget forutsetter at en aksepterer departementets studieplasssatser som norm for den interne fordelingen mellom fakultetene. Dette har åpenbare fordeler. Det blir lett å forholde seg til endringer i bevilgningene fra departementet enten det skyldes endringer i studiepoengproduksjonen eller vedtak om oppretting eller nedlegging av studieplasser. Virkningene på det interne budsjettet blir oversiktlige.

Alternativet vil være å lage en egen UiO-norm for hvor mye ressurser som bør brukes på ulike studier. Mange vil hevde at KD har normert deres fag for lavt¹⁵, og alle kan finne gode argumenter for sitt fag. Krav om endringer i satsene må primært rettes til departementet, ikke til andre fag ved eget universitetet. Dette er ikke til hinder for at Universitetsstyret unntaksvis kan gi tillegg til basisbevilgningene for enkelte fag for å ivareta forhold som er unike for faget og som åpenbart ikke er ivaretatt i KDs satser. Dette vil da bli gjort synlig i budsjettet.

I dag blir 75 prosent av resultatmidlene fra KD videreført til fakultetene. En reduksjon til 67 prosent vil gjøre det mindre lønnsomt for fakultetene å ha mange studenter. Forhåpentligvis betyr dette at det blir bedre samsvar mellom hva som er lønnsomt for fakultetene og hva som er lønnsomt for UiO samlet. Fakultetene blir også mindre utsatt for svingninger i resultatene. Ingen fakulteter har bedt om reduserte opptaksrammer etter 2003. Det kan tyde på at dagens studiepoengbetaling er tilstrekkelig til å dekke fakultetenes variable kostnader på kort sikt.

¹⁵ Ønsker om å bli plassert i en høyere finansieringskategori har kommet fra i alle fall følgende fagområder: realfag, språk, musikk, konservering, ernæring og praktisk-pedagogisk utdanning.

UiO mottar resultatmidler for studentutveksling i tillegg til for studiepoeng. Utvalget foreslår at også disse midlene blir videreført med 67 prosent av KDs satser.

Som nevnt over, ligger faktisk studiepoengproduksjon en god del over antall studie-plasser. Utvalget tar ikke standpunkt til hvor stor faktisk studiepoengproduksjon UiO bør ha, eller på hvilket nivå opptaksrammene bør settes. Utvalget vil imidlertid fraråde at en tildeler basismidler til flere studieplasser enn KD har lagt til grunn ettersom det vil binde opp en uforholdsmessig stor del av budsjettet. At basisdelen av UiOs totalbudsjett bare utgjør 52 % av total bevilgning i 2006, er et tegn på at UiO faktisk har basisbevilgninger til vesentlig færre studie-plasser enn avlagte årsheter.

Utvalget legger til grunn at studieplasser bare skal tildeles til fakultetene og at resultatmidlene blir tildelt emneleverandørene enten det er fakulteter eller andre enheter. Det betyr at studieplasser verken blir tildelt Den internasjonale sommerskolen, Senter for miljø og utvikling eller Senter for kvinneforskning til tross for at disse tilbyr emner som gir studiepoeng. Dette er enheter som ikke har forskningsbasert utdanning som sine primæroppgaver. Ved museene er det ca 80 professorer og førsteamanuenser som har undervisningsplikt ved samarbeidende fakulteter (MN, HF, SV) og bidrar til emner som disse leverer. Universitetsdirektøren har tidligere (17. juni 2003, saksnr. 03/3292) skrevet brev til enhetene ved UiO om spørsmålet der insentivmidler tilfaller ett miljø, men der flere har samarbeidet om å frambringe resultatene. Hovedprinsippet som er nedfelt i brevet er (i) at det bør lages avtaler mellom de involverte fagmiljøene som (ii) fordeler eventuelle insentivmidler i samme grad og størrelsesorden som kostnadene har vært fordelt. Utvalget tar til etterretning at dette er gjeldende ordning. Utvalget er kjent med at det i mange tilfeller ennå ikke har kommet slike avtaler på plass og mener det nå bør bli fortløpende i saken.

Et alternativ, som kanskje ville vært enklere å administrere, er at eieren av emnet betaler andre enheter for utført arbeid og selv tar ansvaret for eventuelle overskudd eller underskudd, men utvalget har ikke vurdert dette alternativet nærmere.

5.3 Studieplassfordeling og fordeling av penger – et talleksempel

Tabell 5.3 Fordeling av studieplasser etter fakultet og finansieringskategori. KDs metode

	A	B	C	D	E	F	Sum
TEOL			17	69		74	160
JUR				120	2 465	201	2 786
MED	1 146		39	144	34	7	1 370
HF				807		3 229	4 036
MN		276	652	19	1 052	44	2 043
OD	295			60			355
SV		419		729		1 240	2 388
UV				681	137	581	1 399
Andre							
Sum	1 441	695	708	2 629	3 688	5 376	14 537

For å illustrere hvordan finansieringsmodellen kan virke, har utvalget behov for talleksempler som også inneholder en fordeling av studieplassene. Tabell 5.3 gir en oversikt over den studieplassfordelingen som utvalget bruker i talleksemplene. Det understrekes at dette er å anse som et rent talleksempel og ikke er å betrakte som noe forslag fra utvalget. Tabellen er framkommet ved å bruke samme metode som KD brukte da det fastsatte tallet på studie-plasser ved UiO til 14 537¹⁶. KD tok utgangspunkt i antall studiepoeng avlagt ved UiO i år 2000

¹⁶ Det er ingen signaler fra KD i retning av at det er slik en bør gjøre det internt.

og la så til de studieplassendringene som er vedtatt av Stortinget for årene 2002 og senere¹⁷. Tilsvarende bygger eksemplet i tabell 5.3 på at en har tatt utgangspunkt i studiepoengproduksjonen ved fakultetene i år 2000 og så lagt til de endringene i studieplasser som Universitetsstyret har vedtatt for årene fra 2002 til 2006. Noen mindre korreksjoner er gjort for å ta hensyn til aktivitetskravene fra KD for fem helsefaglige utdanninger (medisin, odontologi, farmasi, psykologi og tannpleie). Det er gjort nærmere rede for tallene i vedlegg 2.

På noen punkter gir departementets metode ikke noe entydig svar på hvordan studieplassene skal fordeles. Det ene er ex.fac.-delen med 240 studieplasser (i år 2000) regnet i studiepoeng. I 2000 var ex.fac. en del av et generelt førstesemesterstudium som i sin helhet lå under HF. Ex.fac. i ulike versjoner blir nå gitt av flere fakulteter. De 240 studieplassene er fordelt på respektive fakulteter i henhold til fordelingen slik den var i 2000, jf. beskrivelse i vedlegg 2.

Det andre punktet gjelder studier som har fått endret klassifisering i KDs finansieringssystem etter at det ble innført. Det gjelder først og fremst rettsstudiet (fra tidligere F og D til nå i sin helhet E) og praksisdelen av praktisk pedagogisk utdanning (fra E til D)¹⁸. Fra neste år av kan det dessuten gjelde første år av profesjonsstudiet i psykologi (fra F til B). I regneeksemplene er den nye klassifikasjonen brukt både for rettsstudiet og for pedagogisk praksis, men ikke for psykologi. Endringene gir dyrere studieplasser (i gjennomsnitt for rettsstudiet). Imidlertid har ikke KD økt UiOs basisbevilgning av den grunn.

Det tredje er LAP-programmet som først etter innføringen av nytt finansieringssystem har fått egne opptaksrammer. De fleste studieplassene på programmet er integrert i fakultetenes studieplasser, men det har vært nødvendig å gjøre noen tekniske endringer vedr. studieplasser ved Det utdanningsvitenskapelige fakultet. Se vedlegg 2.

Til sist kan også nevnes at ulik praksis fra departementets side ift. regelverket for studiepoengtelling og ulike beregningsmåter for studieplasser ift. de fem spesifiserte helsefagutdanningene gir avvik mellom departementets aktivitetskrav på 14 537 og de interne beregningene. Det vises igjen til vedlegg 2 for en nærmere forklaring angående hvordan avviket er håndtert.

Avvikene fører til at det gjenstår et antall studieplasser – 239 – for å komme opp til departementets fastsatte krav på 14 537. Disse kan tenkes fordelt på mange slags måter. Beregningsteknisk er de her fordelet i sin helhet til MN, fordelt likt på bachelor- og masternivå.

Vi har allerede omtalt at faktisk studiepoengproduksjon ligger over KDs aktivitetskrav. Tabellen under viser dette fordelt på fakulteter der første tallkolonne er beregnet studieplasstall, andre tallkolonne er faktisk avlagte studiepoeng i 2005 pr. fakultet, og tredje tallkolonne er forholdet mellom de to første kolonnene. Jo høyere tall i tredje tallkolonne, jo større avvik indikeres mellom faktisk studiepoengproduksjon og det beregnede tallet på studieplasser. Store avvik begrunner en særskilt oppfølging i kapitlet om sentrale tjenester/infrastruktur (kapittel 9).

¹⁷ Se den tekniske dokumentasjonen fra KD til regjeringens budsjettforslag for 2006. Bruken av år 2000 som utgangspunkt henger sammen med at ved innføringen av finansieringsmodellen etablerte man et utgangspunkt i 2002 basert på studiepoengproduksjonen i 2000. Studieplassebegrepet ble samtidig noe endret.

¹⁸ Også ved Det teologiske fakultet og ved Det medisinske fakultet har det skjedd omkategorisering av studier som er hensyntatt i tabellen.

Tabell 5.4 Hypotetisk fordeling av studieplasser og observert studiepoengproduksjon

	i	ii	
	Studieplasser	Studiepoeng	ii / i * 100
TEOL	160	243	152
JUR	2 786	3 008	108
MED	1 370	1 497	109
HF	4 036	5 201	129
MN	2 043	2 573	126
OD	355	345	97
SV	2 388	3 603	151
UV	1 399	1 714	122
Uspes./andre		177	
Sum	14 537	18 359	126

Det er særlig to fakulteter som har relativt mange studenter i forhold til antall studie-plasser (mer enn gjennomsnittlig avvik) i eksemplet – TEOL og SV. Studiepoengtallene i 2005 er et resultat blant annet av opptaksrammer som Universitetsstyret har fastsatt. Slik sett kan en hevde at de gir et bedre uttrykk for hvordan fagene faktisk har vært dimensjonert i forhold til hverandre enn beregninger som tar utgangspunkt i år 2000.

Fordelingen av studieplasser i utgangsåret for en ny budsjettmodell er først og fremst en universitetspolitisk sak, ikke et beregningsteknisk spørsmål og den videre behandlingen bør legges opp deretter. Utvalgets regneeksempler er ikke mer enn eksempler. Dersom en vil ha et historisk utgangspunkt for diskusjonen, bør en ikke bare se på regnestykket bak tabell 5.3, men også ta i betraktning dagens faktiske kapasitet til å ta imot studenter og studiepoengproduksjonen. Disse utgangspunktene spriker til tross for at alle kan sies å være uttrykk for beslutninger om fagdimensjonering som er tatt av universitetsstyret.

I det arbeidet som må følge etter utvalgets rapport, bør man også gjennomgå de siste årenes endringer med hensyn til oppretting og nedlegging av studieprogrammer. Noen slike endringer har fått basisfinansiering fra UiO sentralt, andre ikke. For noen har det vært eksplisitt forutsatt at de skulle finansieres innenfor fakultetenes opprinnelige rammer.

Tabell 5.5 Finansiering av studieplasser

	NY MODELL			GAMMEL MODELL		
	Studieplassfinansiering		Rest 1)	Studieplassfinansiering		Gammel basis 1)
	Basis (ny)	Resultater		Plasser	Resultater	
TEOL	5 635	5 187	5 640		5 807	10 655
JUR	91 909	59 724	-42 057		66 804	42 772
MED	130 010	94 310	41 435		105 433	160 322
HF	119 249	99 780	76 232		111 124	184 138
MN	94 403	75 391	123 228		84 108	208 914
OD	33 482	21 645	52 715		24 255	83 586
SV	95 908	83 744	-15 972		93 009	70 671
UV	47 001	35 528	26 635		39 576	69 587
fakultetene	617 597	475 309	267 855		530 116	830 645
	1 360 761				1 360 761	

1) Inkluderer ikke internhusleie

På grunnlag av fordelingen av studieplasser i tabell 5.3 er det laget et talleksempel (tabell 5.5 over) som viser hvordan fordelingen av studieplassfinansieringen på enhetene ville ha blitt etter ny modell i 2006. Resultattildelingen er da beregnet på grunnlag av studiepoengproduksjonen i 2004. Siden det i 2006 ikke var noen egen basisbevilgning knyttet til studieplasser, er det lengst til høyre lagt inn en kolonne som viser *samlet* basisbevilgning til fakultetene dette året (eksklusive husleie). Den tredje kolonnen under ny modell, merket "rest", er det beløpet som enheten må få tildelt i tillegg for at totalsummene under ny og gammel modell skal bli de samme. Med andre ord viser denne kolonnen hvor mye det er igjen av den opprinnelige basis når den nye modellen for studieplassfinansiering er innført¹⁹.

Av tabellen går det fram at når studieplassene er finansiert, er det er ca 270 millioner kroner igjen av fakultetenes basis til fordeling til andre oppgaver. Dette er en betydelig sum og det viser at forslaget til studieplassfinansiering kan være realiserbart med dagens budsjettammer. Samtidig er det i alt vel 1,1 milliard kroner som blir fordelt til fakultetene gjennom studieplassfinansiering alene. Dette utgjør ca. 59 % av de midlene som totalt er fordelt til fakultetene i 2006. Disse tallene blir ikke påvirket av hvordan studieplassene er fordelt på fakultetene så lenge fordelingen på finansieringskategorier ikke blir endret.

Det går også fram av tabell 5.5 at forskjellen mellom fakultetene er stor når det gjelder hvilken andel av dagens basis som blir igjen etter at den nye studieplassfinansieringen er lagt inn. For JUR og SV blir det mindre enn ingenting. Implisitt er altså JUR og SV i dagens budsjett tildelt færre studieplasser enn i tabell 5.3. Når et fakultet har store basismidler igjen, så er det flere mulige forklaringer: Fakultetet kan reelt sett være dimensjonert for flere studenter enn antall studieplasser det er tildelt i beregningen (MN og TEOL?). Fakultetet kan ha andre oppgaver innen forskning eller samfunnskontakt som tilsier høye basisbevilgninger. Fakultetet kan ha spesielle oppgaver innen utdanning, oppgaver som ikke dekkes av studieplassfinansieringen. Det kan gjelde klinikkdrift (OD) og ivaretaking av faglig bredde (særlig HF).

En fordel med utvalgets forslag er at det gjør det mulig å knytte sammen behandlingen av budsjett og opptaksrammer. Dette krever imidlertid en del arbeid. Studieplassene blir fordelt til fakulteter, opptaksrammene gjelder programmer. Mange programmer bruker emner fra mer enn ett fakultet. Fra opptaksrammene kan en ved hjelp av forutsetninger om hvordan studentene fordeler seg på fakulteter og om størrelsen på frafall regne seg fram til hvor mange studiepoeng en kan forvente blir avlagt ved hvert fakultet. Om en forsøker å regne den omvendte vegen, fra studiepoengproduksjon ved fakultetene til opptaksrammer, vil en ikke finne noe entydig svar. Det følger av at det er flere programmer for hvert fakultet slik at det er mer enn en måte å oppnå den samme studiepoengproduksjonen på. Det en kan gjøre i praksis er å prøve med et forslag til opptaksrammer og så se om det gir et tilfredsstillende resultat. Det siste vil si at studiepoengproduksjonen forventes å bli minst på nivå med antall studieplasser, men heller ikke så stor at den setter studiekvalitet eller forskningstid i fare. Utvalget vil uttrykke behov for varsomhet når det gjelder å sette opptaksrammene lavere for å nærme seg departementets aktivitetskrav. Samtidig vil utvalget anbefale at det utvikles en erfaringsbasert modell som kan brukes til å beregne hvor stor studiepoengproduksjon som kan forventes ut fra gitte opptaksrammer for programmene. Slike beregninger bør legges fram for Universitetsstyret når opptaksrammer skal vedtas og når programmer skal opprettes eller legges ned. Forslagene må ses i forhold til antall studieplasser ved fakultetene.

¹⁹ Basis studieplassfinansiering i ny modell framkommer ved å multiplisere antall studieplasser i hver finansieringskategori (tabell 5.3) med tilhørende pris (tabell 5.2).

5.4 Forholdet mellom basisbevilgning og resultatbasert bevilgning

I beregningene foran er prisene i departementets modell skalert ned like mye både for basisdelen og resultatdelen. Den opprinnelige fordelingen mellom de to områdene (60-40, jf. teksten innledningsvis i kapittel 5.1) er dermed beholdt. Samtidig er departementets priser skalert ned til 67 %. Det innebærer at resultatelementet i praksis får mindre betydning enn i dag. I forslaget utgjør resultatmidlene fra studiepoengproduksjonen vel 470 mill. kroner, mens det i den aktuelle fordelingen for 2006 dreier seg om et 12 % høyere beløp (ca. 530 mill. kroner).

Spørsmålet om UiO bør bruke et annet forholdstall enn KD mellom basisbevilgning og resultatbevilgning har vært reist. Spesielt har det vært nevnt at en burde redusere resultatkomponenten til fordel for den faste komponenten (basis).

Det har vært argumentert med at en reduksjon av resultatdelen vil gi større stabilitet i bevilgningene. I den grad kostnadene varierer med studenttallene, er ikke større stabilitet i bevilgningene uten videre en fordel. Ved de fakultetene som har god søkning sørger adgangsreguleringen for at studiepoengproduksjonen blir relativt stabil. Argumentet om at mindre vekt på studiepoeng gir større stabilitet, gjelder derfor primært de fakultetene som ikke klarer å fylle sine opptaksrammer. Det kan da være litt uklart om det en egentlig er opptatt av, er stabilitet fra år til år eller å opprettholde bevilgningsnivået til tross for vedvarende lave studenttall. Vedvarende lave studenttall over en periode skaper utvilsomt finansielle problemer for det aktuelle fagmiljøet. Beslutningen om at bevilgningsnivået likevel skal opprettholdes i et kortere eller lengre perspektiv er først og fremst et politisk spørsmål som ikke kan løses modellmessig, men må reises overfor styret på konkret grunnlag i de årlige budsjettdrøftingene.

En annen sak er at når det er en nedgang i studiepoengproduksjonen på ett fakultet, så må det slå ut ett eller annet sted. Resultatavhengigheten er der i alle fall. Den interne fordelingsmodellen kan bare fordele den på forskjellige måter. Forslaget i avsnitt 5.1 er at utslaget blir fordelt mellom vedkommende fakultet og andre sentrale tjenester i samme forhold som kostnadene er fordelt. Dersom en ønsker å dempe utslagene for vedkommende fakultet ytterligere, må utslaget fordeles også på de andre fakultetene. Den enkleste måten å gjøre dette på er ikke å endre forholdet mellom basis og resultater, men å innføre en form for deling av resultatinntektene mellom fakultetene. Alternativt er å gjøre basisprisen på en studieplass avhengig av resultatene ved alle fakulteter, men da er ikke basis den stabile komponenten den er ment å være. Så lenge resultatene for fakultetene ikke varierer i samme takt, kan resultatdeling mellom fakultetene bidra til større stabilitet i inntektene for det enkelte fakultet. Utvalget er enig i at for store svingninger i bevilgningene kan være et problem, men har i kapittel 4.7 argumentert for at en da først og fremst bør se på totalbevilgningen og at en må bruke omstillingsmidler når endringene blir for store.

Et annet argument som har vært brukt er at en høy resultatpris kan føre til at fakultetene prioriterer kvantitet framfor kvalitet. Forslaget til modell har ingen direkte mekanisme for å belønne høy studiekvalitet, og det er vanskelig å se hvordan en kunne ha fått til en slik mekanisme innenfor finansieringsmodellen. Imidlertid kan en håpe på at høy studiekvalitet gir seg utslag i god søkning, lavt frafall og suksess på arbeidsmarkedet. Studiekvaliteten kan dermed få virkning både på studiepoenginntektene og på lengre sikt også på fordelingen av studieplasser. Helt faste bevilgninger gir på den andre siden ingen mulighet til å opprettholde studiekvaliteten når antallet studenter øker. Studenter medfører utgifter, ikke bare inntekter. Misbruk av systemet begrenses også av at fakultetene ikke er fri til å sette sine egne opptaksrammer.

I prinsippet ville det være gunstig om resultatandelen svarte til den delen av kostnadene som er lett å endre på kort sikt. Imidlertid er jo resultatandelen for universitet samlet bestemt av departementet. Spørsmålet blir da hvem som har lettest for å endre kostnadene raskt,

UiO sentralt eller fakultetene. Det er vanskelig å si i hvilken retning dette peker. Mye av den sentrale infrastrukturen er rett nok vanskelig å endre volumet av på kort sikt, men på den andre siden utjevnes resultatsvingningene når en ser UiO under ett.

Tilpasningen til endrede studenttall er nok noe lettere for et fakultet som bruker en stor andel av eksterne lærerkrefter enn for et fakultet som i stor grad baserer seg på interne lærerkrefter. Det siste vil gjerne være fakulteter som har relativt få studenter i forhold til studie-plasser. Når studenttallet kommer lavt nok, kan det være nødvendig å sette inn omstillingsmidler.

Selv om det kan finnes argumenter som kan trekke i ulike retninger, har utvalget konkludert med å la fordelingen mellom basis og resultater være den samme for UiO sentralt og for fakultetene og dermed lik fordelingen i departementets modell. Innføring av reell internhusleie vil imidlertid kunne tilsi en endring, se kapittel 9.

5.5 Resultatuttelling for fullførte grader på høyere nivå

Tradisjonelt har det vært en særlig oppgave for universitetene å utdanne kandidater på høyere grad. I dag vil det si kandidater som fullfører mastergrad eller lange profesjonsutdanninger. UiOs strategi for 2005-2009 prioriterer også å utdanne flere kandidater på dette nivået. Spørsmålet har vært reist i utvalget om dette bør markeres i den interne fordelingsmodellen gjennom en særskilt uttelling for fullførte mastergrader. Dette blir ytterligere aktualisert av at den resultatbaserte forskningsfinansieringen fra departementet inntil nylig hadde en egen komponent knyttet til fullførte grader på masternivå. UiO har fram til nå beholdt denne komponenten i sin interne modell, men utvalget forslår i kapittel 6 at den blir fjernet fra forskningsdelen av finansieringsmodellen. Dette fjerner et insentiv for å få studentene til å fullføre hele løp, og spørsmålet blir derfor om dette insentivet bør fjernes helt eller om resultatelementet skal flyttes til utdanningskomponenten.

I de fleste profesjonsstudiene er fullføringsprosenten høy, slik at det er lite behov for å stimulere til økt fullføring. For bachelor/master-løpene er det derimot et betydelig frafall underveis, og behovet for insentiver for fullføring kan være større.

I kapittel 4 har utvalget advart mot å legge for stor vekt på resultater som fordelingskriterium. Dersom det skal gis uttelling for fullførte mastergrader, mener utvalget at uttellingen for avlagte studiepoeng bør reduseres tilsvarende slik at størrelsen på resultatkomponenten blir den samme. En annen måte å se det på er at en del av studiepoenginntektene først kommer til uttelling når høyere grad er fullført.

Tabell 5.6 Uttelling i 2006-fordelingen for avlagte grader på masternivå (beløp i 1000 kroner)

	Antall grader ²⁰	Beløp 1000 kroner
TEOL	31,0	319
JUR	437,3	4 505
MED	230,3	2 372
HF	322,7	3 323
MN	317,0	3 265
OD	52,3	539
SV	366,3	3 773
UV	194,3	2 002
Sum	1 951,3	20 099

²⁰ Tre års gjennomsnitt.

I 2006 ble fakultetene i forskningskomponenten tildelt 10 300 kroner pr. fullført master- eller profesjonsgrad. Totalt ble det dermed fordelt nær 20,1 mill. kroner i 2006 basert på disse resultatene. Tabell 5.6 viser fordelingen på fakultetene. Dersom en skal fordele samme beløp, men nå utdanningskomponenten, så må resultatprisen for studiepoeng reduseres fra 67 til 64 prosent av departementets satser.

I utvalget har det vært delte meninger om uttelling for fullførte grader bør gjennomføres. Det er enighet om at det er et viktig mål at en stor del av studentene skal fullføre høyere grad. Det er ulike vurderinger av i hvilken grad ordningen vil bidra til bedre måloppnåelse og av hvor stor vekt en skal legge på å gjøre modellen enklest mulig.

5.6 Faglig bredde, stordriftsfordeler og små fag

UiO skal være et breddeuniversitet og skal bidra til bredde i det samlede studietilbudet nasjonalt. Fordelingen av studieplasser blir etter utvalgets forslag kanskje det viktigste instrumentet for å ivareta faglig bredde. Et fakultet som blir tildelt mange studieplasser vil også ha gode muligheter til å opprettholde en stor faglig bredde. Formelt er det også mulig for Universitetet å bruke en del av basisbevilgningen til å opprette flere studieplasser enn det KD har lagt til grunn, uten at utvalget vil anbefale dette.

Den faglige bredden er avhengig av hvordan fakultetene velger å fordele bevilgningene internt. Særlig MN, HF og SV har her et klart ansvar for å ivareta faglig bredde. Det er kostnader forbundet med å opprettholde stor faglig bredde. Utvalget har derfor vurdert å innføre en egen komponent som belønner faglig bredde, men har forkastet tanken. Det er vanskelig å finne fram til meningsfulle kvantitative mål for faglig bredde. Forsøk på å belønne faglig bredde kan derfor lett gi uheldige bivirkninger. Fragmentering og bredde er ikke nødvendigvis det samme.

Spørsmålet om faglig bredde henger nært sammen med spørsmålet om stordriftsfordeler. Stordriftsfordeler kommer av at det er faste kostnader knyttet til emner og programmer uavhengig av hvor mange studenter som deltar. Omfanget av faste kostnader og dermed av stordriftsfordeler varierer åpenbart sterkt fra emne til emne avhengig av de undervisningsformene som blir brukt. Stordriftsfordeler blir av og til nevnt som et argument for at fag med få studenter bør få ekstra bevilgninger. Generelt er dette nærmest å snu saken på hodet. Stordriftsfordeler betyr at det er store fordeler knyttet med faglig konsentrasjon. Det er altså et argument for å legge ned små fag og for å begrense tilbudet av emner og programmer. Stordriftsfordeler tilsier at det samme tilbudet ikke bør gis for mange steder. En generell støtte til små fag er derfor uaktuelt, rent bortsett fra at det er vanskelig å definere og telle fag. En kan argumentere for særskilt støtte til bestemte små fag, men da må det være for ut fra hensynet til faglig bredde og at tilbudet er unikt på landsbasis eller trenges spesielt i Osloregionen.

Det ble nevnt at omfanget av stordriftsfordeler avhenger av hvilke undervisningsformer som blir valgt. Et studium som er plassert i en lav finansieringskategori vil bli nødt til å velge undervisningsformer som gjør det mulig å utnytte stordriftsfordeler (mye forelesinger, mye bruk av hjelpelærere, lite individuell oppfølging) i relativt stor grad. Når en først må bruke slike undervisningsformer, så kan det i noen tilfeller være interessant å ta inn flere studenter enn det antallet en er tildelt studieplasser for. Dette er en form for utnytting av stordriftsfordeler som finansieringsmodellen tillater. Dersom en går for langt, kan det imidlertid bli problemer i forhold til NOKUTs regler som krever at en viss del av undervisningen skal gis av personale som har vitenskapelig kompetanse.

Utvalget har kommet til at det er ett område som skiller seg ut og der hensynet til faglig bredde ikke kan ivaretas bare gjennom fordeling av studieplasser. Det gjelder fremmedspråk. Mens faggrensene er flytende, er det liten tvil om hva som er et språk. Kompetansen som

trengs for å undervise i et språk er spesifikk for dette språket. Det er derfor langt mindre fleksibilitet i bruken av undervisningsressursene her enn på de fleste andre områder. Samtidig svinger interessen for ulike språk raskt. HF tilbyr i alt 24 fremmedspråk²¹. Mange er UiO ale- ne om å tilby i Norge. Det fleste av språkene må undervises fra grunnen av, noe som tilsier at det kan være bruk for mer intensiv undervisning enn gjennomsnittet for lavere grad på HF. Utvalget anbefaler at Universitetsstyret vedtar hvor mange og hvilke språk HF skal tilby un- dervisning i, og at HF blir gitt et tillegg i basisdelen av forskingsbasert utdanning som er lik et kronebeløp multiplisert med antall språk. Hvilket beløp som skal brukes må vurderes nærme- re av andre, men som en illustrasjon har utvalget brukt et beløp på en million kroner per språk. Som det går fram av tabell 5.5, kan det beløpet som da kommer fram (24 millioner kro- ner) dekkes innenfor rammen av dagens basisbevilgning til HF. Det er ikke tale om en øre- merking i streng forstand: Fortsatt vil det være opp til HF innenfor rammestyrens prinsip- per å anvende disse midlene som man anser best så lenge HF opprettholder det antall språk som bevilgningen forutsetter.

Ut over dette har ikke utvalget funnet grunn til å foreslå særskilte tiltak i finansie- ringsmodellen for å ivareta faglig bredde.

5.7 Andre særlige forhold

Ved Det odontologiske fakultet foregår den kliniske undervisningen ved egne tannklinikker (OD) som er integrert del av fakultetet. Slik sett avviker tannlegeutdanningen fra medisinerut- danningen, som har sin kliniske praksis på universitetssykehusene²². Driften av tannklinikke- ne finansieres dels av ordinære budsjettmidler, dels gjennom betaling fra pasientene. Dette gjør at kostnadsbildet for det to studiene (lege og tannlege) blir vesentlig forskjellig til tross for at de ellers er nokså like og tilhører samme finansieringskategori i KDs modell.

OD har bidratt med regnskapstall til utvalgsarbeidet. I 2005 var de direkte kostnadene til klinikken på ca. 45 mill. kroner. Hvis man ser på gjennomsnittlige investeringer over de siste tre åra, virker det rimelig å legge et noe høyere utgiftsnivå til grunn (anlagsvis + 2 mill. kroner). Fra denne summen på 47 mill. kroner må vi da trekke pasientbetalinger og trygdere- fusjoner på til sammen ca. 23 mill. kroner. Det gjenstår etter dette 24 mill. kroner som brukes av ordinære midler for å drive klinikken ved OD. Dersom lege og tannlegeutdanningene skal ha noenlunde like vilkår, så må midler til klinikkdrift komme i tillegg til den ordinære bevilg- ningen til tannlegestudiene. Utvalget anbefaler derfor at OD i tillegg til studieplassbevilg- ningen får bevilget et tillegg i basis for å finansiere nødvendige utgifter til klinikkdriften²³. Tabell 5.5 viser at det kan være rom for et slikt tillegg innenfor dagens basisbevilgning til OD.

Ut over dette har utvalget vanskelig for å se at det kan være andre særskilte forhold enn faglig bredde og klinikkvirksomheten ved OD som kan tilsi egne basisbevilgninger under kapitlet forskningsbasert utdanning, jamfør det som er sagt i kapittel 4.8 om å legge en streng vurdering til grunn.

²¹ I alfabetisk rekkefølge: Arabisk, Bosnisk/kroatisk/serbisk, Engelsk, Fransk, Gresk, Hebraisk, Irsk, Islandsk, Italiensk, Japansk, Kinesisk, Koreansk, Latin, Nederlandsk, Persisk, Polsk, Portugisisk, Russisk, Sanskrit, Spansk, Tsjekkisk, Tyrkisk, Tysk, samt Urdu/hindi (kategorisert sammen i Felles studentsystem – FS).

²² Det tredje kliniske studiet, psykologi, har en del av sin praksisundervisning ved interne klinikker, en annen del eksternt. Kostnadene med de interne klinikkene er imidlertid langt lavere enn for odontologi og ser ut til å være mulig å dekke innenfor studieplassfinansieringen.

²³ Beløpet må økes hvert år med grunnlag i forventet lønns- og prisstigning.

Enkelte enheter gir undervisning som verken gir studiepoenguttelling eller er eksternt finansiert²⁴. Disse tiltakene kan eventuelt vurderes for særskilt finansiering, men da enten under fellestjenester eller samfunnskontakt. Dette må i tilfelle gjøres ut fra en konkret vurdering av enhetenes situasjon som ligger utenfor det utvalget kan ta stilling til.

5.8 Konklusjon

Utvalget anbefaler at finansieringen av oppgaven forskningsbasert utdanning blir knyttet til departementets satser for studieplassfinansiering for de forskjellige utdanningskategoriene. Det innebærer at universitetsstyret må fastsette antall studieplasser for hvert fakultet. Basismidler blir tildelt i forhold til antall studieplasser, resultatmidler i forhold til avlagte studiepoeng. Forutsatt at fordelingen av kostnader mellom UiO sentralt og fakultetene blir som nå, foreslår utvalget at tildelingen til fakultetene blir beregnet ut fra 67 prosent av departementets studieplassatser. Resten går til å finansiere sentrale fellestjenester. HF gis et tillegg i basis for å kunne opprettholde et bredt tilbud i fremmedspråk. Hensynet til faglig bredde bør ellers ivaretas gjennom fordelingen av studieplasser. OD gis et tillegg i basis for å kunne drive tannklinikker som er nødvendige for undervisningen.

Avslutningsvis vil utvalget peke på at departementets finansieringskategorier dekker brede fagområder og er laget for å fordele midler mellom institusjonene. Når fakultetene skal fordele internt mellom fagområder, programmer eller emner, kan de ha behov for en mer finstilt differensiering av tildelingene. Dette støtter opp om den generelle konklusjonen fra kapittel 4 om at fakultetene bør stå relativt fritt til å lage sine egne modeller for videreføring nedover.

²⁴ Eksempler på dette kan være opplæring av UiOs egne ansatte (pedagogikk, norsk) og deler av begynneropplæringen i norsk for utlendinger.

6 Forskning og forskerutdanning

En vesentlig del av forskningsfinansieringen er lagt inn under oppgaven forskningsbasert utdanning. Øvrig forskningsfinansiering må komme fra de midlene som blir fordelt til oppgaven forskning og forskerutdanning.

Mens bevilgningene til forskningsbasert utdanning i stor grad kan knyttes opp til studieplassbegrepet, så finnes det ikke noen enkel nøkkelvariabel som i samme grad kan styre de øvrige forskningsbevilgningene. Det er både et spørsmål om kostnadsforskjeller mellom ulike typer forskning og om faglige prioriteringer. Utformingen av budsjettmodellen må i siste instans avhenge av sentrale strategiske valg som må gjøres av Universitetsstyret. Skal en bruke mye penger på tidsbegrensede sentrale forskningssatsinger der fagmiljøene konkurrerer om midlene? I så fall blir det relativt mye midler til fordeling under satsinger og lite under basis. Skal en i stedet legge opp til at fakultetene har særskilte forskningssatsinger? I så fall er det naturlig at midler til dette blir lagt inn i basis. Da kan det være aktuelt å lage nøkler for fordelingen, selv om det ikke er noen enkel oppgave.

Det kan også være en flytende overgang mellom resultatbaserte tildelinger og satsinger. De tildelingene som er gitt til SFFer og SFF-finalister, har preg av å være en resultatbasert tildeling, selv om den ikke er styrt av en formell regel.

Utvalget har verken hatt kapasitet eller mandat til å gå inn i en generell vurdering av hva som bør være universitetets forskningspolitikk. Det setter rammen for forslagene.

Oversikt over dagens forskningskomponent er tatt inn i eget vedlegg.

6.1 Basisbevilgninger

I bevilgningen til studieplasser under oppgaven forskningsbasert utdanning ligger det allerede innbakt en basis for forskning til alle fakulteter. Alle fakulteter vil også få resultatmidler knyttet til forskning, se avsnitt 6.2. Det er vanskelig å vite nøyaktig hvor mye forskning disse bevilgningene er ment å gi rom for²⁵. Utvalget legger imidlertid til grunn at det ikke er aktuelt å gi en basisbevilgning til forskning som et automatisk påslag på basisbevilgningen til studier. Spørsmålet blir da på hvilke områder det er ønskelig å supplere med ytterligere basisbevilgninger. Slike bevilgninger vil i liten grad kunne baseres på enkle fordelingsnøkler, men må gis ut fra en konkret vurdering av hvor mye UiO vil satse på ulike typer forskning og hvilke utgifter som kreves.

Utvalget ser et klart behov for en egen basisfinansiering av forskningslaboratorier, feltstasjoner og annen tung infrastruktur for forskning. Finansiering av lokalene blir behandlet i kapittel 9, utstyr i 6.3. Det bør også være noen basismidler med tanke på drift av infrastrukturen. Det er særlig MN, MED og OD som har laboratorier og annen tung infrastruktur. Disse fakultetene har også relativt mange teknisk ansatte. Prosjektet for budsjettering av eksternt finansiert virksomhet har kommet til at de indirekte kostnadene er flere ganger høyere for et forskerårsverk i laboratoriefag enn i ”kontorfag”²⁶. En del av forklaringen på at MN i dag har relativt høy basisbevilgning i forhold til studenttallene er trolig at en også tidligere har sett det nødvendig å gi basisbevilgninger for å sikre drift av laboratorier og feltstasjoner. Hvor store

²⁵ Fra departementets side omtales studieplassfinansieringen (dvs. basismidler + resultatmidler) som en fullfinansiering av studieplassene. De er dermed forutsatt å dekke også forskningen, samfunnskontakt og infrastruktur. Det er likevel en forutsetning som mer uttrykker en politisk målsetting enn konkrete realiteter. Departementet understreker da også at basiskomponenten i finansieringsmodellen (jf. St.prp. nr. 1 for 2002, side 158) er et uttrykk for ”fagportefølje, ... husleigekostnader og ... ulike politiske prioriteringar” og dermed for elementer en også ville vente å finne i en fullfinansiert studieplass. Det er på denne bakgrunnen umulig å gjøre eksakt rede for hva som ligger inne i studieplassprisene og hva som ikke gjør det.

²⁶ Forskjellen varierer med fagområde.

beløpene skal være kan bare avklares ved at en gjør en nærmere gjennomgang av kostnadsforholdene. En må også ta stilling til hvor mye av laboratoriedriften som en skal forvente blir finansiert av eksterne prosjekter. Ut fra en slik konkret gjennomgang bør det stilles opp en liste over hvilke laboratorier og feltstasjoner som de aktuelle fakultetene forventes å drive samtidig som det legges inn en rund sum i basis for å bidra til å sikre driften. Dette tilsvarer det som er foreslått for HF når det gjelder i sikre bredden i tilbudet av fremmedspråk.

Enhetene får i dag særskilte tildelinger til vitenskapelig utstyr. For bevilgninger til utstyr som koster mindre enn 700 000 kroner finnes det vedtatte fordelingsnøkler. Uvalget foreslår at disse fordelingsnøklerne blir videreført og at midlene blir lagt inn i basis når det gjelder det utstyret i klasse III (innkjøpspris under kroner 200 000). Mellomdyrt utstyr i klasse II (innkjøpspris mellom 200 000 og 700 000) og større utstyrsbevilgninger behandles som satsingstiltak.

Utvalget anbefaler også at grunnfinansieringen av permanente forskningssentre legges til basisdelen i forskningskomponenten. På samme måte vil det komme inn en basis for forskningen ved museene dersom en velger å skille denne ut fra basis for samlingsvirksomheten, jmfør diskusjonen i kapittel 6.1.

Stipendiatstillingene er et viktig grunnlag for forskerutdanningen. I dagens finansieringsmodeller er stipendiatstillingene klassifisert som strategiske midler. 2/3 av dagens forskningsstrategiske bevilgninger gjelder rekrutteringsstillinger – totalt dreier det seg om 611 stipendiater og 78 postdoktorer. Rekrutteringsstillingene fordeles slik at tilførsel av nye stillinger gjøres av styret, og siden forblir stillingene innenfor de respektive fakulteter. Forskningskomiteen vedtok at 2006 at 30 prosent av nye stipendiatstillinger skal fordeles til satsinger mens 70 prosent fordeles til enhetene proporsjonalt med antall førstestillinger²⁷. Det siste har også tidligere vært et viktig kriterium.

Utvalget mener at majoriteten av stipendiatstillingene bør være en del av basis og at fordelingen av dem bare bør endres gradvis. De øvrige stipendiatstillingene fordeles midlertidig til satsinger²⁸. På samme måte som studieplassene bør de stipendiatstillingene som legges inn i basis fordeles av Universitetsstyret etter et sett av kriterier. Noen mulige kriterier er:

- Nasjonale rekrutteringsbehov innen fagområdet.
- Veiledningskapasitet (antall professorer og førsteamanuenser)
- Utnyttingen av stillingene og andelen som fullfører graden.
- Andre hensyn som er nedfelt i UiOs strategi eller føringer fra departementet.

Utvalget vil framheve at *nasjonale* rekrutteringsbehov bør være et viktig kriterium siden UiO på mange av sine fagområder står for de fleste doktorgradene som blir avlagt her i landet.

I motsetning til for studieplasser så finnes det en kjent fordeling av stipendiatstillingene i utgangspunktet, og denne kan danne startpunktet for innføringen av modellen. Antall stipendiatstillinger har økt gjennom flere år. At en i en slik opptrappingsperiode har konsentrert seg om å fordele tilveksten av stillinger, er forståelig. Det kan likevel diskuteres om det har vært riktig å se bort fra hvor mange stillinger enhetene hadde fra før. Når opptrappingsplanen er fullført, vil situasjonen bli en annen. Universitetsstyret kan da neppe unnlate å vurdere en gang i blant om fordelingen av stillingene bør endres. De kriteriene som er nevnt over kan da komme til anvendelse. Eventuelle større omfordelinger må imidlertid gjennomføres gradvis og over flere år (minimum fire). I regneeksempler som blir vist senere har utvalget lagt dagens stipendiatfordeling til grunn.

²⁷ Se Forskningskomiteens nettsider. Gjeldende kriterier for dr.gradsstipend står i sak 7/03-06 til Forskningskomiteen fra mai i fjor: http://www.uio.no/forskning/hverdag/forskningskomite/index.html#mai_1

²⁸ Bl.a. tematiske satsinger som FUNMAT, EMBiO, Etikk og CULCOM.

KD bevilger en rund sum for hver stipendiatstilling. I tilsvarende tilfeller har utvalget tidligere (jf. bl.a. kapittel 5) lagt til grunn at satser fra departementet videreføres med 67 prosent til enhetene. Problemet er at dette ikke vil være tilstrekkelig til å lønne stipendiatene. I dette tilfellet foreslår utvalget derfor at 89 % av bevilgningen videreføres så lenge man forutsetter at sentrale tjenester/infrastruktur budsjetteres sentralt. Satsen bygger på dagens praksis der a) kroner 40 000 av rundsummen holdes tilbake til dekning av sentrale tjenester og b) en gjennomsnittlig kontorkostnad på kroner 24 000 pr. person²⁹. Mens det i dag er en skjevfordeling, foreslår utvalget samme sats for alle fakultetene. Særskilte driftsutgifter for studenter i laboratoriefag forutsettes dekket av basisbevilgningen til drift av laboratorier. Fakulteter som har rekrutteringsproblemer og vil bruke ekstra høy lønn for å rekruttere, kan eventuelt argumentere for midlertidige tilleggsbevilgninger under satsinger.

Et spørsmål er om det også burde være en basisbevilgning til studieplasser i forskerutdanningen for finansiering av undervisning og veiledning. Utvalget viser her til at det foreslår at det fortsatt skal være en forholdsvis stor resultatbevilgning knyttet til avlagte doktorgrader og at doktorgradsstudentene kan bidra til undervisning og andre oppgaver og på den måten avlaste det faste vitenskapelige personalet. Utvalget foreslår derfor ikke en egen studieplassbevilgning.

Utvalget tilrår at bevilgningene til post.dok.-stillinger behandles på tilsvarende måte som bevilgningene til stipendiatstillinger, men kriteriene for fordelingen kan være andre. Blant annet kan det være naturlig å legge større vekt på de *lokale* rekrutteringsbehovene ved UiO.

6.2 Resultatmidler

I tråd med de generelle prinsippene som er nedfelt i kapittel 4 generelt og i kapittel 4.5 om resultatelementene spesielt, anbefaler utvalget en videreføring av departementets insentiver og prisstruktur også når det gjelder forskning. Skaleringen gjøres på samme måte som for studiepoeng og utvekslingsstudenter (jf. kapittel 5) og settes dermed til 67 % av de til enhver tid gjeldende priser i den nasjonale finansieringsmodellen. Det vil da si at en tildeler enhetene midler på grunnlag av resultatkomponentene doktorgrader, publikasjonspoeng, NFR-midler og EU-midler. Tabell 6.1 under gir oversikt over prisene i 2006 fra Kunnskapsdepartementet (første kolonne) og slik de kan bli internt ved UiO etter forslaget (andre kolonne). Prisen for doktorgrader er per kandidat og for publikasjoner per publikasjonspoeng. For NFR- og EU-midler er prisen i kroner pr. 1000 kroner som blir mottatt fra henholdsvis NFR og EU.

Tabell 6.1 Oversikt³⁰ over insentivdelen av forskningskomponenten, 2006-priser

	0,67	
	KD	UiO
Dr.grader	429 848	287 998
NFR-midler *	124	83
EU-midler *	1 958	1 312
Publikasjoner	47 196	31 621

* = pr. 1 000 kroner

²⁹ Summen av disse to elementene er kroner 64 000. Det representerer ca. 11 % av rundsummen på kroner 592 000.

³⁰ Kolonnen med overskrift 'KD' gir oversikt over de priser som gjelder i departementets nasjonale modell for 2006. Prisene vil variere noe fra år til år fordi den totale potten til fordeling beregnes først, og så dividerer man etterpå på de oppnådde resultatene for å finne gjeldende pris pr. resultatenheter. Kolonnen med overskrift 'UiO' er departementets priser nedskalert til 67 %.

I forhold til i dag betyr forslaget at kriteriene mastergrader og førstestillinger går ut, at publikasjonspoeng gis økt uttelling fra kroner 9 960 til kroner 31 621 pr. poeng og at EU-midler og NFR-midler kommer inn som nye elementer. Uttellingen for doktorgrader blir om lag som før.

Førstestillinger og mastergrader er lite egnet som indikatorer for forskningsresultater, og når de ikke lengre er en del av departementets modell er det ingen grunn til at de skal inngå internt ved UiO. For øvrig vises til drøftingen i avsnitt 5.5 av om fullførte mastergrader skal gi uttelling under undervisningsresultater.

Systemet for telling av publikasjonspoeng er utviklet for å brukes av KD ved fordeling av midler til institusjoner som har et bredt spekter av fag. På grunn av fagforskjeller i publiseringsmønster er systemet ikke like godt egnet til fordeling mellom fagområder. Incentivene kan i enkelte fag kanskje også påvirke publiseringsmønsteret i retninger som er lite ønsket. Dette er noe av bakgrunnen for at hittil har en forholdsvis liten del av midlene blitt fordelt videre med publikasjonspoeng som kriterium. Utvalget ser også at det er betydelige problemer knyttet til publikasjonspoeng som fordelingskriterium. Imidlertid svekkes noen av innvendingen når økt vekt på publikasjonspoeng blir innført uten at det i første omgang får fordelings effekter. Det er samtidig et poeng å markere at forskningsresultater skal ha betydning for fordelingen av forskningsmidler. Utvalgets forslag er heller ikke til hinder for at UiO kan telle publikasjoner på andre måter enn departementet, dersom en finner fram til bedre metoder.

Når en tidligere ikke har brukt volumet av NFR- og EU-midler som kriterium i den interne fordelingen, har begrunnelsen først og fremst vært at eksternt finansierte prosjekter ikke har blitt belastet med kostnader til sentrale tjenester. Utvalget mener det er ryddigere at resultatmidlene blir ført nedover i organisasjonen og at eksternt finansierte prosjekter bidrar direkte til finansieringen av fellestjenester i forhold til den belastningen de representerer. En annen innvendig har vært at viderefordeling ville bety en omfordeling til MedNat-miljøene (helse- og realfag) siden de har vesentlig større volum av slike prosjekter enn HumSam-miljøene. Dette argumentet blir mindre relevant dersom det samtidig blir slik at eksterne prosjekter må betale for fellestjenester. Utvalget viser også til at forslaget er del av en samlet budsjettreform som ikke skal ha fordelingsvirkninger i utgangspunktet. Et argument for videreføring er også at de fleste NFR-prosjekter og alle EU-prosjekter forutsetter intern medfinansiering. At uttellingen for EU-prosjekter er så høy (jf. tabell 6.6), reflekterer nok dels dette forholdet og dels at departementet har et sterkt ønske om at Norge skal få mer igjen for de forskningsbevilningene som går via EU.

I KDs finansieringsmodell for utdanning er det en fast pris for hvert studiepoeng uavhengig av hvor mange studiepoeng som universiteter og høyskoler leverer³¹. På forskningssiden har KD i stedet satt av en fast pott med penger som så blir fordelt på institusjonene. Dersom resultatene øker på landsbasis, så går prisen ned. Prisene framkommer implisitt når resultatet er kjent. Forskjellen bør ikke overdrives. Budsjettet for et bestemt år blir bestemt av resultatene to år tidligere. Prisene både for forskningsresultater og studiepoeng blir bestemt endelig når Stortinget vedtar statsbudsjettet sent på høsten året før budsjettåret og altså året etter det året da resultatene ble registrert. Når aktiviteten skjer er altså prisene i begge tilfeller ukjent, selv om usikkerheten nok er klart størst om prisen på forskningsresultatene.

UiO har tidligere satt egne "faste" priser for noen av resultatkomponentene, priser som har avveket noe fra departementets priser. Argumentet for faste priser er at det internt blir likebehandling av resultatene innen forskning og undervisning og at incentivene blir sterkere når usikkerheten blir redusert. En innvending mot faste priser er at det vil føre til større svingninger i differensen mellom det UiO får inn på grunnlag av forskningsresultater og det som

³¹ Når antall studiepoeng har økt på landsbasis, har de økte utgiftene et par ganger blitt finansiert med kutt i basisbevilningene. Slik sett har prisen kanskje ikke vært fast likevel.

blir betalt ut til fakultetene på grunnlag av de samme kriteriene. Dermed vil det bli stilt større krav til tilpasninger i andre deler av budsjettene, noe som også vil måtte berøre enhetene. Skal en først ha faste priser, så bør en antakelig basere prisene (og langtidbudsjettene) på et forsiktig anslag for hva departementets priser vil kunne bli framover. Positive overraskelser vil være lettere å håndtere enn negative. Uansett må det være en mekanisme for å justere UiOs priser dersom de kommer helt ut av takt med KDs. Det er enighet i utvalget om at faste priser ideelt sett ville vært ønskelig, men det er delte meninger hva som er å foretrekke når KDs priser varierer som de gjør. Simuleringer vil antakelig kunne belyse dette spørsmålet nærmere.

En annen sak er at UiO alene tar en så stor del av potten at når resultatene øker ved UiO, går prisen ned. Det UiO netto får igjen for et ekstra publikasjonspoeng eller en ekstra doktorgrad er mindre enn de gjennomsnittsprisene som er gjengitt i tabell 6.1. Dette kan ses på som et argument for å redusere den interne uttellingen ytterligere slik at den blir mer i samsvar med det UiO netto får igjen for en økning i resultatene. Utvalget har imidlertid valgt å holde fast på 67 prosent av departementets satser, dels for at modellen skal bli så enkel som mulig, og dels fordi det gir et signal om at resultater innen forskning teller på linje med resultater innen utdanning.

Forslaget medfører at mer midler blir lagt inn i resultatkomponenten under forskning (271 mill. kroner mot 193 mill. kroner i den aktuelle 2006-fordelingen). Samtidig er resultatkomponenten under utdanning noe redusert (jf. kapittel 5). Resultatdelen under forskning er likevel bare ca. 57 % av den under utdanning, og den vil ikke utgjøre mer enn 8,1 % av totalbudsjettet for fakultetene.

Utvalget understreker at resultatmidlene er institusjonens midler og blir fordelt til enhetene uten øremerking. Det er ikke midler som enkeltforskere kan gjøre krav på, selv om tanken er at de på en eller annen måte skal komme produktive fagmiljøer til gode. Når det gjelder spørsmålet om insentiver til bare ett fagmiljø der flere samarbeider om å få fram resultatene, viser utvalget til diskusjon til slutt i avsnitt 5.2 om fordeling av studiepoenginntekter. Det som er sagt der gjelder tilsvarende for doktorgrader.

6.3 Satsinger

På dette punktet legger utvalget først og fremst til grunn en videreføring av de tiltakene som allerede er vedtatt i den sentrale budsjettfordelingen. Disse tiltakene går under benevnelsen "Annen strategi" og inneholder flere elementer, bl.a.³²

- startpakker (19 mill.)
- "småforsk"-midler (26 mill.)
- støtte til SFF'er og -finalister (14 mill.)
- driftsmidler til universitetsomfattende tematiske satsinger (bl.a. EMBiO og etikk, ca. 25 mill. inkl. reorganisering av BiO)

Forskningskomponenten er størst – både i absolutte tall og relativt (som andel av total bevilgning) – for MedNat-miljøene, dvs. Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet (MN) og Det medisinske fakultet (MED). Det er mye som tyder på at forskningsstrategiske tiltak internt på UiO dermed forsterker den tendensen som er synlig også når det gjelder ekstern finansiering av forskning mer allment.

Strategidelen av forskningskomponenten har vært det eneste elementet i finansieringsmodellen som øremerker midler til konkrete formål. Det er derfor et element som vans-

³² 2006-tall. Mer enn 1/3 av disse midlene holdes tilbake og fordeles etter søknader fra fagmiljøene.

kelig kan modelleres (med unntak for størrelsen). Samtidig vil dette elementet også bidra til å fokusere på universitetets forskningsinnsats spesielt. Det er ikke minst viktig fordi kjernen i finansieringsmodellen – forskningsbasert undervisning i form av studieplasser – utgjør en så stor del: Omtrent halvparten av fakultetenes tildelinger (når resultatelementet tas med), mens en uforandret forskningskomponent utgjør omtrent 1/3. (Internhusleie er ikke inkludert i disse tallene.) Strategidelen av forskningskomponenten gir også styret en mulighet til å gripe inn i universitetets kjernevirksomhet på en svært konkret måte, mens studieplassbegrepet gir et mer overordnet fokus.

Utvalget anbefaler for øvrig at strategibegrepet forlates til fordel for begrepet satsinger. Det henger både sammen med at strategi er et tema for hele finansieringsmodellen, og at satsinger som begrep viser til noe ekstraordinært og midlertidig – som nettopp er innholdet i de tiltakene som det omfatter. For øvrig videreføres elementene fra 2006-fordelingen. Eventuelle endringer må saksbehandles konkret og vedtas i styret.

Stimulanser til tverrfakultært samarbeid har vært etterlyst. Utvalget viser til dette, men ser ellers ikke at det ligger i mandatet for arbeidet å foreslå konkrete forskningsprioriteringer. Det vil imidlertid være aktuelt for universitetsledelsen å vurdere dette forslaget sammen med andre innspill som ledd i det ordinære budsjettarbeidet.

6.4 Forskningsprioriteringer

Det pågår for tida et prosjekt om faglige prioriteringer ved UiO. Arbeidet har så langt vært konsentrert om forskningsmessige prioriteringer, men meningen er å inkludere studiesida etter hvert. Utvalget ser klare koblinger mellom sitt arbeid og arbeidet med faglige prioriteringer.

Det bærende prinsippet i arbeidet med finansieringsmodellen er 'forskningsbasert undervisning', som også korresponderer godt med universitetets grunnleggende ide. Det innebærer at man forsker på de områdene der man gir undervisning og underviser på de områdene man forsker. En av de viktigste forskningsressursene er det vitenskapelige personalets tidsbruk der det allment er slik at halvparten av tida brukes på forskning og den andre halvparten på undervisning. Studieplasser er en operasjonalisering av dette prinsippet. Det innebærer dermed at viktige forskningsmessige prioriteringer henger sammen med antall studieplasser og fordelingen av dem – og vice versa. Utvalget peker i denne sammenheng på kapittel 5.2 og kriteriene for fordeling/omfordeling av studieplasser. Forskning er der eksplisitt omtalt på to av punktene. Fordeling/omfordeling av studieplasser gir dermed også uttrykk for viktige forskningsmessige prioriteringer.

Det er samtidig viktig at det legges til rette for særskilte ambisjoner innenfor forskning som bringer UiO opp på et nivå man ønsker å være. Finansieringsmodellen er et hjelpemiddel til dette, men modellen som sådan prioriterer ikke spesielle forskningstiltak. Det ligger da heller ikke i mandatet for utvalgsarbeidet. Utvalget vil peke på de generelle mekanismer i modellen som legger til rette for særskilte forskningsprioriteringer:

1. Basisdelen av forskningskomponenten fordeler midler til rekrutteringsstillinger og vitenskapelig utstyr. Selv om basisdelen generelt uttrykker konsekvenser av langsiktig dimensjonering og derfor ikke endres ofte/hurtig, ligger det jo nettopp innenfor modellens virkemåte på dette området en dimensjonering på grunnlag av forskningsprioriteringer: Hvilke fagområder skal vokse/reduceres i framtida? Hvor mye skal settes av til vitenskapelig utstyr og skal fordelingen mellom fagområder endres?
2. Incentivdelen av forskningskomponenten viderefører departementets struktur, både mht. hvilke elementer som inngår og de stykkpriser som gjelder. En prioritering av forskningsmiljøer med særlig høy kvalitet kan gjennomføres ved å legge mer vekt på resultater enn det som nå ligger i modellen. (Vi forutsetter da at kvalitet lar seg måle

ved vitenskapelig produksjon i form av doktorgrader og publikasjoner, og gjennom tildeling av forskningsmidler fra NFR og EU. Det er en diskutabel forutsetning.)

3. Satsingsdelen øremerker midler til konkrete aktiviteter. Tematiske satsinger, startpakker for vitenskapelig ansatte og spesifikk støtte til sentre for fremragende forskning (samt de som også nådde fram til finalerunden) er eksempler på slike satsinger. Det ligger i satsingenes natur at de er midlertidige og avhengig av tilfredsstillende evaluering.

6.5 Eksternt finansierte prosjekter

Økonomien ved Universitetet i Oslo er i stor grad todelt:

1. Ordinære bevilgninger – i 2006 på vel 3,3 mrd. kroner.
2. Eksternt finansierte (forsknings)prosjekter og andre inntekter – totalt nærmer disse inntektene seg 1,5 mrd. kroner. Antall eksternt finansierte forskningsprosjekter er på over 2 000 med regnskapsførte inntekter på ca. 1 mrd. kroner i 2005, og det er nær 1 100 årsverk som er lønnet av eksterne midler.

Mens de ordinære bevilgningene styres 'top-down' – fra Stortinget via departement til Universitetsstyret, fakulteter og institutter i den rekkefølge, styres midlene i de eksternt finansierte prosjektene gjerne 'bottom-up' – dvs. av den enkelte prosjektleder. Samtidig vet vi at bidragsprosjektene (som ved UiO utgjør ca. 90 % av prosjektporteføljen) aldri er fullfinansiert, men krever egenandeler for å gjennomføres. Disse egenandelene unndrar seg i praksis de allmenne prioriteringene gjennom måten prosjektene initieres, gjennomføres og styres på.

Så selv om økonomien er todelt, ofte med vanntette skott mellom de to delene, griper de eksternt finansierte prosjektene direkte inn i den ordinære virksomheten. I departementets regler³³ for eksternt finansiert virksomhet heter det da også at alle kostnader – direkte og indirekte – skal synliggjøres og gjennom det gi grunnlag for totalbudsjettering og –regnskapsføring av prosjektene. Finansieringsmodellen handler om fordelingen av de ordinære bevilgningene, men må ta hensyn til det samspillet med eksterne midler som her er beskrevet svært kortfattet. Mandatet for utvalgets arbeid peker da også på disse sammenhengene.

Kostnadene i et eksternt finansiert forskningsprosjekt kan allment kategoriseres iht. nedenstående tabell.

Tabell 6.2 Kostnader i eksterne prosjekter (PE-DIT-modellen)

	Direkte kostnader	Indirekte kostnader for en personlig arbeidsplass	Teknisk infrastruktur
Prosjektansatte (midlertidig)	Lønn (inkl. sosiale kostnader), prosjektspesifikke driftsmidler og investeringer.	Fagavhengige kostnader for en <i>personlig arbeidsplass</i> : Kontorareal, sentrale tjenester (bibliotek, IT og administrasjon) og lokal administrasjon og kontorhold/PC.	Fagavhengige kostnader knyttet til bruk av laboratoriearealer m/driftsmidler og eksisterende utstyr, og teknisk støttepersonale.
Eksisterende ansatte (fast)	Eksisterende ansatte deltar ofte med (deler av) sin forskningstid på eksternt fin. prosjekter.	Som over.	Som over.

³³ Reglementet for eksternt finansiert virksomhet er gitt i rundskriv F-35/02.

I dag budsjetteres og regnskapsføres direkte kostnader for prosjektansatte i sin helhet på prosjektene. Slik dagens regnskapspraksis er, blir imidlertid ikke prosjektregnskapene fullstendige ved at indirekte kostnader for prosjektansatte bare regnskapsføres i den grad bidragsyter dekker dem, og teknisk infrastruktur regnskapsføres ikke på prosjektene (anses som et "gratis" fellesgode). Kostnader forbundet med eksisterende ansatte regnskapsføres aldri i prosjektregnskapene. Vi kan dermed fastslå at det eksisterer betydelige utfordringer ift. prosjektoversikter som viser all relevant prosjektaktivitet.

Det har i noen tid vært arbeidet med å fastslå størrelsen på de indirekte kostnadene for en personlig arbeidsplass, samt kostnadene til teknisk infrastruktur. Det arbeides med estimater ved å beregne den indirekte kostnaden for en personlig arbeidsplass og utvikle noen få (tre) standardsatser i tillegg for bruk av teknisk infrastruktur. Dette innebærer at vi får totalt fire satser for indirekte kostnader, avhengig av fagmiljø. Disse fagmiljøene er 1) bokfag uten spesielle krav til teknisk infrastruktur ut over det som følger med en personlig arbeidsplass, 2) prosjekter med mye IT-bruk, 3) eksperimentelle fagmiljøer og 4) intensive eksperimentelle fagmiljøer.

Pr. februar 2007 (ikke ferdig utarbeidet) varierer kostnadene *pr. årsverk* fra kroner 170 000 *pr. årsverk* for en kontorplass til kroner 640 000 for kontorplass og teknisk infrastruktur i de mest intensive eksperimentelle fagmiljøene. Hvordan prosjektene skal bidra til kostnadsdekning av de tjenestene de benytter, tas opp i kapittel 9.

6.6 Konklusjon

I tillegg til at forskning inngår i studieplassfinansieringen, har utvalget sett behov for særskilt finansiering av deler av forskningsinnsatsen. Utvalget legger her først og fremst til grunn en *videreføring* av de tiltak som allerede er en del av det sentrale universitetsbudsjettet. Utvalget foreslår imidlertid en endring av resultatelementene, både når det gjelder hvilke elementer som inngår og når det gjelder virkemåten.

Tabell 6.3 viser et talleksempel på hvordan forskningsdelen av 2006-budsjettet kunne sett ut om utvalgets forslag hadde blitt fulgt.

- Basisdelen i ny modell inneholder midler til rekrutteringsstillinger og vitenskapelig utstyr. Rekrutteringsstillingene er lagt inn med rundsummer fratrukket en andel til dekning av sentrale tjenester/infrastruktur. Vitenskapelig utstyr er lagt inn med de samme summene som i 2006-fordelingen.
- Resultatene er 2004-tall (de samme som ligger til grunn for 2006-fordelingen) multiplisert med de interne satsene i tabell 6.1.
- Satsingene er en videreføring av elementene fra 2006-fordelingen.

Tabell 6.3 Oversikt over ny og gammel forskningskomponent

	Forskning og forskerutdanning					
	NY MODELL			GAMMEL MODELL		
	Basis (ny)	Resultater	Satsinger	"Basis"	Resultater	"Strategi"
TEOL	6 063	2 813	362		2 718	5 623
JUR	20 164	10 663	1 403		12 039	20 018
MED	55 985	81 921	18 636		47 646	81 300
HF	58 366	28 715	8 250		32 529	59 237
MN	97 540	93 460	27 377		50 164	131 064
OD	20 986	3 972	3 695		5 869	26 878
SV	41 433	28 309	5 405		27 174	43 660
UV	26 243	11 728	3 945		10 934	26 810
fakultetene	326 780	261 581	69 074		189 073	394 590
KHM	3 201	672	958		1 068	3 782
NHM	6 491	2 326	2 572		2 124	9 471
museene	9 692	2 997	3 529		3 192	13 253
S.U.M.	6 014	1 807	37		323	1 395
SKK	4 295	993	32		335	937
EMBiO/BiO	8 142	2 990	23 853		240	29 001
Sommerskole						
Andre	9 018				55	
sentrene	27 469	5 790	23 922		953	31 333
Seinere ford.			95 586			96 518
UB						
TA						
USIT						
Felles mv.			5 250		180	41 600
Totalt	363 941	270 368	197 362		193 398	577 294
	831 671				770 692	

Samlet blir det fordelt 61 mill. kroner mer til fakulteter og enheter gjennom denne delen av modellen i det nye opplegget – til fakultetene aleine 74 mill. kroner mer.

7 Samfunnskontakt

Med samfunnskontakt legger utvalget til grunn en bred forståelse som ikke bare er knyttet til det tradisjonelle formidlingsaspektet, men også til publikumsrettede tiltak f.eks. i form av museenes utstillings- og formidlingsvirksomhet. I tillegg kommer bidrag til arbeids- og næringsliv, hvorav etter- og videreutdanning og innovasjon er sentrale områder.

Som gjennomgangen under vil vise, er aktivitetene innenfor dette området så mangeartede at utvalget finner det vanskelig og lite formålstjenlig å lage nøkler for fordeling av basismidler til samfunnskontakt. En mulighet er å bruke størrelsen på basistildelingene under forskningsbasert utdanning og forskning og forskerutdanning som nøkler. Det vil synliggjøre en forventning til fakultetene om en innsats som går ut over minimumsnivået, men det kan være vanskelig å begrunne en slik proporsjonal fordeling. Det bør i alle fall ikke fordeles store midler etter dette kriteriet. Det er ellers rimelig å legge til grunn at bevilgningen til forskningsbasert undervisning også skal gi rom for et visst minimum av formidling og andre former for samfunnskontakt.

Når det gjelder museenes virksomhet, er det mulig å tenke seg en modell for tildeling av basismidler under samfunnskontaktdelen som bygger på antall basisutstillinger (faste utstillinger) i kombinasjon med en gjennomsnittspris pr. utstilling. Tilsvarende eller liknende modeller kan også tenkes for de skiftende utstillingene. Utvalget overlater den nærmere vurderingen om dette er hensiktsmessig til den videre oppfølgingen av utvalgets rapport.

Departementet har varslet at det arbeider med utforming av nasjonale resultatbaserte tildelingskriterier for formidling. Innstillingen vil ikke foreligge innen tidsfristen for utvalgets arbeid. Utvalget har derfor vurdert om det ville være tjenlig å utvikle en egen insentivstruktur bare for UiO. Utvalget ser imidlertid verdien av at de lokale resultatelementer stemmer overens med de nasjonale, og velger derfor å avvende departementets innstilling. Utvalget vil imidlertid peke på at museenes omfattende formidlingsvirksomhet er svært mangelfullt omtalt i det arbeidet som så langt har vært gjort. Det *kan* tyde på at man tenker seg en nasjonal modell for formidling uten indikatorer for museenes formidlingsvirksomhet, og dersom en slik modell blir innført, vil utvalget anbefale at UiO utvikler supplerende resultatindikatorer for utstillingsvirksomheten. Utvalget viser i denne sammenhengen til eget vedlegg som gjennomgår det utarbeidede indikatorsettet for museenes resultater som er utarbeidet i regi av virksomhetsstyringsprosjektet.

Til tross for at utvalget ikke foreslår bestemte fordelingsnøkler for basis eller resultatbevilgninger på området, ser utvalget likevel behov for en kortfattet gjennomgang av de fire hovedelementene på samfunnskontaktområdet – formidling generelt, museenes utstillings- og formidlingsvirksomhet, etter- og videreutdanning, innovasjon.

7.1 Formidling generelt

Universitets- og høgskolerådets (UHR) formidlingsutvalg har definert formidling slik³⁴:

”Med formidling menes at vitenskapelig personale kommuniserer vitenskapelige resultater, arbeidsmåter og holdninger til allmennheten og til brukere (dvs. avgrensede grupper som har bruk for FoU-basert kunnskap i utøvelsen av sin profesjon mv.), samt deltar i samfunnsdebatten med FoU-basert argumentasjon.” (noe forkortet)

Av de større formidlingsoppgavene ved UiO kan nevnes:

- Forskningsmagasinet *Apollon* som utkommer 4 ganger årlig.
- Større formidlingsarrangementer rettet mot et bredt publikum: Åpen dag (rettet mot videregående skole), Forskningstorget (på universitetsplassen i sentrum), Ungforsk, Astrofestivalen og Faglig-pedagogisk dag (for lærere).
- Nettstedet *forskning.no* der UiO er medeier – Nordens største nettsted for forskningsnyheter.
- Kunnskapskanalen (NRK P1), redaksjonelt ledet av UiO i 10 år.
- Kurs og veiledning for forskere.
- Utviklingsarbeid for å gjøre kunnskapskildene mer tilgjengelig (kompetansekataloger, etc.).
- Museenes utstillings- og formidlingsaktivitet (se kapittel 7.2).

Disse momentene er hentet fra et notat³⁵ fra mars 2006 der Universitetsstyret ble invitert til å diskutere formidlingsstrategi ved UiO. Vi lister også opp de problemstillingene som styret ble invitert til å drøfte på grunnlag av mål i gjeldende strategiske plan:

- UiO bør ta et tyngre institusjonelt ansvar for formidling, bl.a. gjennom å sette av midler og utvikle de nettbaserte formidlingssidene.
- Det bør utvikles egne planer/programmer for formidling i fagmiljøene.
- Midler bør øremerkes til større formidlingsarrangementer som holder høyt faglig og pedagogisk nivå.
- Medarbeidere som ønsker å heve sin formidlingskompetanse eller på andre måter bidrar til en opplyst offentlig debatt bør få tilbud om kurs eller veiledning.
- Strategisk plan tar til orde for å bedre tilgangen til UiOs kunnskapskilder i form av kompetanseoversikter og oversikter over forskningsresultater.
- Strategisk plan understreker betydningen av å videreutvikle samarbeidet med skolen.
- Debatten om hvorvidt UiO ser seg tjent med en resultatbasert insentivordning for formidling vil øke i styrke når UHR leverer sitt forslag til tellende indikatorer i juli 2006.

Noen av tiltakene som er nevnt over vil kunne komme inn i budsjettet som satsinger.

³⁴ Vi viser til innstilling fra UHRs formidlingsutvalg II (vversjon 30. juni 2006), side 10.

³⁵ Notatet har tittelen ”Den tredje universitetsoppgaven – formidlingsstrategisk notat”, er datert 6/3/06 og er ført i pennen av Helge Kjøllesdal.

7.2 Museenes utstillings- og formidlingsvirksomhet

Universitetsmuseene³⁶ driver publikumsrettede aktiviteter gjennom sin utstillingsvirksomhet. Denne omfatter både de faste *basisutstillingene* og de *skiftende utstillingene*.

I 2006 forelå universitetsmuseumsutvalgets innstilling, ”Kunnskap for fellesskapet - universitetsmuseenes utfordringer” (NOU 2006:8). I UiO-styrets behandling av innstillingen 17/10-06 beskrives KHM og NHM som ”... *helt sentrale kanaler i UiOs samlede formidlingsstrategi*”.

Tabell 7.1 Basisutstillinger ved museene

KHM	NHM
Etnografiske utstillinger - omhandler folk i arktiske-og subarktiske områder, Nord- og Sør-Amerika, Afrika, Øst-Asia.	Bergarter, mineraler og fossiler i Geologisk museum - med flere delutstillinger: Generelle presentasjoner av geologiske prosesser og mineraler, livets utvikling, dinosaurer.
Norsk forhistorie og middelalder - kronologisk framstilling fra jeger- og bondesteinalder, bronsealder, eldre jernalder og vikingtid og middelalder.	Norske og utenlandske dyr i Zoologisk museum - med flere delutstillinger: Norges dyreliv, dyreliv på Svalbard, dyregeografisk sal og systematisk sal.
Vikingskipene - inneholder skipsgravene fra vikingtid fra Oseberg, Gokstad og Tune og funn fra høvdinggraven på Borre, Vestfold.	Norske og utenlandske planter og trær i Botanisk hage og veksthusene.
Myntkabinettet - den norske mynt- og pengehistorien de siste 1000 år	
Antikkens verden - gjenstander fra oldtidens Hellas og Romerriket og det gamle Egypt.	

Begge museene produserer i tillegg en rekke nettutstillinger.

I tillegg til disse faste basisutstillingene foregår det også en stor virksomhet ved museene mht. skiftende utstillinger.

Tabell 7.2 Skiftende utstillinger ved museene i 2005/2006

KHM	NHM
”Glimt fra fortidens Persia”	”Uglesett”
”Ikke sant? Historisk museum 100 år”	”Skulpturer i fjær og pels”
”Tibet var mitt hjem”	”På jakt etter viten”
”Norge – Sverige t/r”	”Norske krystaller”
”... som i et speil – Kina under keiser Jing Di”	”Mot naturens orden?”
”Nordiske slaver – afrikanske herrer”	Flere mindre utstillinger og vandretutstillinger
”Stjernestier over Stillehavet – fortellinger om opprinnelse i Oseania”	

I tillegg kommer en del mindre spesialutstillinger. I tilknytning til alle skiftende utstillinger er det en rekke arrangementer, foredrag, spesialomvisninger, konserter, filmvisninger eller lignende. Tall for omvisninger/arrangementer og besøk ellers finnes i universitets/museenes årsrapporter.

³⁶ Universitetsmuseene er også omtalt i kapittel 8.

Begge museene legger stor vekt på skolen/skoleklasser som målgruppe. Skoleomvisningene er et gratis tilbud og pedagogisk materiale i tilknytning til omvisningene er lagt ut på museenes nettsider.

- KHMs ”skoletjeneste” er organisert under museets ”Utstillings- og publikumsseksjon”. Seksjonen har 9,5 faste stillinger, herav 4,5 museumslektorer (”universitetslektorer”) som jobber mye med formidlingsarbeid mot skoleklasser. I tillegg har det årlig vært benyttet 200.000-250.000 kr. i bilagslønnsmidler til omvisere.
- NHMs skoletjeneste ivaretas av 4,5 årsverk museumslektorer som i tillegg til å ta hånd om omvisning for skoleklasser, også har ansvar for faglig tilrettelegging av utstillinger, lærerkurs/etter- og videreutdanning, mv. I 2006 startet museet opp flere prosjekter rettet mot etter- og videreutdanning av lærere i grunnskolen, bl.a. i biologi. Museet har spesielle aktiviteter rettet mot skolebarn i skolenes høst- og vinterferier.

Utvalget mener at musenes basisbevilgninger bør deles i en del som gjelder publikumsutstillinger og formidling og en del som gjelder samlingsforvaltning. Eventuelt kan det også skilles ut en tredje komponent som er basis for forskning, eller en kan betrakte forskningen som en integrert og nødvendig del av samlingsforvaltningen (jamfør at en del av basis for forskning ved fakultetene inngår i forskningsbasert utdanning). Basisbevilgningen til samfunnskontakt må være basert på at museene skal ha et bestemt antall utstillinger, eventuelt spesifisert per type. Enten kan det gis en samlet bevilgning basert på disse forutsetningene, eller det kan, som skissert i innledningen til dette kapitlet, settes en pris per utstilling. Uansett ser utvalget det som en fordel at oppgavene publikumsutstillinger og samlingsforvaltning blir synliggjort hver for seg, og at Universitetsstyret blir invitert til å vurdere prioriteringen mellom de to oppgavene ved budsjettbehandlingen.

Det å etablere en resultatdel for den museumsspesifikke delen av samfunnskontakt-oppgaven vil understreke at også museene produserer resultater og får til forbedringer på områder som kommer i tillegg til de som fanges inn av utdannings- og forskningsmodulene i finansieringsmodellen. Etablering av slike elementer vil åpne for at det også innenfor området formidling/samfunnskontakt vil være mulig å påvirke egne budsjettmessige rammebetingelser gjennom resultatforbedringer fra år til år.

Fra museenes synspunkt vil de mest aktuelle indikatorer være:

- Antall publikumsbesøk totalt
- Antall besøk av skoleklasser/barnehager med pedagogisk tilbud
- Besøk/treff nettutstillinger
- Publikumsarrangementer totalt

Utvalget viser til UiO-styrets vedak om ”NOU 2006:8: Kunnskap for fellesskapet - universitetsmuseenes utfordringer” (17/10-06), og hvor styret uttaler at ”KDs budsjettmodell må justeres slik at både basistildeling og resultat- og strategimidler omfatter en museumskomponent”. Som tidligere nevnt vil imidlertid utvalget anbefale at en avventer Kunnskapsdepartementets varslede nasjonale modell før en går videre med saken.

7.3 Etter- og videreutdanning

En egen plan for arbeidet med etter- og videreutdanning (EVU) ved UiO for perioden 2007-2009 er for tida på intern høring. Universitetsdirektøren har satt 26. februar 2007 som uttalefrist for høringsrunden. Utvalget viser til utkastet til handlingsplan³⁷, og begrenser seg her til å gjengi visjonen (noe forkortet) for arbeidet og en systematisk oversikt over muligheten innen EVU-feltet.

Målet med en plan for etter- og videreutdanning er en sterkere synliggjøring og profesjonalisering av arbeidet rundt UiOs EVU-virksomhet for på sikt å bli en betydelig aktør innen feltet. EVU-virksomheten skal bidra til utvikling av aktuelle og relevante studietilbud og skape verdi gjennom ny kunnskap og økte inntekter. EVU-virksomheten skal bygges ut. Fordi EVU ikke skal gå på bekostning av ordinære studietilbud og opptaksrammer er det ønskelig at en økende andel av virksomheten finansieres med eksterne midler.

De ulike aktivitetene innenfor EVU i sammenheng med finansieringsalternativene oppsummeres i tabellen under.

Tabell 7.3 EVU – aktiviteter og finansiering³⁸

	Oppdragsundervisning	Annen eksternt finansiert undervisning	Ordinær utdanning/formidling
Etterutdanning ³⁹	Omsetning av undervisningstjenester mot vederlag. Fullfinansiering av oppdragsgiver. Ingen studiepoeng fra videreutdanning. Fortjenestemulighet.	Kursavgifter/egenbetaling. Ingen fortjeneste.	Formidlings-/rekrutteringstiltak. Gratis tilbud (f.eks. Faglig-pedagogisk dag).
Videreutdanning ⁴⁰		Egenbetaling/kursavgift til erfaringsbaserte master og videreutdannings-emner som ikke fører fram til en ordinær grad. Ingen fortjeneste.	Bruke ledige ressurser til videreutdanningsprogrammer/-emner ⁴¹ som genererer studiepoenginntekter. Gratis for studenter.

Økt satsing på EVU er avhengig av faglige og økonomiske ressurser. Mange fagmiljøer etterlyser økonomisk støtte til utviklingsarbeid og relasjonsbygging med arbeidslivet. Det vil være viktig å avklare hvordan UiO ønsker å investere i EVU.

Utvalget har mottatt eksterne innspill med ønsker om en delmodell for fordeling av midler til etter- og videreutdanning. Utvalget anser dette som lite formålstjenlig og viser til drøftingen i kapittel 4. Utvalget ønsker en enkel modell med et lite antall kriterier for fordeling. Det innebærer at oppgaver som ikke eksplisitt framkommer i finansieringsmodellen – og det vil være de fleste – må finansieres og gjennomføres innenfor de tildelte rammer som gis. Virksomhetsstyring og økonomioppfølging vil være metoder for dette.

Utvalget viser videre til at oppdragsundervisning er forutsatt å gå med overskudd og at annen eksternt finansiert undervisning er forutsatt å gå i balanse. Dette tilsier at det ikke er aktuelt å gi basisbevilgninger eller resultatbevilgninger til denne typen virksomhet. Derimot kan det være aktuelt å tildele satsingsmidler for å starte opp ny virksomhet innen eksternt fi-

³⁷ Utkastet til handlingsplan har saksnr. 06/6532 og ble sendt ut på høring 25. januar 2007.

³⁸ Tabellen er noe bearbeidet i forhold til originalen fra høringsutkastet.

³⁹ Etterutdanning gir ikke studiepoeng.

⁴⁰ Videreutdanning gir studiepoeng.

⁴¹ Mange ordinære studenter er på denne måten egentlig videreutdanningsstudenter gitt at de har en utdanning fra tidligere.

nansierte undervisning. Når det gjelder ordinær undervisning som blir brukt som etter- eller videreutdanning, så legger dette beslag på studieplasser og må dette dekkes av den ordinære studiefinansieringen (forskningsbasert utdanning).

7.4 Innovasjon og entreprenørskap

I strategisk plan for 2005-2009 forplikter UiO seg til innovasjon gjennom målformuleringen *UiO vil bidra til å få mer ut av forskningsbasert kunnskap i innovasjons- og utviklingsarbeid*. Som ledd i en operasjonalisering av dette målet leverte en arbeidsgruppe sin innstilling 15. september 2006, som så ble styrebehandlet 17. oktober 2006.

Arbeidsgruppa har bl.a. sett på videreutviklingen av UiOs heleide datterselskap for innovasjon – Birkeland innovasjon AS. Gruppa har foreslått tiltak innenfor tre hovedkategorier:

1. Policy og formelle rammebetingelser som bl.a. omhandler rettighetsspørsmål (IPR), forskningstermin / permisjon for innovasjon, samt regler for sidegjøremål.
2. Tiltak for økt innovasjonskultur og næringslivssamarbeid, bl.a. gjennom utdanning i innovasjon, samt insentiver for å stimulere forskere og fagmiljøer til innovasjon. Arbeidsgruppa anbefalte at finansieringsmodellutvalget utredet en insentivordning. Med henvisning til teksten innledningsvis i dette kapitlet kommer det ikke noe slikt forslag fra utvalget.
3. Økt kommersialisering av forskningsresultater gjennom videreutvikling av Birkeland Innovasjon AS.

UiO bevilger midler til kommersialisering og kanaliserer midlene gjennom Birkeland Innovasjon AS. Aktiviteten er relativt ny, og før en er sikker på at den har funnet sin form, er det uaktuelt å tildele basismidler for innovasjon til enhetene. Det vil derimot kunne være aktuelt å gi satsingsmidler til fagmiljøer med stort potensial for innovasjon, men slike tiltak må eventuelt komme som resultat av ordinære budsjettprosesser.

7.5 Annen samfunnskontakt

Noen fakulteter har særskilte oppgaver som kan klassifiseres under samfunnskontakt. Et eksempel er de oppgavene Det medisinske fakultet har i forhold til utenlandsmedisinere. Et annet eksempel er HFs norskkurs for utlendinger. Ved den nærmere gjennomgang av fakultetenes budsjetter er det naturlig å vektlegge disse, og andre, forhold.

Utvalget anser det ellers som en naturlig oppfølging av rapporten at universitetsdirektøren (v/Økonomi- og planavdelingen) i samarbeid med fakulteter og enheter spesifiserer og ivaretar aktuelle samfunnskontaktoppgaver så godt som mulig. Utvalget anbefaler *ikke* at det knyttes særskilte fordelingsmodeller til alle disse deloppgavene.

7.6 Skisse til en modell for samfunnskontakt

I prinsippet ønsker utvalget at den samme tildelingsstrukturen – basis, resultater og satsinger – som gjelder for andre komponenter i modellen, også skal gjelde for samfunnskontaktkomponenten. Utvalget ser det imidlertid i dag som lite aktuelt at andre enheter enn museene skal gis basisbevilgninger til samfunnskontakt. Når det gjelder resultatbevilgninger anbefaler utvalget at UiO avventer hva KD kommer fram til når det gjelder nasjonale ordninger. Utenom museene vil det i første omgang sannsynligvis bare være aktuelt med bevilgninger til konkrete satsinger under samfunnskontakt. Det er mulig at det ut fra slike satsinger kan utvikles et system for basisbevilgninger på lengre sikt.

Tabell 7.4 Skisse til en modell for samfunnskontakt

	Basis	Resultater	Satsinger
Formidling	Lite aktuelt.	Avventer nasjonal modell for resultatbaserte bevilgninger.	En sentral pott er definert i fordelingen for 2006 og videreføres.
Utstillinger	En mulig modell er antall basis- og skiftende utstillinger multiplisert med en gjennomsnitts-/enhetspris pr. utstilling.	Avventer nasjonal modell for resultatbaserte bevilgninger.	Mulig, et politisk valg.
EVU	Vanskelig, lite aktuelt.	Videreutdanning gir uttelling i form av studiepoeng og er dermed inkludert i modellen, jf. kapittel 5.	Det er etablert en pott for fleksibel læring som også gjelder EVU. Særskilte utviklingsmidler kan tenkes, men er et politisk valg.
Innovasjon	Arbeidet gjennom Birkeland Innovasjon AS kan eventuelt legges inn her.	Avventer nasjonal modell for resultatbaserte bevilgninger.	Mulig, et politisk valg.

8 Samlinger

Med samlinger forstår utvalget først og fremst de vitenskapelige samlingene i universitetsmuseene. Samlingsbegrepet har imidlertid også relevans til andre områder, både Universitetsbiblioteket og Det humanistiske fakultets ulike samlinger/databaser, samt Museum for universitets- og vitenskapshistorie (MUV).

Utvalget mener at den løpende forvaltningen av museenes samlinger hovedsakelig bør finansieres med basisbevilgninger. Hvor mye som alt i alt skal bevilges i basisbevilgninger til samlingene er et universitetspolisk spørsmål som det blir opp til universitetsstyret å ta stilling til. Utvalget finner det lite hensiktsmessig å lage nøkler for fordelingen av disse midlene mellom de to museene. Imidlertid vil det være nyttig å spesifisere hva slags aktivitetsmål som ligger til grunn for bevilgningene, det vil si hvilke samlinger som skal opprettholdes og hvor mange nye gjenstander som det skal være kapasitet til å motta. Dette har en parallell til studieplasser som aktivitetsmål for fakultetene. I praksis vil basistildelingen ta utgangspunkt i forrige års budsjett og aktivitetsmål, og det vil måtte bli en årlig diskusjon om justeringer av rammer og aktivitetsnivå.

Utvalget mener at når det gjelder resultatbaserte tildelinger til museene bør UiO avvente en eventuell innføring av dette på nasjonalt nivå. Dette er riktignok usikkert i det departementets aktuelle arbeid med nye resultatelementer synes å være konsentrert om samfunnskontaktområdet. Satsingsbevilgninger vil være aktuelle blant annet når samlingene skal motas ekstraordinært mange objekter og når tidligere års forsømmelser skal rettes opp. Museene er omtalt nærmere i kapittel 8.1.

Biblioteket omtales i kapittel 8.2. Utvalget peker spesielt på utfordringer knyttet til det delte finansieringsansvaret for mediekjøp.

8.1 Museenes samlinger

I 2006 forelå universitetsmuseumsutvalgets innstilling, ”Kunnskap for fellesskapet - universitetsmuseenes utfordringer” (NOU 2006:8). I UiO-styrets behandling av innstillingen 17/10-06 framheves ” ... museene som vitenskapelige miljøer som både beriker og styrker den faglige virksomheten ved universitetene”. Museenes samlinger utgjør langt på vei hovedgrunnlaget for det meste av den øvrige virksomhet ved universitetsmuseene, herunder forskningen, konserveringsvirksomheten, dokumentasjons- og databearbeidet og mye av formidlingsvirksomheten.

Tabell 8.1 Samlinger ved museene

KHM	NHM
Etnografisk samling, med etnografiske gjenstander fra alle verdenshjørner.	Geologiske samlinger (med 10-12 delsamlinger)
Oldsaksamlingen, gjenst. fra nordisk stein-/bronse-/jernalder, vikingtid og middelalder	Paleontologiske samlinger (fossilsamlinger, flere delsamlinger)
Myntkabinettet - norsk og europeisk myntsamling fra antikken og fram til i dag, samling av medaljer, sjetonger, ordener, pregestempler og dekorasjoner fra alle verdensdeler fra ca. 650 f.Kr..	Botaniske samlinger (plantesamlinger med 5 delherbarier)
Vikingskipsfunnene - gjenstandene fra fire av vikingtidens skipsgraver, Oseberg, Gokstad, Tune og Borre.	Botanisk hage (150 mål stor med flere spesialvisningsrom og ca. 7 000 levende plantearter)
Antikksamlingen - gjenstander fra oldtiden, særlig fra Hellas, Italia og Egypt.	Zoologiske samlinger (med 7 ulike delsamlinger)
Runearkivet - landsdekkende arkiv for norske runeinnskrifter.	

Museene har gjennom en rekke år nedlagt mye tid og ressurser i å utvikle sine gjenstandsdata-baser, og å bringe disse på en form som gjør de enkelt søkbare både for det allmenne publikum og forskersamfunnet. Drift- og utviklingsarbeid i tilknytning til gjenstandsdata-basene utgjør en betydelig årlig kostnad for museene.

Begge museenes samlinger er samlet inn over en periode på nærmere 200 år. Samlingenes ulike og svært sammensatte karakter gjør at en direkte sammenligning av størrelsen på to museenes samlinger blir svært vanskelig. Offisielle tall for totalt antall gjenstander er pr. 2006: KHM – ca. 1,6 mill. gjenstander og NHM – ca. 7,2 mill. gjenstander. I tillegg kommer et betydelig antall digitaliserte fotografier.

Det er nylig utviklet registreringsmetodikk for sikring og bevaring av universitetsmuseenes samlinger, som en komite under UHRs museumsutvalg det siste år har utviklet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, og som departementet vil pålegge universitetene å benytte for sine museer fra kommende år. Registreringsopplegget består av seks ulike delskjemaer ("Institusjon", "Bygning", "Oppbevaringssted", "Samling i oppbevaringssted", "Hage/arboret", "Levende samling"), og med gjennomarbeidede og operasjonaliserte definisjoner av de ulike spørsmål/variable i skjemaene. Det er forutsetningen at nevnte kartlegging av universitetsmuseenes samlinger skal skje årlig og være obligatorisk. Det er ikke umulig å tenke seg at det på grunnlag av de data som kommer inn gjennom denne registreringen, vil være mulig å utvikle kriterier for ressursfordeling. En slik framtidig modell gir mening fordi det er treffende å anse drift og vedlikehold av museenes samlinger som en av de viktigste kostnadsgenererende faktorene ved museenes virksomhet sett under ett.

Utfordringene vil ligge i operasjonaliseringen av samlingsbegrepet. Vil det være mulig å registrere, kategorisere og analysere de ulike samlingene på en måte som gjør disse sammenlignbare, og vil det på dette grunnlag være mulig å regne seg frem til en type *gjennomsnittspris pr. samling*, eller må en evt. operere med flere typer priser for ulike kategorier av samlinger (på samme måte som en opererer med ulike priser for ulike studentkategorier i utdanningsmodulen)? Basisdelen av samlingsmodulen ville da måtte fremkomme som et produkt av den fastsatte enhetspris (evt. priser) pr. samling og antall "tallende" samlinger ved museene. I en slik modell vil universitetsstyret – om det for eksempel skulle ønske å følge opp en målsetning om styrking av museenes samlingsarbeid – kunne styre gjennom å legge

inn en økning av eksisterende enhetspris(er) for samlingene, eller evt. også legge inn midler til oppbygging av, og innsamling for, nye samlinger.

Utvalget er imidlertid i tvil om hvor mye det er å vinne på en slik detaljert oppbygging av basis for museene, og vil anbefale at en i første omgang bruker den enklere tilnærmingen som er skissert i innledningen til kapitlet, nemlig at basisbevilgningen knyttes til bestemte aktivitetsmål og at mulige endringer i aktivitet og basisbevilgning blir et tema i den årlige budsjettdialogen.

En resultatdel for museumssamlingene understreker at også museene er resultatproduserende enheter og åpner for å påvirke egne budsjettmessige rammebetingelser gjennom resultatforbedringer fra år til år. I resultatdelen av samlingsmodulen vil en måtte ta utgangspunkt i de mest egnede variable i tidligere nevnte indikatorsett for universitetsmuseene (se vedlegg) og i Kunnskapsdepartementets nye målstruktur for universitetsmuseene. Aktuelle indikatorer vil være⁴²:

- Antall konserverte/preparerte objekter
- Katalogisert tilvekst til samlingene
- Andel av samlingene som er digitaliserte
- Andel av samlingene som er tilgjengelige på web

Som under samfunnskontaktkapitlet viser utvalget til signalene som kan leses ut av UiO-styrets høringsuttalelse om "NOU 2006:8: Kunnskap for fellesskapet - universitetsmuseenes utfordringer" (17/10-06), og hvor styret uttaler at "*KDs budsjettmodell må justeres slik at både basistildeling og resultat- og strategimidler omfatter en museumskomponent*". Som tidligere nevnt vil imidlertid utvalget anbefale at en avventer eventuelle kriterier fra Kunnskapsdepartementet før en går videre med saken.

Med bakgrunn i Riksrevisjonens rapport om tilstanden for universitetsmuseenes samlinger (2001) har NHM og KHM de siste 3 år mottatt særskilte tilskudd (både fra KD og UiO) til sine såkalte REVITA-prosjekter, og i museenes 2007-rammer ligger det inne 5 mill. kroner øremerket for disse formål. Dette er eksempler på budsjettmidler som naturlig hører inn i satsingsdelen. Andre eksempler er de øremerkede planleggingsmidlene KHM i 2005 og 2006 mottok til sitt prosjekt for nytt museumsbygg i Bjørvika, og evt. også tilskuddet til NHM for å bli permanent node i "The Global Biodiversity Information Facility". Denne delen av budsjettmodulen vil være modellmessig enkel å utforme, og i praksis være et redskap for universitetsstyrets årlige prioriteringer på museumsområdet.

Viktige deler av museenes "normalvirksomhet" finansieres gjennom usikre og varierende inntekter fra billett-/butikksalg og dekningsbidrag fra arkeologisk utgravningsvirksomhet⁴³. Dette gjelder særlig for Kulturhistorisk museum og innebærer en usikkerhet i finansieringsgrunnlaget for museet⁴⁴. Innføring av resultatbasert finansiering mot tilsvarende reduksjon i basis i utgangspunktet (slik det ble gjort for fakultetene) kan forsterke usikkerheten i museenes inntekter. Utvalget foreslår i kapittel 9 at eksterne prosjekter skal betale for sentrale tjenester mot at fagmiljøet (i dette tilfelle museene) får tildelt et tilsvarende beløp i basis. Dette innebærer redusert usikkerhet for museene.

⁴² Hentet fra KDs målstruktur 2007 for UiO, UiB, NTNU og UiTø, jfr. brev av 22/11-06.

⁴³ Dekningsbidraget ved arkeologiske utgravninger skal forutsetningsvis ikke overstige Universitetets kostnader. Det må derfor legges til grunn at den delen av dekningsbidraget som museene bruker til normalvirksomhet tilsvarer kostnader som faller på UiO sentralt.

⁴⁴ Enkelte andre enheter kan ha like store usikkerhet knyttet til andre tilgangen på eksterne prosjekter. Museet står likevel i en litt annen stilling ved at det har oppgaver som i større grad er pålagt utenfra.

En nylig avsagt dom (som ennå ikke er rettskraftig) har sådd tvil om museene har rett til å ta full dekning for indirekte kostnader ved arkeologiske utgravninger. Det er da viktig å understreke at museenes oppfølging av f.eks. arkeologiske utgravninger er et område som den som finansierer utgravningene også må bidra til. Regningen kan ikke uten videre skyves videre til resten av universitetssamfunnet. Dersom lovgrunnlaget ikke er tilstrekkelig til å ta full kostnadsdekning, er det en sak som må tas opp med Kunnskapsdepartementet.

Utvalget har i kapittel 4 stilt seg skeptisk til at UiO skal ha andre resultatbaserte tildelinger internt utenom de som finnes i KDs finansieringsmodell. Så lenge resultater innen samlingsforvaltning ikke inngår i KDs modell, vil en resultatbasert tildeling til samlingsforvaltning skape økt usikkerhet i bevilgningene ikke bare for museene, men også for resten av universitetet. Utvalget har på bakgrunn av dette ikke funnet å ville innføre en resultatbasert komponent i finansieringsmodellen for samlinger.

8.2 Universitetsbiblioteket

Universitetsbiblioteket ble opprettet ved kongelig resolusjon av 2. september 1811, samtidig med universitetet selv. Bibliotekets første leder var Georg Sverdrup som også var president for riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814. Bibliotekets formål er nedfelt i reglement for Universitetsbiblioteket i Oslo (UBO), fastsatt i 2003: "Universitetsbiblioteket skal være et helhetlig bibliotek for Universitetet i Oslo som skal støtte universitetets formål innen forskning, utdanning og formidling ved å tilrettelegge og formidle relevant informasjon og kunnskaper til universitetets ansatte og studenter. Universitetsbiblioteket er et kunnskapsbibliotek for brukere utenfor universitetet."

Årsrapportene fra UBO inneholder en rekke nøkkeltall som viser omfanget av virksomheten. Fra årsrapporten for 2005 framgår det at samlingen er på litt over 3,5 mill. bind. Tilgjengelige tidsskrifter nærmer seg 8 000, både når det gjelder trykte og elektroniske. Samlede utlån har passert 780 000, og nedlasting av dokumenter i elektronisk form har passert 2 millioner og står dermed for ca. 70 % av all registrert bruk av samlingene.

Bibliotekstyret har vedtatt strategisk plan for 2006-2009 og nevner fire utfordringer:

1. Et framtidsrettet forskningsbibliotek.
2. Sikre finansiering av mediekjøp.
3. Utvikle elektroniske tjenester.
4. Hensiktsmessig og effektiv organisering.

Biblioteket budsjetteres i dag i hovedsak sentralt. Men fakulteter og enheter bidrar også med mediekjøp til UBs samlinger over egne budsjetter i tillegg til at det noen ganger overføres rene penger fra fakulteter og enheter til UB. Disse mediekjøpene har imidlertid vist en synkende tendens over flere år, bl.a. kan det observeres via regnskapsdata at midler i stigende grad brukes til mediekjøp utenfor UBs samlinger (dvs. en slags "privatisering" av kjøpene). Det er et problem at tilskuddene er uforutsigbare og gjerne kommer på slutten av året.

På denne bakgrunn kan man identifisere et sentralt universitetspolitisk spørsmål: Skal UB selv styre hele innkjøpspolitikken (dvs. at midler overføres fra fakulteter og enheter) eller skal dagens delte finansieringsansvar for mediekjøp fortsette? Finansieringsmodellutvalget har ikke gjennomført undersøkelser og drøftinger som gir grunnlag for å konkludere entydig. Utvalget anbefaler at det blir gjort en egen utredning av hvor ansvaret for mediekjøp bør plasseres, fordelingsnøkler for mediekjøp og eventuelle andre sider ved finansieringen av biblioteket som det kan være hensiktsmessig å ta opp samtidig.

I kapittel 9 (sentrale tjenester/infrastruktur) nevnes biblioteket. Finansieringsmodellutvalget har vurdert om biblioteket skulle finansieres gjennom en betalingsordning der fakulteter og enheter fikk midlene og måtte betale for biblioteket på grunnlag av tall for vitenskapelig ansatte og studenter. Utvalget har vurdert at gevinsten ved en slik modell ikke står i forhold til merarbeidet.

8.3 Andre samlinger ved UiO

Departementet ba sommeren 2001 om ”oversikt over særskilte oppgaver” som innspill til arbeidet med å etablere en ny finansieringsmodell. Et av punktene UiO her trakk fram, var de samlingene som eksisterer innenfor humaniora. Deler av restmidlene til HF (jf. tabell 5.5) kan forklares med referanse til disse samlingene. Det dreier seg bl.a. om:

- Norsk folkeminnesamling
- Etnologiske samlinger og Norsk etnologisk granskning
- Arkiv for kirkehistoriske tradisjoner
- Ordbøker (bokmål/nynorsk)
- Dokumentasjonsprosjektets ulike databaser
- Leksikografisk korpus
- Leksikalsk korpus for bokmål

Museum for universitets- og vitenskapshistorie (MUV)⁴⁵ ble opprettet av Universitetsstyret i 2001 for å dokumentere, bevare, formidle og bidra til økt kunnskap om universitets- og vitenskapshistorien til Universitetet i Oslo (UiO). Museet skal bidra til kunnskap om den store betydningen UiO har hatt og har for norsk vitenskap, samfunnsliv, kultur og økonomiske utvikling. MUV skal ha en sentral rolle i forberedelsene til og gjennomføringen av universitetets 200 års jubileum i 2011.

Utvalget anser det ikke formålstjenlig å spesifisere fordelingsmodeller for disse aktivitetene.

8.4 Skisse til en modell for samlinger

I prinsippet ønsker utvalget at den samme tildelingsstrukturen – basis, resultater og satsinger – som gjelder for andre komponenter i modellen, også skal gjelde for samlingskomponenten. Det har imidlertid vist seg vanskelig å etablere en slik struktur. Vi viser til tabellen under for en skisse.

⁴⁵ Teksten her er hentet fra museets nettside <http://www.admin.uio.no/prosjekter/muv/om/index.xml>.

Tabell 8.2 Skisse til en modell for samlinger

	Basis	Resultater	Satsinger
Museenes samlinger	En mulig modell er antall samlinger multiplisert med en gjennomsnitts-/enhetspris pr. samling. En eventuell slik modell må i så fall utredes videre.	Nasjonal modell for resultatbaserte bevilgninger er usikker. En evt. UiO-modell må utredes.	REVITA-midler videreføres.
Biblioteket	Midlene lagt inn i basis.	Virksomhetsstyring.	Mulig, et politisk valg.
HFs samlinger	Antakelig lite aktuelt å spesifisere.		

9 Sentrale tjenester (infrastruktur, fellestjenester og fellestiltak)

Gode sentrale tjenester og en god infrastruktur er av grunnleggende betydning for kjerneaktivitetene forskning, undervisning og formidling. I dag finansieres disse tjenestene i hovedsak ved at universitetsstyret bevilger midler fra basisbevilgningen. I tidligere kapitler har utvalget skissert en modell der en tar utgangspunkt i at alle midler først fordeles til primæroppgavene, men at man så avgir en viss prosent (33 %) av midlene i dekningsbidrag for å finansiere de sentrale tjenestene. Utvalget har vurdert om enhetene i stedet bør betale for sin faktiske bruk av tjenestene gjennom stykkpriser, og vil foreslå at dette blir gjort for bruken av bygningene. Enhetene kan da tildeles tilsvarende mer midler uavhengig av hvor store arealer den enkelte enheten faktisk velger å bruke. Selve betalingsordningen forutsettes videreført i henhold til dagens enkle praksis, administrativt sett.

Styringsgruppa for EFP⁴⁶-prosjektet har foreslått at eksternt finansierte prosjekter skal belastes med et dekningsbidrag per årsverk som skal dekke kostnader til sentrale tjenester, lokal administrasjon m.v. Utvalget slutter seg til prinsippet om at alle kostnader knyttet til prosjektene bør synliggjøres på denne måten. Utvalget foreslår at den delen av dekningsbidraget som gjelder sentrale tjenester også faktisk skal betales til UiO. En større del av bevilgningen fra KD kan da deles ut til enhetene. De vil da ha mulighet til å øke sine egne bidrag til prosjektene tilsvarende, dersom de finner at det er ønskelig. Når det gjelder husleie, er forslaget at enhetene betaler for de lokalene de faktisk disponerer uavhengig av hvordan virksomheten er finansiert. Eventuelt overskytende dekningsbidrag til husleie kan beholdes av enheten selv og eventuelt brukes som egenandel i prosjektene.

Utvalget har vurdert om også internt finansierte årsverk burde belastes med den samme stykkprisen til finansiering av sentrale tjenester, men har ikke funnet det hensiktsmessig.

9.1 Kostnader til sentrale tjenester

Med sentrale tjenester/infrastruktur har man gjerne ment følgende områder: Areal, informasjonsteknologi⁴⁷, bibliotek, sentraladministrasjonen og andre fellestiltak (bl.a. en del kontingenter). Totalt medgår det nesten 1 milliard kroner (nesten 29 %)⁴⁸ av den ordinære bevilgningen til drift av disse tjenestene.

Tabell 9.1 Driftsutgifter til infrastruktur ved UiO – hovedtall (i mill. kroner)

Område	Sentralt avsatt ⁴⁹	Lokale tillegg	Totalt
Areal	613		613
IT	100		100 ⁵⁰
Bibliotek	124	16 ⁵¹	140
S-ADM	107		107
Sum	944	16	960

Nivået på disse avsetningene saksbehandles og bestemmes i dag sentralt ved universitetet. Sentral budsjettering både når det gjelder innhold og omfang har vært ment å sikre over-

⁴⁶ EFP = Eksternt finansierte prosjekter.

⁴⁷ Med informasjonsteknologi menes her USITs virksomhet. Lokal IT-støtte tas altså ikke med, men utgjør etter USITs egne anslag et sted mellom 100 og 120 mill. kroner

⁴⁸ I tillegg kommer diverse fellestiltak, støtte til studentvelferd, mv. Når dette tas med, summerer de midlene som ikke fordeles til fakulteter og enheter seg til om lag 33 % av total bevilgning.

⁴⁹ I 2006-fordelingen. All internhusleie er lagt til linjen for areal (fjernet fra IT/bibliotek).

⁵⁰ USIT har også betydelige eksterne inntekter – i størrelsesorden 50 mill. kroner.

⁵¹ Dette dreier seg om mediekjøp til UBs samlinger over fagmiljøenes egne budsjetter.

ordnet planlegging. Tildelingen skjer i dag i sin helhet over ordinære midler (post 50-52). Den eksternt finansierte virksomheten belaster tjenestene uten å belastes for kostnadene.

For arealene er det etablert en internhusleieordning der fakulteter og enheter mottar nøyaktig de pengene de må betale inn til Teknisk avdeling. Ordningen synliggjør arealkostnadene pr. enhet, men har ingen effektivitetsfremmende virkning.

9.2 Om internprising ved UiO

Utvalgets prinsipielle utgangspunkt er at alle midler skal fordeles til primæroppgavene og de enhetene som utfører disse. Så finansieres infrastruktur, fellestjenester og fellestiltak gjennom at enhetene blir belastet for sin del av kostnadene. God ressursbruk fremmes normalt best ved at enhetene betaler for de kostnadene de faktisk påfører de sentrale tjenestene. Tilsvarende har utvalget i tidligere kapitler lagt til grunn at gode beslutninger om aktivitet og ressursbruk normalt fremmes best ved at enhetene får beholde de inntektene de tjener opp.

De sentrale tjenestene har ulik karakter. Noen få er rene fellesgoder som kan komme alle enheter til nytte uten at det kommer til fortrenghet for andre eller koster noe ekstra. Den største delen er imidlertid goder som bare kan brukes av en enhet om gangen, for eksempel bygningstjenester. Som overalt i samfunnet opplever en at når et "individualgode" blir betalt av fellesskapet, så ønsker brukerne seg mest mulig av godet. Samtidig har fellesskapet vanskelig for å skaffe til veie nok midler til å tilfredsstille brukernes ønsker. Dersom de skal tilfredsstilles fullt ut, vil det gå ut over formål som har høy prioritet. Mange fellestjenester er mellomtilfeller av rene fellesgoder og rene "individualgoder", for eksempel tjenester som kan brukes av alle, men der det oppstår trengsel og behov for utvidet kapasitet dersom det blir for mange brukere.

Opplistingen under uttrykker allment anerkjente prinsipper for hvordan en skal gå fram for å få til god ressursbruk. Imidlertid gjør både praktiske administrative hensyn og fordelingshensyn at disse prinsippene ikke kan følges fullt ut:

- A. For de tjenestene som er rene "individualgoder", f.eks. lokaler, taler hovedprinsippet om at enhetene bør betale de kostnadene som aktiviteten påfører UiO sentralt, for at de betaler for faktisk bruk. Med faktisk bruk forstår utvalget at man betaler for det antall kvadratmeter man bruker, uavhengig om det er ordinært eller eksternt finansiert virksomhet som befinner seg i lokalene. Prisene bør i prinsippet reflektere det som det koster UiO sentralt å levere mer eller mindre av de aktuelle tjenestene.
- B. Rene fellesgoder bør det derimot ikke koste noe å bruke mer av. Slike er det da heller ikke mange av.
- C. Når det gjelder fellesgoder der det kan oppstå trengsel, bør normalt betalingen skje etter bruk og ut fra priser som reflekterer hva det koster å øke kapasiteten. IT, bibliotek og sentral administrasjon er slike fellesgoder. Kostnaden med å registrere bruken av disse tjenestene vil imidlertid åpenbart være overveldende og er derfor ikke noe reelt alternativ. En annen mulighet er betaling i forhold til antall brukere (ansatte, studenter, brukerkontoer). Det kan ofte være et brukbart kompromiss mellom hensynet til enkelhet og god ressursbruk. Enhetene vil da måtte ta hensyn til at dersom man ansetter flere eller tar inn flere studenter, øker også kostnadene til fellestjenester.

Et alternativ til brukerbetaling kan for øvrig være å desentralisere oppgaver. Det blir da opp til fagenhetene selv å dimensjonere tjenestene ut fra behovene i primæraktiviteten. Men desentralisering er problematisk når tjenestene er fellesgoder eller det er betydelige stordriftsfordeler.

Utvalget anbefaler etter en samlet vurdering at det innføres brukerbetaling for lokaler, men at det verken innføres brukerbetaling eller betaling per ansatt eller student for de andre sentrale tjenestene. Utvalget foreslår likevel at eksternt finansierte prosjekter skal betale et dekningsbidrag per årsverk til sentrale tjenester. Det vises til nærmere omtale av eksterne prosjekter i avsnitt 9.3.

Forslag innebærer altså at en bruker internprising som virkemiddel for å få til bedre ressursbruk når det gjelder arealer. Fortsatt vil imidlertid bygningsdriften bli utført av Teknisk avdeling, og omfanget av ressursbruken kan styres gjennom vedtak som fattes i universitetsstyret. Det er altså langt fra noen markedsløsning som bli foreslått. En virkelig markedsløsning ville innebære at enhetene ble stilt fritt til å leie lokale og kjøpe IT-tjenester og bibliotek-tjenester fra hvem som helst og i det omfanget de selv ønsker, mens de sentrale avdelingene fikk i oppgave å oppnå størst mulig fortjeneste på sin virksomhet. Utvalget ser mange motforestillinger mot slike løsninger og har ikke vurdert dem nærmere.

Dagens internhusleie er fastsatt slik at husleieinntektene dekker utgiftene til Teknisk avdeling⁵². Utgiftene inkluderer bare en mindre del av de virkelige kapitalkostnadene, og det er grunn til å tro at husleien i gjennomsnitt ligger vesentlig under markedsleie. Samtidig leier UiO inn betydelige arealer eksternt til markedspris, og UiO har også adgang til å leie ut arealer. Alternativkostnaden for bruk av UiOs arealer kan derfor sies å være husleiene i det eksterne markedet, og det kan hevdes at for å gi enhetene insentiver til å opptre slik universitetet alt i alt er best tjent med, bør internhusleien settes lik husleien i markedet. Markedsprisen vil imidlertid variere med typen og tilstanden til lokalene og vil ikke uten videre være lett å fastslå. Noen lokaler vil kreve betydelige investeringer dersom de skal ha alternativ bruk. Dagens husleiesystem har bare tre priskategorier og er enkel å administrere. Administrativt fastsatte priser som er på høyde med markedsprisene, men for lite differensiert i forhold til tilstanden på lokalene, gir ikke nødvendigvis best ressursutnyttning. Et sterkt differensiert prissystem kan på den andre siden gjøre det vanskeligere å fordele budsjettet uavhengig av hva slags lokaler enhetene faktisk er tildelt.

Nedenfor er det lagt til grunn en husleie på samme nivå som dagens internhusleie. Det er imidlertid viktig å understreke at formålet med husleieordningen ikke primært er å finansiere Teknisk avdeling, men å stimulere til nøkternhet i arealkrav. Det er fullt mulig å velge en høyere internhusleie enn det som er nødvendig for å dekke Teknisk avdelings utgifter. Da må en fordele tilsvarende mer midler til enhetene. Ekstraintektene som følger av at en tar en husleie som også dekker deler av kapitalkostnadene for de bygningene UiO selv eier, må ikke gå til Teknisk avdeling, men føres tilbake til primæraktivitetene.

Når det gjelder selve betalingen, forutsetter utvalget at den håndteres sentralt i forbindelse med årsplanarbeidet. Faktureringen bør skje automatisk på grunnlag av omforente arealoppgaver.

Brukerbetaling for arealer vil gjøre det lettere å komme fram til en riktig dimensjonering av Teknisk avdelings tjenester. Enhetene vil, som nevnt, være mer nøkterne i sine arealkrav og vil være mer opptatt av å frigjøre arealer. Men dersom de likevel ber om mer arealer, betyr det også at Teknisk avdeling får større inntekter og kan bidra til å finansiere nye leieavtaler. Dimensjoneringen av Teknisk avdelings tjenester overlates i større grad til de enhetene som utfører primæraktivitetene.

Begrunnelsen for å ikke innføre en generell ordning med betaling for andre sentrale tjenester enn lokaler er todelt. Betaling pr. ansatt vil neppe påvirke den lokale atferden i stor grad når det gjelder den virksomheten som er finansiert over ordinær statsbevilgning⁵³. Da

⁵² En stor del av utgiftene gjelder tjenester som vanligvis ikke er inkludert i husleien, for eksempel renhold. Utgiftene til enkelte store rehabiliteringsprosjekter har ikke blitt holdt utenom.

⁵³ Et mulig unntak er dersom det skulle bli aktuelt å kjøpe flere administrative eller tekniske tjenester eksternt.

blir merarbeidet med å etablere og administrere en slik ordning neppe regningsssvarende. Betaling per student reiser problemer i forhold til de store forskjellene i studieplassatsene. Det er tvilsomt om de laveste studieplassatsene gir rom for forsvarlig undervisning dersom fellestjenestene skal betales for pr. hode og ikke i forhold til inntektene.

Fortsatt vil det være en utfordring å dimensjonere riktig de sentrale tjenestene som ikke finansieres gjennom brukerbetaling. Det vil være nyttig å få fram data om hva tjenestene koster per ansatt og per student og sammenligninger med kostnadene for tvilsvarende tjenester ved andre universiteter. Husleie- og IT-kostnadene for de forskjellige sentrale enhetene burde da også synliggjøres. Fakulteter og museer kan koples sterkere inn vurderingen av tjenestnivå og bevilgninger. En ekstrem variant vil være å overlate til dekanene i fellesskap å bestemme hvor stor del av andel universitetets midler som skal brukes til for eksempel bibliotekstjenester og hvor stor del som skal gå til fakultetene. En slik løsning kan selvsagt bare fungere i praksis for tjenester der så godt som alle brukerne befinner seg på fakultetene.

Universitetsbiblioteket blir i dag i hovedsak finansiert sentralt, men får også en del bevilgninger til mediekjøp fra enhetene. At ansvaret er delt på denne måten er ikke nødvendigvis den beste metoden for å komme fram til et riktig bevilgningsnivå. Det vises til drøftingen/forslaget i kapittel 8.2.

Uansett blir spørsmålet om mekanismene for dimensjonering av sentrale tjenester noe som universitetsdirektøren må arbeide videre med.

9.3 Håndtering av eksternt finansierte prosjekter

Eksternt finansierte prosjekter⁵⁴ belastes i dag i hovedsak ikke for kostnader til sentrale tjenester. Styringsgruppa i EFP-prosjektet har tatt utgangspunkt i departementets regler for eksternt finansierte prosjekter (rundskriv F-32/02) som stiller krav om totalbudsjettering av de eksternt finansierte prosjektene gjennom synliggjøring av alle direkte og indirekte kostnader. I reglene heter det videre at eksternt finansiert virksomhet så langt det er mulig skal fullfinansieres. Styringsgruppa har anbefalt overfor universitetsdirektøren at prosjektene må dekke faktisk bruk av sentrale tjenester ved at prosjektene trekkes for beregnede kostnader pr. årsverk. Dette vil frigjøre midler på post 50-52 som så i sin tur vil komme fakulteter og fagmiljøer til gode. Styringsgruppas anbefaling med begrunnelser finnes i vedlegg.

Utvalget slutter seg til styringsgruppas anbefaling og foreslår at den følges opp også i finansieringsmodellen. Utvalget vil peke på at det er en sammenheng mellom delegering av myndighet og ansvar for kostnader. At enhetene tar ansvar også for de kostnadene som prosjektene påfører UiO sentralt, er en forutsetning for at beslutningene om å ta imot prosjekter som ikke er fullfinansierte kan delegeres til enhetene. Ellers risikerer en at summen av lokale-enkeltbeslutninger får konsekvenser som undergraver UiOs kjernevirksomhet.

Siden NFR, EU og en del andre finansieringskilder forutsetter at UiO selv bidrar til prosjektene, må interne midler kunne brukes til delfinansiering av eksterne bidragsprosjekter, men det må skje på grunnlag av en eksplisitt prioritering. I noen tilfeller vil det føre til at enhetene finner at de vil avstå fra prosjekter som de ville tatt imot om UiO sentralt betalte en del av kostnaden, men da skjer dette fordi andre aktiviteter blir ansett som viktigere. Universitetet har som oppgave å innhente eksterne midler til forskning, men det kan ikke være slik at UiO

⁵⁴ Et forsøk på opprydding i begreper:

BFV = Bevilgningsfinansiert virksomhet som departementet definerer som ordinær bevilgning + prosjektinntekter fra Norges Forskningsråd og øvrige departementer.

EFV = Eksternt finansiert virksomhet, dvs. totale inntekter minus BFV.

EFP = Eksternt finansierte prosjekter – utvalgets begrep – er alle eksternt finansierte prosjekter (også fra NFR etc.).

sentralt *automatisk* skal ta midler fra andre viktige oppgaver innen undervisning og fri forskning for å bidra med egenandeler når noen tar på seg eksterne prosjekter.

Ved Universitetet har den enkelte vitenskapelige ansatte i praksis i stor grad selv kunnet velge om eksternt finansierte prosjekter de deltar i skal legges til universitetet eller til samarbeidende institusjoner⁵⁵. Enkelte samarbeidspartnere kan også selv legge inn betydelige egenandeler i prosjektene. Det gjelder andre universiteter og høyskoler og det gjelder helseforetakene. Dette vil gjøre det fristende å legge prosjektene til den institusjonen som bidrar med størst egenandel. Den universitetsansatte kan fortsatt la sin forskningstid være en egenandel i prosjektet selv om det legges til en annen institusjon. Dette betyr at på enkelte fagområder kan selv små dekningsbidrag lett føre til en relativt stor effekt på volumet av prosjekter som blir lagt innenfor universitetet. Det vil imidlertid være opp til enhetene selv å bidra tilstrekkelig til prosjektene til at de blir lagt innenfor universitetet dersom de mener at det er verd kostnadene. For øvrig viser utvalget til forslaget i kapittel 4 om fordeling av midler som tildeles av KD på grunnlag av volumet av NFR- og EU-prosjekter og de mulighetene disse midlene gir.

Det er to hovedspørsmål som må løses når det skal innføres betaling for sentrale tjenester: (i) Hvor store er kostnadene pr. årsverk til sentrale tjenester? (ii) Hvordan skal frigjorte midler fordeles tilbake til fakulteter og enheter?

- (i) En nasjonal arbeidsgruppe i regi av universitetenes rektormøte har i 2006 arbeidet med spørsmålet om størrelsen på de indirekte kostnadene. Kostnadene varierer mellom universitetene og mellom fagmiljøer. Arbeidsgruppa har imidlertid anbefalt en framgangsmåte når det gjelder indirekte kostnader for en *personlig arbeidsplass* som legges til grunn her. Disse kostnadene er like for alle. Kostnader til teknisk infrastruktur⁵⁶ tar vi da ikke hensyn til. Arbeidsgruppa konkluderer med at indirekte kostnader for en personlig arbeidsplass ved UiO kan settes til kroner 170 000 pr. årsverk, hvorav kroner 24 000 gjelder selve kontoret, kroner 67 000 gjelder sentrale tjenester (definert på samme måte som er gjort her) og kroner 79 000 gjelder fakultære og instituttvise kostnader til administrasjon og kontorhold.

Prisene gjelder 2006. I tillegg til generell prisjustering kan prisene bli endret som følge av et kvalitetssikringsarbeid i regi av EFP-prosjektet. Dette arbeidet vil foregå fram til påske. Prisene må derfor forstås som regneeksempler i utvalgets rapport.

For nye prosjekter innebærer dette at prosjektene vil bli krevet for dekningsbidrag på kroner 24 000 pr. årsverk for arealformål (midlene tilfaller instituttet) og på kroner 67 000 pr. årsverk til sentrale tjenester. Dekningsbidrag til lokal administrasjon (dvs. både for fakultet og institutt) og kontorhold avtales lokalt.

- (ii) I 2005 var det nærmere 1 100 årsverk i eksternt finansierte prosjekter ved UiO. Et dekningsbidrag på kroner 67 000 pr. årsverk innebærer at det trekkes inn vel 70 mill. kroner til finansiering av sentrale tjenester. Tilsvarende beløp frigjøres dermed av den ordinære bevilgningen og kan fordeles til fakulteter og enheter i samme omfang som de bidrar med dekningsbidrag. Utvalget forutsetter at denne fordelingen skjer i basisdelen av forskningskomponenten. Det blir dermed lagt et grunnlag for at en kan gå inn med egenandeler i prosjektene dersom det er ønskelig.

⁵⁵ Dette er nokså unikt i norsk arbeidsliv og i prinsippet mulig å regulere for universitetet.

⁵⁶ Med teknisk infrastruktur menes eksisterende laboratoriearealer, drifts- og utstyrsmidler, samt teknisk støtte som de eksternt finansierte prosjektene drar nytte av. Disse kostnadene varierer mye mellom fagmiljøene.

Tabell 9.2 Tilleggsfordeling av ordinære midler på grunnlag av dekningsbidrag fra eksternt finansierte prosjekter

	Årsverk i EFP ⁵⁷	Tilleggsmidler ⁵⁸
TEOL	3,8	255
JUR	71,4	4 784
MED	343,9	23 041
HF	111,1	7 444
MN	363,3	24 341
OD	15,3	1 025
SV	53,8	3 605
UV	34,4	2 305
Fakultetene	997,0	66 800
KHM	27,0	1 809
NHM	19,7	1 320
Museene	46,7	3 129
Andre	43,9	2 941
Sum	1 087,6	72 870

Disse nær 73 mill. kroner vil fordeles mellom ulike avdelinger slik: Teknisk avdeling (porto) 5,5 %, USIT (IT/tlf.) 23,9 %, UB 37,3 % og den sentrale administrasjonen 33,3 %. Disse avdelingene vil derfor bli tildelt tilsvarende mindre i utgangspunktet.

9.4 Konsekvenser av husleieordningen for finansieringsmodellen

Beregnet internhusleie for fakulteter, museer og sentre er i dag 431 millioner kroner. Forutsatt at leien i en ny husleieordning legges på samme nivå blir det da 431 millioner kroner mer som skal fordeles ut til enhetene gjennom finansieringsmodellen. En annen måte å se det på er at mens det i dag er 33 prosent av bevilgningen fra KD som må holdes tilbake sentralt for å betale fellesutgifter, så vil det når enhetene betaler reell husleie, være nok å holde tilbake 20 prosent til dekning av øvrige felleskostnader. Spørsmålet er hvordan disse midlene bør fordeles.

En mulig framgangsmåte er å bruke samme fordelingskriterier som er foreslått i tidligere kapitler og bare øke satsene. Det vil si at tildelingene for studieplasser, studiepoeng og forskningsresultater økes fra 67 til 80 prosent av departementets satser. Andre bevilgninger kan økes tilsvarende. Et problem med denne løsningen er at bruken av arealene vil være vanskelig å endre raskt. Det taler for å legge alle de nye midlene inn i basis og la resultatuttellingene fortsatt være 67 prosent av departementets satser. Videre er det nødvendig å ta høyde for at arealbehovene kan være noe forskjellige avhengig av hvilken type virksomhet som drives.

De arealene fakultetene bruker kan grovt sett deles i tre: Kontorarealer (medregnet møterom, pauserom og lignende), studentarealer (lesesaler, PC-saler, undervisningsrom) og laboratorier (medregnet andre spesialrom). Av samlet husleie for fakultetene er ca. 36 % knyttet til kontorer, 26 % til studentarealer og 35 % til laboratorier⁵⁹. Museene har på sin side arealer for publikumsutstillinger og for oppbevaring av samlinger. For fakultetene må behovet for kontorarealer i tilknytning til internt finansiert virksomhet antas å være forholdsvis proporsjonalt med basisbevilgningene til studieplasser og stipendiatstillinger. Behovene for studentarealer må antas å være forholdsvis proporsjonale med studenttallene. Behovet for labora-

⁵⁷ Tall hentet fra Database for høyere utdanning (DBH).

⁵⁸ Årsverktallene i venstre kolonne multiplisert med kroner 67 000 og avrundet til nærmeste hele tusen.

⁵⁹ Summen blir 97 %. De siste 3 prosentenehetene knytter seg til arealer som ikke er klassifisert.

torier kan derimot neppe knyttes til slike enkle nøkler. Samtidig utgjør de en betydelig del av samlet husleie.

Utvalgets flertall⁶⁰ har på bakgrunn av dette kommet fram til følgende forslag (mindretallets merknad er tatt inn i kapittel 1.3):

- De enhetene som har laboratorier eller andre spesialrom tildeles i basis under kapitlet for Forskning og forskerutdanning et beløp som er lik husleien for de laboratoriene de bruker i utgangspunktet.
- Basistildelingen for en studieplass settes til 89 % av departementets satser (mot 67 % i alternativet uten reell internhusleie).
- Basistildelingen for stipendiat- og postdoktorstillinger settes til 100 prosent av departementets satser (mot ca. 89 % i alternativet uten reell internhusleie).
- Tildelingen til studieplasser justeres ned for de enhetene der studentene har praksis i eksterne lokaler. For medisinerstudiet settes derfor uttellingen i basis til 80 % av KDs satser. Nærmere begrunnelse er gitt i vedlegg.
- Fakulteter som med godkjenning fra universitetsstyret forventes å ha vesentlig flere studiepoeng enn studieplasser gis som særskilt satsingstiltak en ekstrabevilgning til dekning av husleie for det ekstra antallet studenter.
- Utstillingslokaler og magasiner behandles likt med laboratorier. Det samme gjelder arealbehov i forbindelse med spesielle satsinger.
- Resultatbevilgningene beholdes på 67 % av KDs satser.

Økningen i satsene for studieplasser og stipendiatstillinger vil gi fakultetene en ekstra tildeling på 366 mill. kroner. Dette er 12 mill. kroner mindre enn samlet husleie for dagens kontorarealer og studentarealer. De 12 millioner kronene er holdt igjen for å gi noe rom for å knytte husleie til bestemte satsinger⁶¹. Arealer som i dag brukes til eksternt finansiert virksomhet er ikke trukket ut. Det betyr at det i de foreslåtte tildelingene er rom for å la husleien være en egenandel i eksternt finansierte prosjekter.

Siden behovet for studentarealer per student neppe varierer proporsjonalt med KDs studieplassatser, er forslaget med reell internhusleie noe mindre gunstig for de fakultetene som har lavest studieplassatser enn forslaget uten reell internhusleie. Effekten blir imidlertid dempet av den nedskaleringen som skjer for medisinerstudiet.

Utvalget har vurdert et alternativ der basistildelingen pr. studieplass er noe mindre enn 89 % av KDs satser, mens det i tillegg blir gitt en basistildeling i kroner per studieplass slik at beløpet som alt i alt blir fordelt på denne måten er det samme. Utvalget har imidlertid kommet til at fordelingen med å følge tett på departementets modell veier tyngst.

Dersom en velger å tilnærme internhusleien til markedsleie, blir det ytterligere midler til fordeling til enhetene. Fordelingen kan likevel skje etter de prinsippene som er foreslått over. Imidlertid vil argumentet for å gi en del av tildelingen som et kronebeløp pr. studieplass uavhengig av finansieringskategori bli styrket.

Tabell 9.3 viser fordelingen av internhusleien på enhetene i dag og et regneeksempel som illustrerer hvordan det tilsvarende beløpet kan bli fordelt til enhetene med en reell internhusleie. Det er lagt til grunn samme fordeling av studieplasser som i tabell 5.3 og av rekrutteringsstillinger som i den faktiske 2006-fordelingen. Litt vilkårlig er det lagt inn ekstra midler som satsinger til tre fakulteter som har vesentlig høyere studenttall enn antall studieplasser.

⁶⁰ Dvs. alle medlemmer unntatt Benjamin Endré Johnsrud og Bjørn Øgaard.

⁶¹ Beløpet tilsvarer husleie for lokaler til ca. 4 000 studenter tilsvarende forskjellen på antall studieplasser og antall studenter, se tabell 9.3 på neste side.

Tabell 9.3 Husleieberegning

	Forskn.basert utdanning		Forskning		Samf.kontakt		Sum
	Basis	Satsinger	Forskn.lab.	Rekr.still.	Samlinger	Rest	
TEOL	1 850	400		704		86	3 041
JUR	30 179			2 304		1 501	33 984
MED	25 614		27 000	5 888		-4 546	53 955
HF	39 156	4 500		6 592		-3 126	47 122
MN	30 998		86 000	10 176		27 392	154 566
OD	10 994		14 000	2 240		-1 531	25 703
SV	31 492	7 200		4 736		-2 565	40 864
UV	15 433			3 008		389	18 831
fakultetene	185 717	12 100	127 000	35 648		17 600	378 065
KHM				320	18 726		19 046
NHM				640	26 818		27 458
museene				960	45 544		46 504
S.U.M.				192		1 596	1 788
SKK				128		559	687
EMBiO/BiO				384		3 149	3 533
Sommerskole	786						786
Andre							
sentrene	786			704		5 304	6 794
Seinere ford.				3 808		-3 808	
UB					25 794	26 958	52 751
TA						123 324	123 324
USIT						5 090	5 090
Felles mv.							
Totalt	186 503	12 100	127 000	41 120	71 338	174 468	612 528

Ytterste høyre kolonne viser dagens⁶² fordeling av internhusleie basert på hva man skal betale inn til Teknisk avdeling. I startåret for arealmodellen legger utvalget til grunn at fakulteter og enheter får så mye i tillegg til det som følger av kriteriene/nøkklene (jf. de tre første tallkolonnene i tabellen) at det til sammen blir akkurat så mye som dagens fordeling til internhusleie. Fra dette utgangspunktet kan det skje endringer gjennom politiske vedtak i Universitetsstyret. Samtidig vil enhetenes husleieutgifter kunne endres direkte som følge av egne prioriteringer: Frigjøring av plass vil innebære at man beholder midler som kan brukes til annen virksomhet. Behov for mer plass må den enkelte enhet selv finne midler til innenfor gjeldende ramme.

Parallelt med finansieringsmodellutvalget har Teknisk avdeling arbeidet med å utarbeide en masterplan for arealbruken ved UiO. Der er arealbehovet for de forskjellige enhetene beregnet i kvadratmeter. Grunnlaget er normer for hvor mange kvadratmeter som trengs til kontorer med videre per ansatt og til undervisningsrom og lesesaler pr. student. For laboratorier er det også brukt en norm pr. ansatt og pr. student, men en del laboratorier og andre spesialrom er skilt ut og behandlet særskilt. Normene i masterplanen er lite egnet som grunnlag for å fordele midler. Dersom en bruker antall ansatte som fordelingskriterium, vil det undergrave noe av hensikten med en internhusleieordning, nemlig å få enhetene til å ta hensyn til alle kostnadene når de ansetter flere. Tilsvarende gjelder studenttallene. I praksis vil det imidlertid være en del likhetstrekk mellom de to fordelingsmåtene. Det vil for eksempel være en sterk sammenheng mellom bevilgningene til studieplasser og stipendiatstillinger og antall ansatte ved enhetene. Fordelingen av de midlene som er tenkt til å finansiere kontorarealer i utvalgets forslag vil derfor ikke nødvendigvis være dramatisk forskjellig fra fordelingen av kontorarealene etter masterplanens normer. Det kan imidlertid være verd å merke seg at utkastet til masterplan legger til grunn at behovet for undervisningslokaler og lesesaler følger

⁶² Tallene er noe høyere enn den faktiske tildelingen i 2006 fordi hele kostnadsrammen til Teknisk avdeling er fordelt på enhetene som inngår i husleiemodellen.

studenttallene uavhengig av finansieringskategori. Muligens kan en kanskje med hjelp av masterplanen finne fram til fordelingsnøkler som dekker en del av laboratoriebehovene.

Masterplanen er ennå ikke ferdig. Det utkastet som foreligger viser imidlertid en tydelig tendens, nemlig at HF har relativt lite areal i forhold til behovet, mens MN har mye arealer (men som ofte er lite hensiktsmessige). De andre fakultetene er nærmere balanse, men med en tendens til at de har i underkant av behovene. Dersom utvalgets forslag til fordeling av midlene samsvarer med behovene slik de blir beregnet i masterplanen, skulle vi i tabell 9.3 vente å finne et stort negativt restbeløp for HF, et stort positivt restbeløp for MN og mindre restbeløp for de andre fakultetene. Når vi ikke finner et stort restbeløp for HF, så er årsaken dels at ekstraratildelingen til å opprettholde mange språkfag ikke er tatt hensyn til ved beregningen av husleietillegget i basis, og at den basisbevilgningen til studieplasser som ligger til grunn for beregningen er liten i forhold til dagens basis. Sluttresultatet for HF kan derfor lett bli en vesentlig større minus i restposten. For MN antyder masterplanen et behov for laboratoriearealer som er mindre enn de laboratoriearealene som fakultet faktisk disponerer, men nye og mer funksjonelle laboratoriearealer krever svært store investeringer. Tallene i tabell 9.3 kan forandre seg en del når en har fått gått gjennom alle arealbehov som er knyttet til spesielle satsinger og oppgaver som skal legges inn i basis. En slik gjennomgang kan muligens også føre til at en må justere husleiepåslagene i satsene for studieplasser og stipendiatstillinger noe.

Dersom husleieordningen skal fungere etter hensikten, må det være slik at enheter som flytter inn i nye lokaler som hovedregel selv må dekke eventuelle økte husleieutgifter. Unntaket kan være når flyttingen skjer som del av en strategisk satsing og økte arealer til laboratorier eller andre spesialrom er en del av denne.

Et par problemstillinger som gjelder studentarealene bør nevnes. Husleien for undervisningsrom er i dag fordelt på enhetene etter hvilken enhet som formelt disponerer lokalene. Enhetene bruker også undervisningsrom som tilhører andre. Det kan derfor være bruk for å anslå internhusleien basert på faktisk bruk i forbindelse med innføring av modellen. Studenter på lavere grad studerer ofte på flere fakulteter samtidig, og det er ingen kontroll med hvilke studenter som bruker hvilke lesesaler og PC-stuer. Bibliotekene har et betydelig antall lesesalsplasser. Dette kan tale for at lesesaler, spesielt de for lavere grad, bør bli sett på som fellesgoder og finansiert sentralt. Det har tidligere vært utredet – i 2001 – en særskilt betalingsordning for undervisningsrom. Pga. tekniske vanskeligheter med å etablere ordningen, ble den aldri iverksatt. Det ble også gjort analyser som viste at UiO syntes å ha tilstrekkelig kapasitet på undervisningslokaler – noe som ble antatt å skyldes tre forhold: (i) Bedre utnyttelse vha. rombookingsystemet, (ii) flere nye undervisningslokaler (særlig i Georg Sverdrups hus) og (iii) nedgang i antall studenter.

9.5 Betalingsordning

Dagens internhusleieordning er en enkel ordning å administrere. Arealene er inndelt i tre kategorier – kontor, laboratorier og kjeller/lager – som prises forskjellig. Andre forskjeller gir ikke grunnlag for forskjellig pris, verken

- om arealene er universitetets egne eller om de er innleid fra eksterne bygningseiere,
- om arealene er nye og godt egnet for virksomheten eller om de er gamle og mindre godt egnet,
- om virksomheten som er i lokalene bruker mye energi/renhold/etc. eller lite,
- om arealene er nyoppusset eller ikke.

Utvalget forutsetter at den framtidige betalingsordningen blir like enkel. I samråd med Teknisk avdeling finner vi grunn til å uttrykke noen føringer på spesielle områder som er viktig å få på plass i en framtidig ordning:

1. Kostnader for innleide lokaler fordeles solidarisk mellom alle universitetets enheter slik praksis er i dag. Det betyr også at nettogevinsten ved eventuell oppsigelse av slike lokaler fordeles mellom alle enheter. All innleie av eksterne lokaler skal skje gjennom Teknisk avdeling som både forhandler fram kontrakt og betaler leiekostnadene⁶³.
2. For enheter som vil frigjøre plass i lokaler eid av universitetet, må det etableres ordninger (oppsigelsestid, et minimum av sammenhengende plass, etc.) som sikrer en visst minimum av tid til planlegging for Teknisk avdeling. Det må også sikres finansieringsordninger (tomgangsleie) som gjør at Teknisk avdeling kan betale for lokaler som ikke andre tar i bruk.
3. Midler til større vedlikehold er inkludert i husleieprisene på gjennomsnittsbasis. Det innebærer ikke at den enkelte enhet har spesielle rettigheter når det gjelder å få utført større vedlikehold. En ny husleieordning må forutsettes å videreføre praksisen med sentral planlegging av større vedlikehold, basert på prosjektoversikter som vedtas i Universitetsstyret.
4. Noen arealer er i dag unntatt fra internhusleieordningen – det gjelder bl.a. all fristasjon til SiO og andre, hele den sentrale administrasjonen, Teknisk avdelings egne lokaler, mv. Utvalget mener at husleiekostnadene bør synliggjøres også for de sentrale tjenestene, men utvalget har ikke vurdert muligheten for å gjøre internhusleieordningen reell for disse enhetene. Prinsippet om fri stasjon vil sannsynligvis gjøre det vanskelig å innføre reell internhusleie for samskipnaden.

Utvalget overlater imidlertid den praktiske gjennomføringen av disse sakene til universitetsdirektørens oppfølging.

9.6 Konklusjon

Utvalget anbefaler at arealbruken finansieres gjennom betaling fra fakulteter, museer og sentre i henhold til bruk (kvadratmetre). Finansieringen for fakultetenes del deles i tre:

1. Dels gjennom et påslag på basis studieplasspris som innebærer at departementets priser skaleres til 89 %.
2. Dels gjennom midlertidige tildelinger til de tre fakultetene (TEOL, HF, og SV) som har et betydelig høyere studenttall enn studieplasstall.
3. Dels gjennom særskilte bevilgninger knyttet til forskningslaboratorier, rekrutteringsstillinger og en del satsinger.

Punktene 1 og 2 over etablerer en helt ny ordning for finansiering av arealer der tildelingsprinsipper skilles fra bruk. På punkt 3 følges gammel ordning der enhetene får tildelt det beløp de så i sin tur må betale inn til Teknisk avdeling.

Det alternative forslaget vil være fortsatt sentral budsjettering av arealer, det vil si en videreføring av dagens ordning, men med ett unntak. Utvalget har slått fast prinsippet om at eksterne prosjekter skal betale for sentrale tjenester. Dersom det ikke innføres reell interhusleie, så tilsier det at dekningsbidraget fra eksterne prosjekter til sentrale tjenester må økes for å ta høyde for husleiekostnader. For øvrig vil viderføring av dagens husleieordning inne-

⁶³ Dagens unntaksordninger, bl.a. for KHM og USIT, må avsluttes.

bærer i så fall at lavere basis til studieplasser og lavere rundsummer til rekrutteringsstillingene.

Når det gjelder undervisningslokaler spesielt, anbefaler utvalget at universitetsdirektøren vurderer om lokalene skal forvaltes sentralt eller av de enkelte fakultetene som da kan leie ut lokaler til hverandre.

Andre sentrale tjenester (IT, bibliotek og sentral administrasjon) budsjetteres sentralt som i dag.

Eksternt finansierte prosjekter inngår i betalingsordningen i forhold til de arealer som de legger beslag på og må derfor bidra med dekningsbidrag til institutt eller tilsvarende enhet som står ansvarlig for husleia. For andre sentrale tjenester henviser utvalget til styringsgruppa for EFP-prosjektet og anbefaler at det trekkes dekningsbidrag i tråd med styringsgruppas anbefaling. Frigjorte midler av ordinær bevilgning fordeles på fakulteter og enheter iht. innbetalt dekningsbidrag.

10 Talleksempler

10.1 To eksempler

På de etterfølgende sidene viser vi to talleksempler.

Felles for eksemplene er at de bygger på studieplassfordelingen fra tabell 5.3, resultatene i 2004 og en forskningskomponent med det innholdet som er beskrevet i kapittel 6. Restkategorien⁶⁴ er sett i forhold til aktuell fordeling for 2006. Forutsetningene for eksemplene er som følger:

1. Fordeling med sentral budsjettering av husleie (og uten innbetaling av dekningsbidrag fra eksternt finansierte prosjekter, jf. kapittel 9.3). Det er heller ikke lagt inn særskilte tillegg til HF (for språkfagene) og OD (klinikkvirksomheten).
2. Fordeling med reell internhusleie og innbetaling av dekningsbidrag fra eksternt finansierte prosjekter, samt tillegg til HF og OD.

I regnearkene er de to hovedoppgavene *samfunnskontakt* og *samlinger* slått sammen. Utvalget holder fast på at de skal budsjetteres separat, men årsaken til sammenslåingen her er todelt: Dels er det gjort for å spare plass, men viktigere er det at utvalget ikke har hatt grunnlag for å dele museenes tildeling på de to hovedoppgavene. Da gir en oppsplitting ikke mening.

Siste tallkolonne før sumkolonnen i de to regnearkene har overskriften ”resttildeling”. Denne framkommer som differansen mellom faktisk tildeling i 2006 og de modellmessig beregnede tildelingene i kolonnene foran.

Resttildelingen har ulikt fortegn – for to av fakultetene er den negativ, for de øvrige positiv. Et minusbeløp er ingen garanti for økt tildeling i åra som kommer, det kan like gjerne være et tegn på at beregnede antall studieplasser er for høyt. Dette må avklares i etterkant av utvalgets rapport. Der hvor resttildelingen er positiv (og ganske stor for et par av fakultetenes vedkommende) er det heller ingen automatikk i at tildelingen skal minskes framover. Kanskje skal antall studieplasser økes. Og i alle fall skal det skje en gjennomgang og en synliggjøring av aktiviteter som ikke er omfattet av eksplisitte kriterier/nøkler. En kan også vise til at basismidler til laboratoriedrift, jf. kapittel 6, ikke er lagt inn, her må beregninger skje i etterkant av utvalgets rapport.

Midler fordeles internt ved UiO på flere måter: Dels snakker vi om direkte øremerking og synliggjøring av midler, dels om videreføring av historiske rammer med marginale aktivitetsjusteringer, og dels om stykkpriser i forhold til plantall og oppnådde resultater. Når vi arbeider med en ny finansieringsmodell, er et av de sentrale målene å erstatte historikk med aktivitetsrelaterte kriterier. Skjer det?

For å svare på spørsmålet har vi sortert (A) den faktiske tildelingen for 2006, (B) tildeling etter ny modell med sentral budsjettering av husleie og (C) tildeling etter ny modell med desentral budsjettering av husleie⁶⁵ *andelsmessig* i henhold til hvilke finansieringsprinsipper som gjøres gjeldende for de ulike delene av samlet budsjett. Resultatet er gitt i tabellen under der øverste linje (med svarte tall) i hver hovedrad (jf. A/B/C-inndelingen over) gjelder UiO samlet, mens den nederste linjen i hver hovedrad (med røde tall, skråstilt og fet skrift) gjelder fakultetene spesielt.

⁶⁴ Kolonnen med overskrift ”Tillegg/Annet”.

⁶⁵ Inneholder også midler til HF (språkfag med 24 mill.) og OD (klinikk med 24 mill.) som er lagt til basis studieplasstildeling (kriteriebaserte plantall). ”Ny modell m/desentral infrastruktur” inneholder også tilleggsmidler ift. dekningsbidrag fra eksternt finansierte prosjekter.

Tabell 10.1 Fordeling av midler på ulikt grunnlag

	Historikk	Øremerking		Nøkler (stykkpriser)		Sum	Mill. kroner	
		Satsinger	Synliggjøring	Basis	Resultater			
A	Dagens modell (2006-fordelingen)	57 41	7 4	14 18		22 37	100 100	3 342 1 944
B	Ny modell m/ <i>sentral</i> infrastruktur	41 10	7 4	11 17	19 32	22 38	100 100	3 342 1 944
C	Ny modell m/ <i>desentral</i> infrastruktur	27 7	7 2	18 25	26 36	22 31	100 100	3 342 2 389

Svart skrift: Universitetet i Oslo som helhet

Rød skrift / skråstilt / fet: **Fakultetene samlet**

Gråmarkerte kolonneoverskrifter markerer tildelingsformer som bygger på rammestyringsprinsipper

Felles for de nye modellene – (B) og (C) – er bevegelsen fra venstre mot høyre i tabellen der historikk erstattes med plantall⁶⁶. Vi ser også at modell (c) gir størst reduksjon av den rene historiebaserte fordelingen. Dette imøtekommer dermed de delene av mandatet for utvalgsarbeidet som handler om aktivitetsbasert tildeling, gjennomsiktighet og strategisk kobling (bl.a. til faglige prioriteringer).

Det som i tillegg gjelder for modell (C) – jf. ytterste høyre kolonne – er at fakultetsandelen av totalt budsjett øker fra 58 % til 72 % (fra 1,944 mrd. til 2,389 mrd.). Det gir fakultetene større handlingsrom mht. prioriteringer. Samtidig ser vi av tabellen at resultatavhengigheten – målt i budsjettandel tildelt på grunnlag av resultater – er redusert for fakultetenes del.

Vi gir i tillegg en kortfattet oversikt over de ulike tildelingsmåtene – basis, resultatbaserte tildelinger og satsinger – i de tre modellene (A, B og C), jf. tabell 10.2 under.

Tabell 10.2 Tildelingsmåter (andeler)

	Basis	Resultater	Satsinger	Sum
A Dagens modell (2006)	61	22	17	100
	43	37	20	100
B Ny modell u/husleie ⁶⁷	71	22	7	100
	59	38	4	100
C Ny modell m/husleie ⁶⁸	70	22	7	100
	66	31	3	100

I de nye modellene (B, C) er det innført en ”restkolonne” slik at ny tildeling blir lik den gamle. Beløpene i denne restkolonnen er lagt til basis i tabell 10.2 over. Som i tabell 10.1 er det videre slik at øverste linje i hver hovedrad (A, B, C) gir tall for UiO samlet, mens nederste linje gir tall for fakultetene.

Vi vil også peke på at satsingene i modell A inneholder elementer som i de to nye modellene (B, C) er plassert under basis. Det dreier seg om rekrutteringsstillinger og deler av tildelingen til vitenskapelig utstyr.

⁶⁶ Når fakultetenes historisk baserte tildeling synker til bare 7 % i modellen med reell husleie, alt. C, er det et samlet tall som skjuler store forskjeller mellom fakultetene. Resttildelingen varierer fra -23 % (JUR) til 19 % (OD). Vi viser også til arbeidet som skal gjøres i etterkant av utvalgets rapport med å gjennomgå studieplasstall og synliggjøre bevilgningsforutsetninger som ikke er omfattet av eksplisitte kriterier/nøkler. Dette arbeidet kan komme til å endre andelen.

⁶⁷ Dvs. som eksempel 1 – se regnearkene bakerst.

⁶⁸ Dvs. som eksempel 2 – se regnearkene bakerst.

10.2 Modelldynamikk

Modellbyggingen har så langt vært konsentrert om å ”oversette” dagens realiteter til en beregningsmodell. Hvordan virker modellen framover – ved gitte endringer? Vi har antatt visse endringer (eksternt gitt) og latt modellen håndtere dette. Utgangspunktet for beregningene er en modell med reell internhusleie.

1 Eksternt gitte studieplasskutt

Studieplassendringer håndteres slik i den nasjonale modellen: I endringsåret endres budsjettet (basiskomponenten) til UiO med 60 % av total studieplasspris. De resterende 40 % budsjettendring kommer gjennom endret studiepoengproduksjon som vil inntruffe 2 år seinere enn endringsåret. De fulle økonomiske virkningene av studieplassendringer tar det dermed noe tid å gjennomføre. Forslaget til ny, intern finansieringsmodell bygger på de samme prinsippene.

Det er gjort flere ulike beregninger. Summen av kutt på fakultetenes basis studieplasstildeling og den etterfølgende reduserte studiepoengproduksjonen tilsvarer i underkant av $\frac{3}{4}$ av samlet kutt for UiO. Et kutt i størrelsesorden 10 % av antall studieplasser på bachelornivå ved fakultetene gir et kutt på basis studieplasstildeling som tilsvarer et kutt i totalt bevilgningsnivå på 0,5-2,5 %. Eksempelvis vil et 10 % kutt på bachelornivå ved HF, MN, SV og UV tilsvare 505 studieplasser og gi en nedgang i basis studieplasstildeling på ca. 20 mill. kroner fra et samlet tildelingsnivå for de fire fakultetene på 1 540 mill. kroner (kuttet blir da på 1,3 % i gjennomsnitt).

2 Generelt kutt på 1 % (dvs. -33,4 mill. kroner)

Mens målrettede studieplasskutt er ”enkle” å håndtere, rent logisk, vil et generelt kutt på basiskomponenten til UiO i størrelsesorden 1 % av samlet bevilgning, være mye vanskeligere. Hovedbudskapet ved generelle kutt er at de må saksbehandles konkret – modellen gir ikke svar her med mindre man velger å håndtere det generelle kuttet ved å redusere den uspesifiserte ”rest”-kategorien.

Vi har sett på hvilke justeringer som måtte til i den interne modellen om et slikt kutt skulle gjennomføres ved å endre stykkprisene. Resultatet av denne gjennomgangen er at alle priser nedskaleres med 1 prosentpoeng (både studieplasser, alle typer resultater og rekrutteringsstillinger, mv.), mens satsingene reduseres med 5 prosentpoeng. Også museene, sentrene, UB og sentraladministrative avdelinger reduseres med 1 %.

3 Nedgang i antall studiepoeng

Siden prisene er nedskalert til $\frac{2}{3}$, vil de fakulteter som opplever nedgang i antall studiepoeng få en bevilgningsnedgang på $\frac{2}{3}$ av redusert bevilgning til UiO.

En 10 % nedgang i antall avlagte studiepoeng i forhold til dagens nivå gir typisk en reduksjon i bevilgningsnivået for fakultetene på mellom 1 og 2 % av dagens bevilgningsnivå – størst for de fakultetene som har stor studiepoengproduksjon i forhold til antall beregnede studieplasser. I beløp dreier det seg om kutt i størrelsesorden 5 mill. kroner pr. fakultet med en slik studiepoengnedgang.

4 Nedgang mht. forskningsresultater

Også her er prisene nedskalert til $\frac{2}{3}$.

En 10 % nedgang i antall dr.grader representerer et kutt til fakultetene på ca. 7,5 mill. kroner (ned mot 0,3 % av samlet bevilgning), mens kuttet i bevilgningen til UiO vil bli på 11,2 mill. kroner. Tilsvarende vil et 5 % kutt når det gjelder antall publiseringspoeng gi et samlet kutt til UiO på 6,2 mill. kroner hvorav 4,2 mill. kroner videreføres til fakultetene (representerer 0,2 % av samlet tildeling for dem).

5 Årsverk i eksternt finansierte prosjekter

Endring i antall eksternt finansierte årsverk vil ha direkte konsekvenser både for fakultetene/instituttene og for de avdelingene (UB, TA, USIT, m.fl.) som leverer de sentrale tjenestene.

Som følge av forslagene i avsnitt 9.3 skal finansieringen (delfinansiering) av de sentrale tjenestene skje med kroner 67 000 pr. årsverk⁶⁹ i eksternt finansierte prosjekter. En nedgang i antall eksternt finansierte årsverk gir færre inntekter til de sentraladministrative avdelingene og representerer dermed et effektivitetspress, men gir samtidig færre arbeidsoppgaver. En økning har motsatt effekt.

Dekningsbidrag til arealformål er i størrelsesorden kroner 24 000 pr. årsverk. Et økt antall årsverk *innenfor* eksisterende arealramme vil gi et institutt som prosjektet hører inn under, bedre finansiering. Når det gjelder lokal administrasjon og kontorhold, innebærer forslaget i avsnitt 9.3 at dekningsbidrag avtales for hvert prosjekt konkret. Her kan man dermed ikke anslå modellmessige konsekvenser av endret omfang.

⁶⁹ Både dette og øvrige kronebeløp under punkt 5 er regneeksempler.

Eksempel 1: Ny modell med sentral husleie

	Forskningsbasert utdanning			Forskning/tillegg			Samfunnskontakt/Samlinger			Rest-tildeling	Sum	Andel av total	Andel tillegg
	Basis	Resultater	Satsinger	Basis	Resultater	Satsinger	Basis	Resultater	Satsinger				
TEOL	5 635	5 187		6 063	2 813	362				4 743	24 803	0,7 %	19,1 %
JUR	91 909	59 724		20 164	10 663	1 403				-42 230	141 633	4,2 %	-29,8 %
MED	130 010	94 310		55 985	81 921	18 636				13 839	394 701	11,8 %	3,5 %
HF	119 249	99 780		58 366	28 715	8 250				72 667	387 028	11,6 %	18,8 %
MN	94 403	75 391		97 540	93 460	27 377				86 078	474 249	14,2 %	18,2 %
OD	33 482	21 645		20 986	3 972	3 695				56 807	140 587	4,2 %	40,4 %
SV	95 908	83 744		41 433	28 309	5 405				-20 286	234 514	7,0 %	-8,7 %
UV	47 001	35 528		26 243	11 728	3 945				22 462	146 907	4,4 %	15,3 %
fakultetene	617 597	475 309		326 780	261 581	69 074				194 080	1 944 422	58,2 %	10,0 %
KHM				3 201	672	958	23 409		5 000		33 240	1,0 %	
NHM				6 491	2 326	2 572	37 495		5 000		53 883	1,6 %	
museene				9 692	2 997	3 529	60 904		10 000		87 123	2,6 %	
S.U.M.		748		6 014	1 807	37					8 606	0,3 %	
SKK		8		4 295	993	32					5 327	0,2 %	
EMBiO/BiO				8 142	2 990	23 853					34 985	1,0 %	
Sommerskolen	4 734	2 388									7 122	0,2 %	
Andre				9 018							9 018	0,3 %	
sentrene	4 734	3 143		27 469	5 790	23 922					65 058	1,9 %	
Seinere ford.	14 136		18 023			95 586	22 000		1 500	4 482	155 727	4,7 %	2,9 %
UB							123 396				123 396	3,7 %	
TA										612 528	612 528	18,3 %	100,0 %
USIT										99 848	99 848	3,0 %	100,0 %
Felles mv.						5 250				248 845	254 095	7,6 %	97,9 %
Totalt	636 467	478 453	18 023	363 941	270 368	197 362	206 300		11 500	1 159 783	3 342 197	100,0 %	34,7 %
Totalt	19,0 %	14,3 %	0,5 %	10,9 %	8,1 %	5,9 %	6,2 %		0,3 %	34,7 %	100,0 %		
Fakultetene	31,8 %	24,4 %		16,8 %	13,5 %	3,6 %				10,0 %	100,0 %		

Eksempel 2: Ny modell med reell husleie

	Forskningsbasert utdanning			Forskning/tillegg			Samfunnskontakt/Samlinger			Rest- tildeling	Sum	Andel av total	Andel tillegg
	Basis	Resultater	Satsinger	Basis	Resultater	Satsinger	Basis	Resultater	Satsinger				
TEOL	7 485	5 187	400	7 022	2 813	362				4 829	28 098	0,8 %	17,2 %
JUR	122 088	59 724		27 252	10 663	1 403				-40 729	180 401	5,4 %	-22,6 %
MED	155 624	94 310		111 914	81 921	18 636				9 293	471 698	14,1 %	2,0 %
HF	182 406	99 780	4 500	72 402	28 715	8 250				45 541	441 594	13,2 %	10,3 %
MN	125 401	75 391		218 057	93 460	27 377				113 469	653 156	19,5 %	17,4 %
OD	68 476	21 645		38 251	3 972	3 695				31 276	167 315	5,0 %	18,7 %
SV	127 400	83 744	7 200	49 774	28 309	5 405				-22 851	278 982	8,3 %	-8,2 %
UV	62 434	35 528		31 556	11 728	3 945				22 852	168 042	5,0 %	13,6 %
fakultetene	851 314	475 309	12 100	556 227	261 581	69 074				163 680	2 389 286	71,5 %	6,9 %
KHM				5 330	672	958	42 135		5 000		54 095	1,6 %	
NHM				8 451	2 326	2 572	64 313		5 000		82 661	2,5 %	
museene				13 781	2 997	3 529	106 448		10 000		136 756	4,1 %	
S.U.M.		748		8 539	1 807	37					11 131	0,3 %	
SKK		8		5 437	993	32					6 470	0,2 %	
EMBiO/BiO				11 579	2 990	24 941					39 510	1,2 %	
Sommerskolen	5 520	2 388		134							8 042	0,2 %	
Andre				9 018							9 018	0,3 %	
sentrene	5 520	3 143		34 707	5 790	25 010					74 170	2,2 %	
Seinere ford.	14 136		18 023			99 394	22 000		1 500	674	155 727	4,7 %	0,4 %
UB							149 190				149 190	4,5 %	
TA										119 334	119 334	3,6 %	100,0 %
USIT										87 685	87 685	2,6 %	100,0 %
Felles mv.						5 250				224 799	230 049	6,9 %	97,7 %
Totalt	870 970	478 453	30 123	604 715	270 368	202 258	277 638		11 500	596 173	3 342 197	100,0 %	17,8 %
Totalt	26,1 %	14,3 %	0,9 %	18,1 %	8,1 %	6,1 %	8,3 %		0,3 %	17,8 %	100,0 %		
Fakultetene	35,6 %	19,9 %	0,5 %	23,3 %	10,9 %	2,9 %				6,9 %	100,0 %		